

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమత్పర దేవతామైనము.

❖ పండ్రి తరా జము ❖)

ఇది

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే

రచియింపఁబడి,

K. A. M. A. T. C. H. I. A. H. & S. O. N. S.
BOOK-SELLERS,
RAJAHMUNDRY.

నదరాసు :

శ్రీ వైజయంతీ ముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపించి ప్రచురింపఁబడియె.

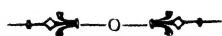
మొదటికూర్పు 1,100.

దీనివెల రూ. 0-10-0.

కాపీరైటు రిజిస్టరు.

1909

ఉ పో దా త ము

ఈనాటకము మే మొనర్చిన నాటకములలో మొట్ట మొదటిది. కాని కొన్ని కారణములచే నింతకాలము వఱకు ముద్రింపఁబడదయ్యె. ఇందు జగదేక కవితాధుగంధరుండగు జగన్నాథ పండితరాయలు డిల్లీచక్రవర్తయగు షహబుద్దీను కొమార్తెను వివాహమాడి పదపడి తత్కాలపు విద్వాంసులచే గాతకాపట్టణమున బహిష్కరింపఁబడి గంగకతనఁ బవిత్రుడయ్యెనని లోకులు చెప్పికొనెడి కథ తగుపాటిమార్పులతో వర్ణింపఁబడినది. ఈ విద్యత్కవి తెలుగుదేశపు వాఁడు. వేఁగినాటి కాళివాఁడు. ఈతనికి సరస్వతీతైల పానవశమున నిట్టి విద్యత్కవితాధుగంధరత్వ ములవడుటయే కాక యేక సంధాగ్రాహిత్యముగూడ సమకూరెనని వినికి. ఇయ్యనముండు యావన దళయందు సనార్జనకై స్వదేశరాజులం గొందఱింజూచి వారిచ్చు నీవిచే దనియక డిల్లీశ్వరు దర్శింపఁ బోయెనని వినికివలననే కాక ఈతఁ డొనర్చిన “శ్లో” డిల్లీశ్వ రోవా జగదీశ్వరోవా మహారథాః పూగయితుం సమర్థః॥ అన్వైర్నృపాః పరిదీయ మానంతాకాయవాస్యా ల్లవతాయవాస్యాత్.” శ్లో॥ నయాచేహిందూకంపర్వణిదత్తైః డబ్బూకం॥ యాచేమోగల్తలూకం తృణీకృత సువర్ణసందూకం॥ ఇత్యాది శ్లోకముల వలనఁగూడ స్థిరపడుచున్నది. “శ్లో॥ ఆకురుదేశంవిచరే ర్మాకురుపరవాది నిర్జయే శంకాం॥ స్వీకురువరమేకంమే వ్యాకురుభోవత్సకాస్త్రాణి” ఈ శ్లోకమువలన నితఁడు వరప్రసాది యలికుడఁ ధ్రువపడుచున్నది. ఇతఁడు యవనీ సహితముగ గంగలో శంత్రానము నందెనని వినికి మాత్ర మున్నది గాని అయ్యది విశ్వసింపఁ దగినదికాదు. ఏమన? రసగంగాధరములో గంగాలహరీ శ్లోకములు కనుపట్టు చుంటుంజేసి. యాగ్రంధము లహరీరచనాసంతిరము సి ర్తింపఁబడె ననుటకు సందియము లేదు కదా? అట్లయిన నితఁడు మఱికొంత కాలము జీవించి తీరవలెను. దీనింబట్టియే మేము గంగలో నంతర్భావము చెందినట్లు వ్రాయలేదు. ఇందుస్వప్నవృత్తాంతము కేవల కల్పితము. ఉద్యాన వనవిహారముగూడ నట్టిదే. తక్కిన విషయము కొంచెము గొప్ప విషమేకాని యట్టిది కాదు. స్వప్నవృత్తాంతముచే నీ నాయికా నాయకులు దివ్య బాగా సమర్థింపఁ బడుచున్నారు కాన నాటకనామము యథాకథంచిత్తుగా సమర్థింపఁబడుచున్నది. లేదా? ఈతఁడు పండితరాజు గనుక రాజైనను గావచ్చును. ఇప్పటికిని గాళిలో నీయనంగూర్చి యనేక మహత్వములు చెప్పఁబడుచున్నవి. అవి

అన్నియును నిండు జేర్చిన గ్రంథవిస్తర మగునని యుపేక్షింపబడియె. ఈ చక్ర వర్తి మారుహాసని కొందఱి వ్రాతలవలన గనుపట్టుచున్నను గంపగంగాధరములో నుదాహరించిన “భూమినాథ విహబదీన” అను శ్లోకములోని “విహబదీన” అను పదము మారుబద్దీ అను దానినుండి కైకొనినట్లు మామిదోచుటచే నితఁడు మారు బద్దీను కొమార్తను విహాహమాడినట్లు వ్రాసితిమి లేదా? ఈ రెండు నామములును నొకనికే గుండువలెను. ఈలవంగిచక్రవర్తిహాతుగు కానియట్లును మఱియొక్కతెయో యయినట్లును గంపగంధర పీఠికలో వ్రాయబడి గున్నను మా మనస్సాక్షికి ననేక విధముల నయ్యది యుక్తి గుక్తముగాఁ గనుపట్టును. ఎవ్వగో యవనిగ్రహించుటకు “నయాచే” ఇత్యాది శ్లోకములచే జక్రవర్తిసేల ప్రార్థింపవలెను? కానిండు. ఏది యెట్లైనను మేమంత స్తనశల్యపరీక్షకుఁ బోక యాంధ్ర ప్రేమప్రతీక ననుసరించియద్దాని రచించితిమి. ఇందు 5వ యంకమున నితఁడు రచించిన గంపాలహర చెలిగింపఁ బడినది. అహరీ శ్లోకములు 52ను గాక స్వకపోలకల్పిత పద్యములు గూడఁ గొన్నియందుఁ జేర్చితిమి. ప్రదర్శకులయొడ నన్ని పద్యములును వైకొనిన సభ్యులను వినుచు జనించునుగాన సమయోచితముగాఁ గొన్నిటిని మాత్రమే పఠించుచుండును గాక. మఱియు గంపాపన్యాసము నందలి పద్యములుగూడ నిశ్చే కైకొనఁదగు. అక్కడక్కడ నీతని సంస్కృత శ్లోకములు తెనిగింపఁబడినవి. ఇందు భావము మొదలైన కొన్ని తురుష్కపాత్రములకు నందఱితో బాటుగాఁ జెలుంగే నాడఁబడినది. అయ్యెడఁ దత్త్రైచితముగా భావమార్చికొనఁ బ్రదర్శకులు హెచ్చరింపఁ బడుచున్నారు. ఇప్పటి వారి కనేకులకు మహత్త్వగులయందు విశ్వాసమును నాదరమును లేకపోయినను కాలనిర్ణయమంగుఁ బరమాదరముండుటం బట్టి యా విచారణమింక గొంత యావశ్యకమై యున్నది. కాని గంపగంధరపీఠికలోనను మఱికొందఱి వ్రాతలనుండును ఇక్కవిత్తలజుండు 17-వ శతాబ్దమున నున్నట్లు మాత్రమే తెలియవచ్చుచున్నది గాని యేవత్సరమున జేరిన మున నేమహార్తమున జన్మించెనో తెలియమికి మిగులఁ జింతులుచున్నారము. ఇందలి రసము శృంగారము. గద్యములలో నచ్చుటచ్చట రసోచితముగా గ్రామ్యములు నాడఁబడినవి. 2-వ యంకములోని వేంకటేశ్వర పదమునకుఁ దిరుపతి వేంకటేశ్వరుఁ డని యర్థము చెప్పికొనక మేలుకొలు చెల్లపిళ్లరాయఁడును నర్థము చెప్పికొనవలెను. ముద్రామ్రాదములు స్థూలదృష్టిగా దిద్దఁబడినవి. మఱియుంగలిస దిద్దికొనఁబ్రార్థితులు.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

❦ ఇందువచ్చు పాత్రములు. ❦

1. అంకము.

1. సూత్రధారుడు.
2. నటి.
3. రాయలు.
4. శిష్యులు.

2. అంకము.

1. విదూషకుడు.
2. శిష్యులు.
3. గాయలు.

3. అంకము.

1. అవంగి.
2. మల్లిక.
3. రాసులు.
4. విదూషకుడు.
5. మాతంగి.

4. అంకము.

1. వైతాళికులు.
2. ఛాదుసా.

3. దేవి.
4. పరిచారిక.
5. అవంగి.
6. మల్లిక.
7. మాతంగి.
8. కవులు.
9. మంత్రులు.
10. ఉద్యోగులు.
11. రాయలు.
12. విదూషకుడు.

5 అంకము.

1. గోదావరి.
2. కంప.
3. రాయలు.
4. అవంగి.
5. ఫిట్టోడీక్షీతులు.
6. అప్పయ్యదీక్షీతులు.
7. గంగ.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

శుభమస్తు.

పండితరాజము

తిరుపతి వేంకటీయము.

ప్రథమాంకము.

(నాంది)

ఉ. శ్రీయు యశంబు సున్నయ్యఁ జెల్వ మిహమ్ముఁ బరమ్మ విద్యయై
యేయుగమందు నెల్లడల నేయనఘాత్తుల కొప్పు నట్టివి
ద్యాయతనంబు లై కవిత కాస్పదు లై ప్రళయంతమందునుక
బాయసికీర్తి నెప్పెసఁగుపండితరాజుల కేను మొక్కదళ.

(నాంద్యంతమందు నూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి షెరవంకఁ జూచి)

నూత్ర—ఆర్యుగాలా! యేమి యాయాలస్యము ఇంతకున్నె నీయలంకారము కాలేద
కాబోలును.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్య! ఇదే వచ్చి. అలంకారమున కేమున్నయది? కురులు గవ్వి
కొనుటయుఁ బూలు ముడిచికొనుటయుఁ గాటుక దిద్దికొనుటయుఁ దక్క నగల
వలనివగలు చెచ్చికొనునంతటిభాగ్యమున కేను నోచినదానఁ గానుగదా?

నూత్ర—అహో! వంశపరంపరచే వచ్చుచున్న యీ నాట్యవిద్యచే జీవించుమనకు నెల్లర
కుం బోలే, మణిభూషణంబులును, పట్టుపుట్టంబులును నెక్కడివి? అదిగాక, యీ
ప్రపంచము పుట్టినయని మొన లిప్పటికి విద్యాజీవనుల కైశ్వర్య మెక్కడ వినబడ్డది?

నటి—(కోపముతో)

లే. నాత్యగు ప్రకపించునమాట వినవో?, కాళిదాసాదిక పులసంగతులు వినవో?

విద్య గలవారి కెల్ల నివ్వధముగా దృఢద్రవ్యయై నిక్క మన్న శేరికి హితంబు?

నూత్ర—సుప్రసిద్ధ మృగువిషయ మేమటచిని. కాళిదాసాదులయైశ్వర్యమున కేమిగాని
విక్రమార్కుననుగ్రహమ్మునఁ గాశ్చీరమండలమున కేకచ్ఛత్రాధిపత్వము వహించిన
మాత్యగుల్లునివలె సురుల కైశ్వర్య మనుభవింపఁ జెల్లడినె?

నటి—అర్యా ! ఇవి యేటిమాటలు?

తే. నేల నాలుగుచెఱుగులు నేలె నెవ్వఁ డెవని కరిగావు ధూమిశు లెల్ల
నట్టిఁ డగుఢిల్లిఘా . నా కిల్లుఁ డైన, యట్టిపండితరాయలయశము వినన్ ?

సూత్ర—అవు నవును. కర్ణాకర్ణిగా నమ్మహానుభావునిచరిత్రము విను చున్నయట్టియే.
చక్కనిప్రసంగములోనికి దింపి వి. అయిన నేమి, సభ్యులు నాటకారంభమున
కెదుగు చూచుచుండు. పత్రక పుత్రెంచి చాలనే వైనది. (విప్పి చూచి) ఏమి నీ
భావికార్యాభిజ్ఞత ? సభ్యులయనుకాసమునకుఁ దగినప్రసక్తి దెచ్చి వి.

నటి—“మాతృగుప్తునిచరిత్ర మాడుఁ” డని యాజ్ఞాపించిరా యేమి?

సూత్ర—“కా. కా. “ సుప్రసిద్ధులును, ననేక గ్రంథవిధాతలును నగుచున్నవేంకటేశ్వరులచే నూత్నముగా రచింపఁ బడినపండితరాజ మనునాటకము ప్రయోగింపవలయు”నని,

కం. కృతికర్తల ప్రకృష్టలు, కృ. నాయకు సంతవార లిల లేరిక ధీ
యేతులు ప్రయోక్తలు సభ్యులు, నతులేతు లిటువంటిభాగ్య మబ్బుగ వలయున్.
“ఆలస్యా దవృతం వి.” మ్మనుటచే నయ్యది దేనికిని బనికిమాలినది, కావున వై
శమ యొక్కింత గాన మొనరింపుము.

నటి—ఏయుతువు ననుసరింతును?

సూత్ర—వెట్టిదానా! కనుకఁ గట్టిన ట్లగపడునీవసంతముకన్న నన్య మెంగులకు వెదక
వలసి వచ్చెను ?

నటి—

నీ. పూలగుత్తులు చిన్ని పూచపపించెలు పొల్పు గల్పింప నామముల్ కలిమి నలమె
వానియాత్రయణంబు నూని కోయిలలు పొగ ర్వట్టి రేయుంబగల్గు గూసె
నాకూజితముల కత్యాకులత్వము నంది పశుకు లెల్లరు నూరిబాటఁ బడిరి
వచ్చినభర్తలఁ గ్రుచ్చి కాగిటఁ జేర్చి ప్రోషితభర్తృకల్ ప్రోది నూది
గక్కతమ్మన మదమన కలఁ గాని, యుత్సవము లెల్లడల సెప్పె సెక్కఁ డేల?
యలరెఁ బండితరాయలయశమువోలె, సకలలోక సుఖంబు వసంతు చెల్లు.

(తెరలో)

ఎవ రక్కడ? నారాక దాదాపగుట యెఱింగియుంబోలె వృధా మిథ్యాస్తవంబు
గానర్చుటకు మొదలు వెట్టిరి,

సీ. పరదేశములు దివ్యతరదేశములు గాఁగఁ బరులగ్రామములు కౌఁపురము గాఁగఁ
బరగేహములు సౌఖ్యకరగేహములు గాఁగఁ బరులసంపదలు సంపదలు గాఁగఁ
బరసజ్జనావతుల్ పరమబంధులు గాఁగఁ బరులయన్నము పుష్పికరము గాఁగఁ
బరులుకప్తసుఖమ్ములరమువారలు గాఁగఁ బరులెల్ల కృతులనపరులు గాఁగఁ
సంతతప్రవాససంజాతభేదంబు, తనకె కౌక శిష్యజనములకును

గలుగఁ జేయునట్టికష్టండు పండిత, రాజు వానియశ మరవ్య మెందు.

నటి—(చెవి యొగ్గి) ఆర్యా! ఏమియో మేఘగంభీరనిస్వనంబున వినవచ్చు చున్నయది.

సూత్ర—నీతమ్ముడు మాధవుఁడు పండితరాయభూమిక ఛరియించి శిష్యులందఱై ప్రవేశించు
చుండఁ బోలు. మన మనంతరవిధానమ్ములకుఁ బోవుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(ప్రస్తావన)

(అనంతరము పండితరాయలును శిష్యులును బ్రవేశింతురు)

రాయ—(విసువుతో నిట్టూర్పు నీగిడ్చి)

మ. అశనిమ్మొన్నత మైనదేశముల బండ్లొడి మొగ్గింఁగఁ దా

మతుకుల్ వాసె శరీరసంధు లకిటా ! యాహారమా! నీరవా!

మెతుకు ల్లల్లినదక్రమా! శివశివా! మే నెల్ల శుష్కంబెఁ “బం

డితరీతిఁ పరదేశ ” మన్నపలుఁ నిక్కమ్ము మువ్వాటికిఁ.

శిష్య—గురువరా! ఇదివఱ కెన్నఁడును లేనివిసువు మీ కీనాటఁ గన్పట్ట నెల? మే
మేదని యపచారం బొనరింపఁచుకదా? తమయింబరమ్యమని యుగ్గడించుటయు
శిష్యులకును భేదంబు గలుగఁ జేయుచుంటి మనుటయు మా కీయనమానమ్ము
గలిగించు చున్నయవి. తాము వచించిననాక్కులసత్యములెట్లయ్యెడి? నిజముగాఁ
దమయశంబ రమ్య మెందు.

రాయ—ఈసాంధ్రపల్లవవేల్లితంబగు కానుగునిడకుఁ బోవుదము రండు. చండకిరణంబు
తనతైళ్ళు మెల్లఁ బూర్వయామమునన వినియోగించు చున్నవాఁడు.

శిష్య—గ్రీష్మర్తు వాసన్న మగుటంజేసి క్రమముగా నుదయించుటయే తడవుగా నెండ
మెండగుచున్నయది.

(ఎల్లరును జెట్టునీడ నిలుతురు.)

రాయ—(స్వర్ణసుఖము నిరూపించి)

ఉ. ఎక్కడ శేగఁ దాట, మిఁక నెయ్యెడఁ బోయెఁ బశుశ్రమం, బడే

చక్కిని డాఁగ దప్పి, యెటు సాగెను యాఁకలి, స్వేదబింబువుల్

గ్రుక్కిన లారఁ గ్రోలుచు మరుచ్చినువులో మెయి నిండఁ బ్రాణి య
దిక్కునఁ జూడఁ దామ యయి తీరిని మోదము వెల్లి గొల్పెడిక.

శిష్యు—దేశకోత్తమా! ప్రవాసం బని కొందఱు నిందింతురే కాని నిజమున కిట్టియఖండ
సౌఖ్యములు కూపకూర్తములవలె నిండఁ గ్రుగ్గడియజ్ఞులకుఁ దటస్థించునా?

రాయ—సత్యమే, అయినను, ఇప్పటి కించుమించుగా నాఱునెలలనుండి రేయి యనక
పవ లనక యెండ యనక కొండ యనక పులి యనక ధూత మనక యెడ తగిని
పయనంబుల బడలిన, “డిల్లీనగరం బొకటి రెండుదినంబులకుఁ బో నగు” ననియెడి
వార్తమాత్రము విని వచ్చు చున్నయది.

శా. వేగీదేశమునక జనించిని దేవీపాదసంసేవనో

ద్యోగంబుక బొనరించి “విద్యలను నెంక వీనికిఁ దుల్యఁ డే
భాగవంతును లే” డటన్నయశముం బ్రాపించి పై నేక సం
ధాగ్రాహిత్య మశేషభాషలను సంధానింపఁగా నేర్పితిక.

చం. చును వటు లుండ నెల్లరిప్రశంసకు నెక్కిన మేటిభాటి ను

ప్పదముగఁ జెప్ప నేరుతుఁ గవిత్వ, మెవండును న న్నెరుప్ప లే,
డెదిరిన కో బరాభివము యేర్పడు వానికి, నిట్టి నాకును
గురురు పొట్టకుం దగినకూ డిహిహీ మఱి వేయ నేటికి?

(ఇంచుక యోజించి) ఓహో! మేమి యాదారిద్ర్యప్రభావము? మార్గాయాస
మునకుఁ దోడైన న్నాత్మశ్లాఘాపరాయణుం గా సెనరించు చున్నయది త క్షేమి?

ఉ. త్రిప్ప ననేకదేశములు తీవ్రపుంగోవము వుట్టఁ జేయుఁ జే
రప్పలపా లానన్పుఁ బరమార్థమువంకకుఁ బోవ నీయ దే
గొప్పయు దక్కనీదు తనకుం గలమానము వ మ్మెనర్పుఁ దా
నుప్పన కేని మారఁ డెవఁ డొందు దరిద్రత వాఁడు శూన్యుఁ డై.

శిష్యు—దేవా! యేల దేవర యాత్మశ్లాఘావోషదూషితు లయినట్లు కుండు చున్నారు.

తాము వచించుచుకేము లన్నియు సంచుకయు స్వభావోక్తికి మించవు. తమ కేటి
కీపరితాపము? కొలది కొలముక్రిందట నవరాత్రమహామహమ్మనందలియట్టుమిదినమ్మన
నర్థరాత్రమ్మన నెల్లరిసముఖమ్మన వినఁబడినయాకాశవచనంబులు ప్రరింపుడు.

చ. “కురుదేశములదాక నేగు మెదురై కోపించి నీతోడ నుం

దొరుఁ డెవ్వండును నిల్వఁ డించులకు నీ వొక్కింతయుక శంకచొ

ప్రయం బోకు వరం బొసంగిని వత్సా! సర్వకామ్యముల
బరిశీలించి యొనర్చు వ్యాఖ్య" లని యంబాదేవి వాత్రుచ్చదే?

రాయ—అవును. మనయందు జగదీశ్వరీయమగ్రహం బట్టిదియ యైనను నీమకాండ
తాండవం బేరు సంతసించ దగినయది.

కం. విద్యుత్తయు దారిద్ర్యము, నదైవతిమునందుబోలె నాత్మేశ్వరు లై
యాదీప్య మొక్కడెల, న,వదీప్యము లేని దాటు వనములు దూటు.

శిష్యు—సత్యమే. అయినను, దూరస్థపర్వతీవ్యాయముగా మన మిట్లగుచుంటిమే
కాని మనమండలముననేమి చుట్టుపట్టుల నేమి యఖండపదాన్య లగురాజన్య
తెందలు లేరు?

రాయ—ఓహో! యేమి యావెట్టితనము. మనదేశపుగాజుల నాగ్రయించెడిపండితుల
కిప్పుడె కాగదా, సప్తజన్మములను దారిద్ర్యభరిము నాయరు.

శా. ఈగి స్నేరఁ దొకండు, నేర్చినను దా నిగల్గు బోగాలకు

రాగి దక్కఁ గనీండ్లలఁ ననుప రీరాజ్యములం, దట్టియా
త్యాగంబెనియుఁ బర్వతాలములఁ దీగ్ధాలంబు గన్వట్టు, నే
నేగంగావలె నియంగా వల నుండినీశుండు వె యేటికి.

కం. డిల్లీశుఁడో జగదీశుఁడో, యల్లమునఁ బొడముకోరుగు లొడఁగూర్చెడి నీ
చిల్లరరాజు లొసంగుట, కిల్ల యొసంగినను గూరకా? ముప్పునకా?
ఇంకా కా నింకను వీరలయవ్యవస్థతి లనేకములు గలవు చూడుము.

సీ. తమకు రాదగినయాదాయము నెఱుంగరు;వ్యయ మెఱుంగరు;తమదయకుఁబాత్రు
లగుమంత్రు లొనరించునన్యాయము నెఱుంగ; రాత్తరాజ్యాభీవృద్ధ్యాదికార
ణము లగురైతు లన్నము లేక చచ్చుచున్నను సుకింతయు వారిఁ గనరు; పన్ను
పాచ్చినర్చనవాడె యిట్లు దుదోయిగులం; దిట్లు లార్జించియు నేమిఫలము?
వండితుల కొక్కసంస్థానపూయు వత్సి,రమున కొకకొంత మేనిద్రవ్యము వ్యయింప
డిది నునునిట్లుండఁబయి పెచ్చుబుణమువీరి, నెప్పటికినప్పడేమింగ నెదుగుచుండు
బౌరా! వీరదురవస్థ.

సీ. తప్పులేక్కలు వ్రాసి తమమంత్రు లందర్థ మపహరింతురు కొంత యప్పుడవుడు
పై నిచ్చు లంచాలపా లగు మఱికొంత సౌకర్య చౌర్యమున హరియింతు
రాజబంధుగులమర్యాదల కొక్కింత వ మ్మగుఁ గోడిపందెములకును
గొట్టెపందెములకును గొంత బూదిలొఁ బోసినయాజ్యమై పోవుఁ గుదకు

దమకుఁ దిండికి సున్న శుభము జానరప్ప, బొత్తిగా నుండ దప్పు డప్పును బొనర్చు.
రదియు నిప్పించువాని కం దర్ప మేని, యీకి మానగు బహుమాన మింత నిజము.
మన రాజులజాగరూక తయు మనమంత్రుల స్వార్థతత్పరత ను నెవ్వ రెఱుంగరు. మన
మెట్టియిక్కిట్టులకేని యొర్పి డిల్లించుక వర్తిక దర్పించితి మేని నిక్కిముగా
నీయకించినతి యకించిత్రము గాఁ గలను.

శిష్యు—చిత్తము, దేవగి యాన చ్చినపిదం బెల్ల నిక్కింబ యైనను జన వుండుటం
బట్టి విననతెఱంగు విన్నవించికొనుట మన్నింపఁ దగు.

శా. ముక్కై త్రావుచు రాక్షసుల బహు రాజ్యోద్యోగముల్ మానికై
పెక్కింపక దగువసువుల్ మెసపుచుక హేలావినోదముగా
నక్కల్ చక్కనిరోవెలంగుకలకై యర్పించి తా మెవ్వరో
తెక్కింపక మం లేనియావనవిభుల్ సేవింపఁగా నర్హులే?

కం. మనకుఁ గోబ్రాహ్మణపూజనముక విధియించుశ్రుతులు, చలం నుట కొ
ప్పును గోవుల యావనవత్, మనఘా! సరి పడుట యెట్టు లవ్వారలతో?

శా. ఇచ్చిన నీయకున్న మనయిచ్చున నడ్డము రా రొకింతయు
నిచ్చటిరాజు; లాయవను లెప్పటికిఁ మనఃప్ర లన్న
మచ్చరి మెక్కి పల్లకులు మానకి మాయఁగఁ జేతు రించుఁ బై
పెచ్చుగఁ జెప్ప మండ్రు మనపెద్దలు; వార లసత్యవాక్కుల?

శాయి—ఈచెప్పినయొ ప్పంతయు నిక్కింబ కొని,

తే.గీ.దుండగులు వారిలో గల యండ వచ్చు, మనమతమునఁ బెక్కు; రిట్లనులఁ బట్టి
మతము నెల్లనుదూషింపమనకు మెరుల, కునుదగి దుయోగ్యులగువారిఁగ నఁగి వలయు
నిప్పుడు పాతిముగఁ బంకిలించిన మనమతమునను నిటఁ గొన్నిదోషములు విద్యదా
చారసప్తుతింబు లై యున్నయవి.

శా. యాగములందుఁ ద్రావుట గు నాల వధించుట గ్రామ్యకర్తనం
యోగము దేవయోగ్య మని యొప్పుటయుక మొద లెన్నియేనియుక
యోగులె యొప్పి రిట్టియవయోగము మాన్పఁగఁ జాలువారలుక
బా గన రోగువాఁ జనరు పై శ్రుతివాక్యము లట్టు లుండుటక.

కం. శ్రుతియెనియు నది బుధస, మ్మకిక వెలియేని దాని మానం దగు స
న్నత కక్కినయది శ్రుతికిక, బ్రయేనియుఁ గొనఁగ మెప్పుఁ బ్రజ్ఞావంతుల్.

శ్రుతుఁ డన్నియు మనము వ్యవహారమునకుఁ దెచ్చికొంటి మేని మనకన్న నెవ్వరేమి
యు మెఱుఁగినకతీతిను సర్వజనసమృతం బగుకన్టాచారం బొక్కటి మనలఁ
గాలాడు చున్నయది. వివసేమి, యాయాచారమును బరస్పర ద్వేషదూషితు లగు
పండితాభాసులచే ననేకమార్పులకొ బోవు చున్నయది.

తే. సాత్త్వికులు పిప్లవశువిశసన మొనర్తురని పురాణములందుఁ జెప్పినవిధమున

గొంగ క్షేగంగ వేదముల్ కూలు నమచు, నితగుణావరింతు ప్రత్యక్షహింసనంబు.

శ్రుతి పురోపురాణోహాసములు చూడఁ జూడ నవిచిత్రములుగను దుయాహములు
గను గన్పఱెడి. తుగ్గకలకును నిట్టివిపరీతాభిభోధకము లగువేదములును దత్తదంగ
ములును గూడ మండక మానవు. వానింబట్టియే వార గుణవరించుకార్యములలో
ననేకములు మనకుంబోలె సుసాధంబులు. ఏది యెట్లయినను,

౧. మనకి మహ్యుల కేమి యావనవిభుల్ మన్నించి తా మిచ్చువా

ఘనవృత్తుల్ మఱియున్ జమీనులును లెక్కన్ జూడఁగాఁ జేయుభోగ

జనమే వారల దంచుఁ జెప్ప నగు, రాజ్యం బెట్లు కాసించినన్

జమ దాత్మత్వమువారిసౌ మ్మయి ప్రశంసకొ జేయఁగాఁ జెల్లదే?

అదియుమంగాక,

కా. ఏనువృత్తులలో మునింగి మఱి యే దేరికొ వెచ్చించినన్

గా దాద్రవ్యము శూన్య మెంతయు నహీనంబాట, హిందూవిభుల్

మీఁదొక జూడక వెచ్చపెట్టినను, నామే యన్నవస్త్రాలకున్

లేదోమా కనునంతనేగి త్వగలోనే కాంతు రత్నెల్లు లై.

శిష్యు—ఆర్యా! ఇది యంతయు నిక్కంబ, వా రెంతతఱుఁగనిదాత లైనను,

కా. యోగం బొక్కటి మంచి వైనయెడ జేయూ రేగినన్ జక్కఁగా

యోగించుకొ, విపరీత మైనయెడలకొ యోగింప, దిం లేల, మీ

రెగుం డంబుధఁగాని కూపమునఁగానీ తుల్య మానీటిన్

తే. గల్లున్ గలొం, బద్వప్తవశముల్ ధీవ్య సంపాదనల్.

గాయ — హయరమును నిక్కమే యగుఁ గాని,

మ. పయనం బైనదివంబునుండియును స్వప్నముల్ భుజస్పందముల్

నయనస్పందము లాదిగా మనకుఁ గానకొ వచ్చు; నీనూచనల్

హయవేదండమహాగ్రహారబహుమా సాధక్యముకొ నెల్లు; నిం

తయు నిక్కం బగుఁగాక; యెందు నునిమిత్తంబుల్ ముఖంబుల్ గదా.

శిష్యు—అర్యవర్యా! ప్రాకృతజనులంబోలే దేవర స్వప్నము లనిగాక శకునము లనియు విశ్వసించుట కగం బాశ్చర్యము కలిగించు చున్నయది.

తే. నిదురపట్టమి స్వప్నముల్ నెగడు నెక్కొక పుడు ప్రకృతివశమున నదరుభుజము లేమి నయనములేమి యెండేమి దీన, నగుఫలమును లే దన్య మరయ రాగ.

రాయ—ఇయ్యది మఁ గొంతవఱకు నెప్పుకొనఁ దగినదే కాని, చిరపరిచితానుభవమునన కదా! పెద్ద లియ్యెడల శాస్త్రములఁ గల్పించి యుండురు. వాని నింతమాత్రన త్రోసి వేయఁ జెల్లువా? ఇది యిట్లుండనిచ్చి నిష్కంఠక బుద్ధితో విశ్వసింపఁదగిన దింకొక్క రహస్యము వచించెద.

కా. నాకుఁ జాతక మొప్ప వ్రాసె విధికిన్నెక మిన్న మాతండ్రి, యం

దేక చ్చత్రవిభుండు గూఁతు నిడు నం చింత నూచించె, డి

శ్రీకాంతుండువివాగఁ దాదృశవిభుల్ నే, లేమికా నున్నదో?

యేకాలమున కిమి వచ్చునె నగుం డెన్నాడు వైవేచ్చకుఁ?

శిష్యు—ఇది మఱియు విచిత్రముగ నున్నయది. విశ్వసించుట యటుండనిండు. తురుష్క కన్యాపాణిగ్రహణంబు లగ్ర జాత్యుద్భవుల కే గుఱమునఁ జెల్లెడిని? అందులఁ దమవంటిమహాపుభావు లెట్లు కైకొందురు?

రాయ—(ఇంచుక తడ వూరి కుండి) ఆచక్ర వర్తికి గూఁతు గున్నయదియో లేదో మన మెఱుంగముగదా? ఉండుటయే నిక్కం జేసి,

మ. కొనక మిచ్చిన నేటివర్ణములు లోకుల్ కట్టుబా టిట్లు న

చ్చినయట్లుక బొనరించి “శయ్యదికడుక శ్రీమంక మావస్తువే”

నని శ్రీకృష్ణుడు గీతల మొడువఁడే? యాతం డసత్యము వ

ల్కునె? లోకముడు భద్రబుద్ధిగలఁడే? నూరుండె? వైరాత్తుఁడే?

ఉ. దేశము లెన్ని? యొక్కయడ దేవుడు గల్గి మఱొక్కచోట లే

డే? శ్రుతి లక్షణమహునివే యయినకా మఱి పక్షపాతని

ర్దేశము లేల కన్పడు? విదేశభవారికి ముక్తి లేదె? యే

నేకపువారు ముక్తు లనితెల్పఁగ నా? నటులేని చెప్పమా.

కా. పాండిత్యం బనఁ గుల్యదృష్టి యగు సంభావించు నవ్వాడు వే

దండంబుకా నునకంబు నెక్కగనీ, నీతాత్పర్య మొక్కంత నే

గం డేనికామఱి వాని కెక్కడిది సారజ్ఞత్వ? మిం లేటికికా

“చందాలొస్తుపరుద్విజో” స్తనుచు నాచార్యుల్ ప్రశంసింపరే.

ఇంతవట్టును కాస్త్రవిషయం బగుటచే నుపన్యసించితింగాని, ప్రకృతప్రసంగము లోనిది కాదు,

ఉ. ఎంతయు రిక్తు లైననున మెక్కడ? మధ్యమలోకపుటాశచీ
కాంతునికూతు రెక్కడ? యఖండులబుద్ధలు మైత మొక్కచో
వింతవిధముగాంచు, నవినేకము చెడ్డది, దానిఁ ద్రోయునే
రౌంఠటివానికేని జనియింపదు, కోర్కు లనక విశాచముల్.

ఈప్రశంస యంతయుఁ బెట్టఁగలబచ్చలపాదుసామెతవంటిది. (అకసమువంకఁ జూచి) సుఖముగ నున్నయదికదా? యని యియ్యెడఁ గూర్చుంటిమి. కాల మస్మిక్ర మించుచున్నయది.

కం. అంబరమధ్యంబును జేరెం బంకజవల్లభుం డరిగేజల్లఁదనం
బుం బహుదూరముగ నెండం బడి తాళంగలేక నగగుహలుసారక.

శా. క్రాగక జొచ్చె దటాక నీరములు, వృక్షశ్రేణిమూలములక
డాగె న్నీడలు, చూలి బిట్టెగ నె, గాఢం బయ్యె సంతాప, ము
దోగముక దిగఁద్రావి హరికులు పోనూహించుచున్నారు, నే
వేగక డగ్గరవలె కేగఁ దగు నీచెట్ట న్నివారంపఁగక.

(అందఱునునిష్క్రమితురు)

ఇది... శ్రీశిరుపావేంకటేశ్వరవిరచితంబగుపండితరాజమునఁ

ప్రథమాంకము.

ద్వితీయాంకము.

(తరువార విదూషకుడు ప్రవేశించును.)

విదూ—(తనలో) రాయలవారితో స్నేహ మైనది మొదలు ఘాదుమయ్యెదద శిగుటయే యిప్పుడు లేకున్నది. “రాజును జూచినకల్ల మొగుణ్ణి చూస్తే మొత్తుకోబుద్ధి వేస్తుం”దన్నట్లున్నది. ఆహాహా! సౌందర్యవిశేష మట్లుండ నాయనవాళ్ళాధుర్యము! ఎంతనేపు వినినను తనివితీయరు. దీనికేమి? అక్కైయెట్టిదో! ఒకసారి విన్నంతనే యేభాషమైనను తూ,చా తప్పుకుండు జదువును. పాపము! ఈప్రజ్ఞ చేత నేకదా మొన్న గుట్టపుఖాసుదారుడును నేనుగుమావటీడును బెట్టికొన్న కలహములో నిష్కారణ మాయనకు సాత్వ్యము వచ్చినది. దిక్కుమాలినవిధవలు నీళ్లకు దోలి కొనిపోయినవా ణ్ణిక దానిమీఁద నుండి యొక దానిని దాటిండుకొనుట యెందునకో? గుట్టము లాఘవము కలది గనుక దాటును గాని, యేనుఁ గెల్లు దాటు ననుకొన్నాడో? పోనీ యెవరును దొరకనట్టు లీపండితుని సాక్షిగా నెంచుకు వేసికొనవలెనో? అయిన నేమి? అది నుఁ బ్రభుదగ్గనాకాంక్షి యగునియ్యనఘునికి ఫలకారియే యయినది. ఇంతకుఁ గతినుఁ దైనను దండనాధికారి బహురిసికుండు; తాఁ గనుగొన్న వెంటనే యీయగ్ధత క్రిని ఘాతముకుఁ దెలియఁబఱచినాఁడు. పరోప కారపారీణులయిన పాయము బిట్టివియేకదా? లేనిచో నితఁడు పండితుఁ డని యెంత కాలము చెప్పినను దర్శన మగునా? ఇప్పుడో! యెంచుచో చెప్పినట్లుండినను విధిగా దర్శనము కాఁ గలను (కొంచెము నేపూగకొని) లవంగి కెల్లు తెలిసినదో యీతనిసంగతి? ఎట్లేని యొక సారి తన గుద్దానివనమ్మనకుఁ దీసికొని రమ్మని తన చెలికత్తెయ మల్లికచేఁ గబురు చేసిండు. కొంపతీసి చూచినపిమ్మట మోహింపఁకుదా! (స్వహీనభీనయించి) అయ్యో! నాముసలాగ్రిబుద్ధి కాలినట్లే యున్నది. అప్పటి కప్పుడే మఱచిననే. ఆ పెకలలో నెవరో పొడకట్టియచ్చొత్త నట్టియనవిగ్రహమునే చూపి పిలువనిచేరంటముగా దూకకాత్మ మొనరించి మోహము కలిగించినదట! యని కూడ నిన్న నాబానిసకూతురు నాకుఁ జెప్పియే మున్నది. ఇంక నేమి? సర్వ విధములచేతను నీబ్రాహ్మణునిగొట్టె నేతనే పడ్డది. అదృష్టకాలము వచ్చునప్పటి కన్నియు నిట్లనుకూలించును కాఁబోలును; కాని, యగ్రకులజాండును నఖండపండి

తుండును నగునతం డీనీచురాలి వంగీకరించునా? అంగీకరింప కేమి? ఘాదుపాహులు కన్న నెక్కుడుసంబంధము దొరకెడినా యేమి యీబ్రహ్మచారికి? ధారాళముగా వివాహము చేసికొనఁ జేమో కాని రహస్యమున కభ్యంతర ముండదు. ఏది యేటయినను నియ్యది నాప్రాణముమీదికి వచ్చినది. ఘాదుపాకుఁ జెలిసినవో నే నేమియు త్రగము చెప్పఁగలుగును? “నందోరాజాభివ్యుతి” తల్లిగండ ముండవలెను పిల్లగండ ముండవలెను గాని మంత్రసానిగండ ముండఁకదా; ఎట్లయినను నొకసారి యుద్యానవనమునకు మాత్రము తీసికొనిపోవుట నాకుఁ దప్పదు. అట్లు చేయనివో నిప్పుడే నా కాపెవలనఁ జిక్కు తటస్థించును “అటునుండి నరుక్కుర” వున్నట్లు, పయిదానికిఁ జూచుకోలేక పోవునా? పోయి యాయనతో నీవియమును గొంత ముచ్చటించెదను (కొంతనడిచి) అనుగో! రాయలవారిశిష్యులు అందఱును నొకసారియే బయలుదేరినారే (శిష్యులు ప్రవేశింతురు) వీరి నడిగెదను (ప్రకాశము) అయ్యవా రేమి చేయుచున్నాను? పాఠములు చెప్పకొనుట యైనదికాబోలును. శిష్యు—లేదు, గురువుగా రేవో యాలోచించుచుఁ బిలిచినను పరాయత్తచిత్తులై నిన్నటి సంధ్యాకాలమునుండియై బ్రత్యుత్తరమే యాయరు.

విదూ—(తనలో) కారణ మేమయి యుండునో! (ప్రకాశము) మీరిప్పు డెక్కడికి? శిష్యు—ముగ్ధరమును వేర్వేలుగా పనులుండియే బయలుదేరితిమి. ఒకరు కూరలకును మఱియొకరు తండులములకును, వేగొకరు స్వకార్యమునకును.

విదూ—మీకు లొక్కమే దినవెచ్చమిచ్చుచున్నారు కాబోలును. సరే, ఇవి స్వకార్యములు కావా? “తృప్తాస్థ”గా మీరేభోజనము చేసెదరు, పేరుమాత్రము గురువు గారిది.

శిష్యు—పుస్తక మొకటి కావలసియున్నది. అదిస్వకార్యమన్నాను; అంటే అన్నియును స్వకార్యములే, కాకేమి?

విదూ—ఉత్తరగీతలా? రహస్యమా? దానిపేరేమి?

శిష్యు—(నవ్వి) మహాపండితుడవు, నీ కన్ని పేరులును వచ్చునే! మేము త్వరగా వచ్చి వంటఁ జేయవలె మమ్మును విడిచిపెట్టుము.

విదూ—వెళ్లుదురుగాని “విధవానాంవితంతూనాంకాగతిఃపురుషోత్తమ” తరువార “అహంవిద్యార్థిరూపేణ” అనియా? లేక “సన్యాసిరూపేణ” అనియా పాఠము? కొంచెము చెప్పిపొండి.

శిష్యు—ఇది యెందులొనిది? మే మెన్నడును వివరేను.

విదూ—(పెదవివిరచి) ఇదే మీ పాండిత్యము ? ఉత్తరగీతలలోఁ గృష్ణమూర్తి నర్జనుఁ
డడుగఁగా నవ్వహానుభావుఁడు చెప్పిన సమాధానము.

మధ్య—సరే, మమ్ము పోనిమ్ము ప్రాద్దు పోవుచున్నది. (గమ్మిమింతురు.)

విదూ—(తనలో) ఇప్పుడు నాకు మఱియు పీలుగ నుండును. “లంకెకు పిల్లతగులాట”
మన్నట్లు వీళ్లు లేక పోవుటయే మేలు. త్వరగాఁ బోయి వీళ్లు వచ్చునంతలోఁగాఁ
గార్యము నెఱవేర్చవలెను (ముందుకునడిచి) ఇరుగో! అయ్యవారు నివసించుమాడుగు
(చెవి యొగ్గి) లోపల నాయన యేదియో శ్రవణసుఖముగఁ జదువుచున్నట్లు లున్నది.
అది యిక్కడనుండి వినుటయే మెఱుఁగు గాని దగ్గర కేగితి నేని యాయన మాని
వేయు నేమా! (ఓక్కడ పొంచివినును) (యథానిర్దిష్టముగా రాయలు ప్రవేశించును)

రాయ—

లే. యవని నవనీతకోమల సహవా యొక్క, సారి శయ్యకు రాఁదీయఁ జాలువాఁడ
నేని నంగనవన మేల? యితరమేల? యవనియే హెచ్చు దీని కేదైన లొచ్చు.

విదూ—(తనలో) వెదకఁ బోయినతీవ కాళ్లకుఁ దవలిన ట్లియన పడుచుఁదనపు బాధ
వెళ్లఁబోయుచున్నట్లు లున్నదే. ఈయవని యేయవని యైయుండునో? (మరలవినును)

రాయ—

కా. ఏ డంతస్తుల మేడపై కలవ తా నేహేతువో వచ్చెనేఁ
జాడక గూడునె నిమ్మళింకుఁ డగునజ్జుం బోలె బొ ట్టింతరే
కే డాల్లుక్కిడి దాని నెయ్యెగము? పోనీ న న్నుకింతేనిఁ దాఁ
జాడక జాలెనె? చక్రవర్తి సుతమాచుం బాటియే మాద్యుత.

విదూ—(తనలో) నిక్కముగ నీయయ్యవారిబుద్ధి పెడతలఁ బట్టుటకు మనచక్రవర్తి
కూతురే కారణము. పాప మీయన “యా పెతన్ను జాడరే” దని భ్రమించు
చున్నాఁడు. స్వప్నదర్శనమే కాక ప్రత్యక్షదర్శనముకూడ నైనది. (మరలవినును)

రాయ—

కా. నన్నుం బోలెడివార లెంద టిల నుండక బోరు? నా రెల్లరుక
ద న్నే చూచెను ద న్నే చూచె ననుచుక దర్శింపఁగాఁ జెల్లు నే?
యన్నారీమణి చూచెనేనియును; నాయక్షిప్రసారంబు సం
పన్నా కూత మొ? కాదో? యన్యులమతుల్ ప్రత్యక్షముల్ కావుగా.

లే. కవు లశ్శయోక్తి వర్ణింతు కావ్యములన, టుందు రెఱుంగమిఁగొంద, అయ్యశ్శయోక్తి
యిప్పురముచొప్పు నిక్క న్నెయ్యిప్పుగనిన, కవియలంకారములనుండి కడకుఁద్రోయు.

విదూ—(తనలో) ఇంక నే నెంతయుఁ గృతాఘ్నుడనై, రాచకన్నియచీవాట్లు నాకుఁ దప్పినవి, కానియితనిఁగొంతసేపు చినుక్కరించి కిసురించెద (దగ్గరగాఁ జనిప్రకాశము) సాధు! సాధు! జగమునఁ బెక్కింద్రు పండితశ్రేష్ఠు లుండినను బండితరాయ లనుబిరుదప్పు నీకే యొప్పుఁ దగినది.

రాయ—(తత్తరపాటుతోఁ దేరఁజూచి) చెలికాఁడు కాఁబోలును ఏమి యీదిన మింత యాలస్య మొనరించితివి?

విదూ—నే నిప్పుడే రాతఁగు, చచ్చి చాలనే పైనది. మీ రెవ్వయో యొంటిపాటున శృంగారపద్యములు చదువుచుండుట విని యంతరాయం బగును ననిలోపలికి రా సెల్లక యాగవాత్సముదరిఁ గూర్చుంటిని.

రాయ—(తనలో) ఇంక నీపరిహాసకునకు సర్వము నరఁటిపం దొలిచి చేతి కిచ్చినట్లయినది. “మల్లజ్ఞంనప్రకోపయేత్” అనుటవలన వీనితో మనుషటికన్న నెక్కుడు స్నేహ మొనరించుటట్లుండ, నీమనోరథంబు వీనివలన నెఱవేర్చికొనఁ బ్రయత్నింప వలయు. (ప్రకాశము) చేయి వట్టికొని

సఖా—కా.వి వైదేశికుడఁక, జరయునకు నా కీవీట నీ వెట్టులో

దైవప్రేరణ మిత్ర మైఁచి, సమత్వం బాపదక సంపదక

భావింపక దగు మైత్రి యున్నయెడ, నాభావంబ నిభావ, మెం

దే నే తొగతి నుహచే సెనుసుమీ? దేహం బొకండుకవి నా.

విదూ—కవిభామణీ! రహస్యగోపన మొందుదక్క, నావలన మీ కేకార్థియై గా నున్నను నయ్యది సాధ్యాసాధ్యవిచారములేకయే సమఘాల్చెద. నిండులకుఁ బ్రమాణ పత్రికఁ గూడ నీయఁ గలను.

రాయ—చెలికాఁడా!

తే, తనరహస్యంబు సెరులు కైకొనకయుండ, డాఁచుగతి నెవ్వని దెవండుడాఁచునో? వి

ధాతృసృష్టిని వారలే తగును రయ్య, మూల్య మగుమిత్రభార్గమును వహింప.

విదూ—మహాభాగ ! తమరు పచించినట్లు తనరహస్యముంబలె నితరునిరహస్యమును గాపాడువాఁడు వానికి మిత్రుడే యైనచో, నేను నారహస్యమువలెనే యితర్ము రహస్యమును గాపాడనేర్తు.

రాయ—(నవ్వి) “మరువదనీనరేఘజలం” అనునట్లు “నారహస్యమునుం గాపాడు కొననేర నే సెరులరహస్య మంతకంటెఁ గాపాడ నేర” ననియా యేమి నీయభి ప్రాయము?

విదూ—మీ పాండిత్యము లేవు ఘోషాదగ్గరనునకు వెళ్లి నవ్వుడు చూపుకొనుడు; నా యొద్ద మాత్రము ప్రకటింపకుడు. అంతగీర్వాణ మెందుకయ్యా మాటలాడునవ్వుడు? తిన్నగా మాటాడ రాదాయేమి ?

రాయ—(తనలో) పీడిక నెంతవిసరికొట్టినను గొట్టినవాడే. అయిన నేమి, “కార్యార్థి నఃకుతోగర్వః” అనికదా మన మిష్ట ధూహింపవలసినది (ప్రకాశము) గీర్వాణ మైనను ఇది సర్వసాధారిణ మైనమాటయే, ఎడగులయంగుంబలె నుశీనరదేశముల యంగు జలము కలదు; అనగా, నక్కడను నిక్కడను గూడ లేదనియభిప్రాయము.

విదూ—ఇప్పుడు తెలిసినది. ఒకరిమాట తిమిగాని నామాట నైనను నితరులతోఁ జెప్ప కుండుట నేర్చుకొనుటకుఁజిగకాలముచుండి యున్నచున్నాడను. ఇందునకై ప్రత్యేకించి మూడుసార్లు కాళికి వెళ్లి వచ్చినాడను. ఎంతపరిశ్రమ చేసినను క్రియ మాత్రము కట్టినది కాదు; ఇంగున తీకదా, తమతోన్నేహము చేయుటకుఁ బ్రయత్నించునను వచ్చుచున్నాడను? పోనిండు వృధికాలక్షేపము చేయించుచుంటిరి కాని నాకీ నువుగింజలో నోటి నాననీయలేని లోపమును వారించునుసాయమును దెల్పకపోతిరి గదా, అట్లయినచో నియ్యోడ మీ కెంత గుఱపయోగించును జెప్పడు?

రాయ—(దైన్యముతో)

తే. హాస్యమున కిది వేళగా దని యెఱుంగు, వంతరంగమ్మునక గలచింత యెఱుగు
దేను వై దేశికుడ దిక్కు లేనివాడ, ననియెఱుంగు విటు లేచ నగు నె నీకు.

విదూ—ఓహో! యిదిమఱియుం బాగుగ నున్నది. ఘోషాకూతురంట! బోడిబాప డంట! యొక్కడి కెక్కడ! నక్కెక్కడ! దేవలోక మెక్కడ! యెవ్వరు విన్నను నోటితో నవ్వరు.

రాయ—(గడ్డనువట్టికొని) బిగ్గరగా నజవకుము, ఇది యెవ్వ రెంగునకు వినవలయును. చ. కమలినీ కర్కుఁ డెట్టిచెలికాడు? కుముద్వతి కబ్బుఁ డెట్టిచుట్టము? విరదీప కెక్కడికటాక్షము భృంగముపై? సుకొక్కచో నమరు సుకొక్కచూ, పతివ లైనను బూరుషు లైన నెంచుఁడ్రో
మము గలచోట లేమి యనుమా టలు లంచుము గాంచ రెద్దియొక.

తే. వంక రగుమాత్రం జంగురువానీ కేమి? చెఱుగురుచి కలుపులకల్లిఁ జెడుసె? శబ్ద దోషమున గీతి గొడేని గొప్పగుగలదో? దయతుదారిద్రవ్యమతివచిత్రము విరచుసె

విదూ—మీచదువున కంతకును ఫలితార్థము నేను సౌందర్యవంతుడగు పండితుడను కవిని గనుక న న్నాకన్నియ విధిగా వరింపఁ గలదని తేలినది. తథాస్తు. అట్లే

కానిండు, మాటలకేమి? కొనిలే నక్కలలేనుకదా. వెట్టిచదువు చదువక నేనడుగు
మాటకు సమ త్తరము చెప్పుడు. మీలో మీరిట్లు సాలుత్రావుమాత్రమేనా? లేక
మీ కెక్కతముననైన నప్పద్మాక్షియభీప్రాయంబు పొడకట్టెనా?
రాయ—(కొంచెము ధైర్యముతో) అట్లడుగుము వృధాకోలాహలమునకు మొదలుపెట్టి
మిత్రకార్యవిఘాతుకుడవు కా నెంచుము.

శ్రీ శ. మాడుగుమీద నుండి నను మానిని ప్రేమరసము చిల్కుచు
జూడనిచూడ్కిఁ జూచె నిది సూచనయోగద? యితమాత్ర నే
నీడిగిలకబడక; విను మిదేగఁ జాతకమందుఁ గొంత యీ
బాడ లిఖించె దండె; యది సాయ మొనర్చెడి దీనికిఁ సఖా.

విమా—అట్టిగట్టినమ్మిక మీ కున్న నో నీనాఁ డొకపరి యానాతిదృక్పథమున మిమ్ము
బడవైతునా? పిమ్మట మీయద్వైతము. నా చేయునుపకార మింతకు మించి యుండదు.
రాయ—(అభీలాషతో) సఖా! ఆది యెట్లుసంఘటించెదవు?

లే. మగల సొకపరి నాకు నమ్మగువమ్మిన్నఁ, గ నెడిభాగ్యము ఘటియింపఁ గలిగె దేని
జాలుఁ దన్నాత్రమునన నాజన్మమునకుఁ, దగినఫల మందినంతసంతసము గాంతు.
విమా—(నగును) ఇవిచేటినుటలు? దర్శన మైనపిమ్మట స్వర్గమును కావలయునం
దురు; ఆదియునైన మతీయొక్కటి లోటగును. ఎవ రెరుగని వీమాటలు.

రాయ—చెలికాఁడా! అంతవఱకేలగాని,

లే. యవనినవసీతసమతాపయమనిరమణి, హిహిహియనునమ్మతో క్తులాష్టలాలుకఁ
గమనుఁగా నెంచి యెవనియంకమునఁ గులుకు, సుఖము లెల్లను వాని నే సుము జగాన.

విమా—సరే, ఇక్కడికిఁ దేలినది. “చల్లలేక పొచ్చున్న, పెరుగేని యువడింపు” మన్న
ట్లున్నది. అప్పుడే యెంతవఱకు డేకినదో చూడుండు మీయరాకాశిచాచము?

రాయ—(సంకోచముతో)

చ. ఎఱుంగుదుఁ జక్రవర్తిసుత యొక్కడ! యొక్కడి నే నటంచు, మీ
దెఱుంగును, మంచిచెడ్డ లవియెల్ల నెఱుంగును, నైననేమి? నా
యెఱుక యడంచి కోరిక ల నేకములై మన మత్తలోదరీ
పర మొనగించె, నెట్లయినఁ బ్రాణము దక్కుట కర్హభిరేక.

విమా—(తత్తరపాటుతో) ఓవిద్యవృత్తేభమా! మీప్రాణమునకు నాప్రాణ మడ్డువై
చెద. మీ కింక నధైర్యమెంచునకు?

రాయ—సలోపకారస్వభావముగల యోపిచ్చివాడా ! నాతాత్పర్యము చక్కగా దెలిసికొనుము.

తే. అత్తలోదరిపొందుకా, దయన నగును, నుభయపక్షములను బ్రాణ మూడు నిజము మన్నఁగుం దాద్యపక్షాన మరణపాతము, వన్యపక్షమున నిమిత్త మవనిధి ర్త.

విదూ—(గర్వముతో) నాకు మీరుభిప్రాయమును దెలిసికోలేక పోవుట యనునపయశం బొకటియో ? పిరికివీళ్ళరుడా ! నేనుండ ఛామపాగాని గీడుపాగాని మన్నఁగుండుగాని గిన్నఁగుండుగాని నీమేన వ్రాలిన యీగక్తైన నపకృతి యొనర్పఁగలుగునా ?

రాయ—(తనలో) ఏమి వీరిప్రాగల్భ్యము. పరిహాసస్వభావమున ననియెడిపిచ్చిమాటలు కావచ్చును. ఏమో! అన్నియునునట్లుండు ననియును ననుకొనఁగూడదు; కాని నమ్మకముమాత్రము కుదురదు. “ హాస్యగానికేదేలుగుట్టి ” నన్నట్లున్నది. కానియు. మాటలసం దర్భముంబట్టి చూచిన నిజ మెంతో తెలియకుండెడినా! (ప్రకాశము) ఛామపాగయొద్దఁ జనవుండుటంబట్టి యతనివలనం గాపాడినను గాపాడుచువుకాని మన్నఁగుండు నీకెట్లువశుడగును.

విదూ—(తనలో) ఇక నాయెఱిగినవిధము చెప్పి యితనిం గొంత యూరించెదఁ (ప్రకాశము) అపరమ స్త్రీగావతాగుండ వనఁదగినయోపండితాఖండలా? నిన్నెక్కిసారి తనయుద్యానవనమునకుఁ దీసికొనిర వ్వుని నీమనఃప్రేయసి యిదివఱకే సభ ముఖమున నన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నది.

రాయ—(తనలో) ఇతనిమాట లెంతవఱకు సత్యములో నిర్ణయించుట కదుఁ గట్టము కదా ? (ప్రకాశము) సంతతపరిహాసాదరముగలయోమిత్రమా ! నీమాటలు నేనే వనినప్పు నేర్తును.

ఉ. ఇంతకుముందు గొండొకయు నీవియమ్ము నెఱుంగ నట్లు నా
చెంతనటించుటే ? మిపుడు చెప్పెడిమాటలచందమేమి ? యా
పంతము నీమనాకృత్యములయందలియర్థ మెఱుంగఁజాలన
న్నింతకుఁ బాల ముంచెదవో ? యేటను ముంచెనో ? నీయధీనుడకా.

(తన్నుద్దేశించుకొని)

ఎక్కడివేగిదేక ? మిట కేటికి వచ్చితి ? నెందుకోసమై
యక్కట ! యిప్పు డిక్కరణి యత్న మొనర్చుచుంటు ? ఛామపా

యెక్కడ? కూతు రెక్కడ? మహీసురవంశకళింక మైననే
నెక్కడ? నాదుపాండి? యదెక్కడ? మొహ మదెంతకుఁ దగుక.

(నిట్టూర్పునిగిడించి)

చ. కలము నాక్రమించు టొకగొప్ప గదోచ దఖండపాండిత్
గలిగిన తెల్విఁ బోనడఁపఁ గల్గుట కా దొకగొప్ప, మానము
దొలఁగుట కారి ముందడుగు దూఁగెడిఁ బ్రాణము గడ్డిపోచకు
జాలుక నయయ్యె నియ్యవనసుందరినిఁ దరమేనుంపఁగన్.

విదూ—ఓహోహో! యివిమేటిమాటలు? నాలుక చిగురునుండివచ్చెడివో? లేక నాభీ
స్థానమునుండియే బయలు వెడలినవో? చతుస్సుముద్రముద్రితధరావలమున్న నేకచ్చ
త్రమ్ముగా నేలు ఘోషాకూతుగు తనంతన పిలువనంపె నన్నమాట యీకులగోత్ర
ములక దెచ్చివెట్టినయది కాబోలును.

రాయ—మిత్రమా! మఱియొక లాగున నూహింపకుము.

చ. జప మడఁచుక దప మ్మడఁచు సత్య మడఁచు నడఁచు యోగ్యతన్
జపలతఁబెంచుఁ బెంచు నలసత్వ మగర్జితమేని కామ మ
న్నపుడగర్జిత మ్మయినయయ్యది యెయ్యది నేయ నోప, దే
వపుగను లైనకాంతలక వంగుచుండురు యోగు లందఱున్.

ఉ. కట్టియ లన్న బంగరువుకన్నను నెయ్యెడ మేటి, యింక నే
పట్టనమంచు నేక సొకబ్రాహ్మణుఁ డాడరు నీటికన్న, ని
క్కట్టులకుఁ నివాస మనఁగాఁదగు నిప్పురినుండి మున్ను నే
నెట్టిప్రయత్నమున్ సలిపి యేమిప్రయోజన? మేగ నైఁగెన్.

విదూ—ఇంతమ హైశ్వర్యమునకు నోచి యందఱవలె వచ్చినద్రోవ నెట్టులేగెన్?

రాయ—(సిగ్గుతో) ఏ మట్టులంటివి? మన కిప్పుడబ్బిన మహైశ్వర్యమేమి?

విదూ—ఏమా? భగవంతున వైనను సిగ్గుఁ బెంచెదగు మాఘోషాదర్శనంబు
కానుండు టట్లుండ నేరికి నలభ్యమ్ము లగు నాయనకొమరెమాపుకోపులకు నభ్యాస
తుండవై యిప్పుడో యింకనో యఖండసామ్రాజ్యపదవి సందనుంటివి. పైపెచ్చు
మంచిమంచిన క్వాన్నములతో ఘృతకుల్యయు దధికుల్యయు నగునట్లు మునిగి లేలు
చుంటివి. పుచ్చె పూసినదాయేమి? ఇంతకంటెఁగావలసిన దేమి?

రాయ—(చిఱునవ్వుతో) అద్యంతములు నీవు చెప్పినటులే కావచ్చును; కాని యొక
యనుభవమును వచించుచున్నాఁడను. ఈజగత్స్వభావమేమో! “అకసమునలువ్వు

లున్నవా?" యని యడుగి "లే" వనరు సరికదా "అయ్యవి సర్వసామాన్యపుష్పముల వంటివి కా"వనియు "వానితావి యంతకన్నవిలక్షణ" మనియును దేగవర్ణించి పుచ్చకు నభినందింపఁ జేసి కొండ నెక్కింతురు. ఇయ్యెడ సురులదోస మేముండును?

మ. తనయన్నించినదానికిఁ దగినచంద మైవ్వఁడే నాడు వానిని నమ్మకమనసొప్ప దైననతఁడే నెమ్మిఁ జనింపంగ నేర్చు సొకం డెవ్వఁడుగాని దాని కితివైరుధ్యముమై నిక్కమైనను జెప్పక బ్రతికూలుఁడా మనసుకన్న వక్ర మొండున్నదే.

విదూ—నే సంతపరిహాసస్వభావము కలవాడ నైనను నిప్పట్లుని యధార్థపరిహాసమునిగా నన్ను విప్వసీపుఁడు. మీ రిట్లు వెనుకకు ముందు నుయ్యెలలూఁగు చుంటిరికాని నిష్కళంక హృదయుఁడైన మహానుభావుఁడితఁ డొక్కఁడే యని నాయభిప్రాయములఁబడి వెలుగుచున్నది. మీ కంతనమ్మిక లేనిచో నన్నుఁ గుఱించి యెవరి నేని కొంచెము ప్రశంసించిమాడుఁడు. నాకుజ్యోత్సాహస్థిమనఁ బూర్ణపాండిత్యము. అందులోఁ బ్రశ్నభాగము మఱియును ముఖ్యమైనది. విచారించిమాడఁగా నక్కన్ని యమిచ్చు మన్నించుననియు ఘోషాకూడఁ గిక్కురుమనక యంగులకంగీకరించుననియుం బొడకట్టినది.

రాయ—(నవ్వి) మిత్రమా! నీవు ప్రశ్నకాస్త్రమునఁ బండితుడవు కదా. నేను నిన్నడుగనిదే యెట్లు విచారించితివి?

విదూ—ఇది మఱియుఁ జక్కగానున్నదే. ఇంత సేపటినుండి వెళ్లఁ బోసినసోదె యంతయు నేమాయె? నన్నే నే నెఱుఁగను. నిన్నె నెఱుఁగను. నన్నట్లు లున్నది

రాయ—అది కాదు. ప్రశ్నకు దక్షిణాతాంబూలసహితముగా వచ్చి కదా పుచ్చ చేయవలసినది.

విదూ—ఇదా ఇవి యన్నియును దానివలన జీవించుమీవంటికుఱ్ఱింభులకుఁ గాని జగదేకచక్రవర్తి యెవరో యెఱుఁగనివారు సహితము నన్నెఱుఁగునట్లు ప్రభుత్వ మాచరించుమహారాజు; నాకా?

రాయ—ఎన్నివిధములఁ జూచిన సొకిమాటయైనఁ బరిహాసములేక చెప్పవు కాబోలును, ఐన నేల కా దనవలయును. "మంచిమాటలకుఁ జెవు లొగ్గవలయు" నని కదా పెద్దలు చెప్పదురు, కాని

క. బాళియు సెక్కటి కాదట, నీతియును భిన్న మట గణింపఁగనతఁడే

కూతు న్నా కిడు నట యిది, యేతరున నమృతము నెవరు నెడివినఁ.

విమా—ఓహో! యంతవెట్టివానిని నే నెందును జూడ లేదు. మీశాస్త్రపాండిత్య మే
మైనదయ్యా? మొదట స్త్రీపురుషులకుఁ బరస్పరజాతిభేద మున్నదా? లేదా?
అట్టివారి కెట్లు లైక్యము ఘటించుచున్నదో?

రాయ—చెలికాదా? చక్కఁగాఁ జమత్కరించివి. చతువుకొనిన సంతబుద్ధి
మంతుడవేని యగుచున్నా.

విమా—చమత్కరించుటే యనుకొంటిరాయమి? మనకు వారితో సంబంధముతగునా?
యనిసంశయించుటకు మాని “వారు మనకుఁ గన్నియ నిచ్చుట కంగీకరింప”
రనుట కేవలము పొరబాటు.

రాయ—అగును; నీవన్నమాట సత్యమే.

కం.మనలోన నన్యవర్ణమునికికి నంగీకరింప, మొకఁ డెల తమం

తన యెల్ల కులములను బ్రయ,తనమునఁ గలిపికొన నెంత్రు తారు తురుష్కుల్.

విమా—వహ్! మీకును మంచిలోకజ్ఞానమే యున్నదే? మీదియంతయుఁ బురా
తనపు ఛాందసపండితులవైఖరికొడు.

రాయ—మనకేనియు నంతదూఱ్యము కాదునుమా.

తే. సూద్రకనన్యకఁ దనుకనచూపె మనువు, వెంకటేశ్వరుఁ డంతటివేల్పు యవన

కనన్యకు నెండ్లియాడి మార్గము వెట్టె, పుడమివేలుపు లంత కెక్కుడె తలంప.

విమా—భేష్ ఇంక నేమి? శాస్త్రముకన్న మనకుఁ గావలసినది శిష్టాచారమేకదా? ఇందు
సందియ మెక్కడ?

రాయ—ఎక్కడనా?

తే. శాస్త్రములు నుండు నాచారసరణు లుండు, లేక యుండిన నిపుడు గల్పింప వచ్చు
మొదటఘటనంబు నిక్కమై మొన సెనేని, యద్దు నేయవి? యటసందియము గాని.

విమా—ఘటనంబునకుం గాక యక్కన్నె ని న్నేల పిలువ నంపించెనో?

రాయ—మిత్రమా!

మ. పిలువే సందియ మంత నిక్క మయినఁవే తెవ్వరిం గూర్చియో

కలయే గంటివో నాముదమ్మునకు బొంకఁ బూనితో మింటఁ బూ

వులు జన్మించునె? యెండమావుల జలంబుగఁ గల్గు నే? గర్భరి

కుల కల్లఁ దలమానికంబ నగు నాకుం గోర్కు లీడేలునె.

లే. పుట్టు నంతంతన యడంగుఁ బొడము మరల, నంతలోనన నశించు వింతకోరై.

లతదర్శిమల కెందు బాట్యమునఁ గురులకుం జెడినకులకొంతలకులుకు లట్లు.

విదూ—మీ రీసంశయము లిట్లు వెళ్లఁ బోయించునే యుండురు. నాకు భుక్తికివేళ
కొవచ్చినది. “ఈనాటిసాయంకాలమునకు మిమ్ము వెంటఁ బెట్టుకొనివచ్చెద” నని
రాకన్నయకు వార్త నంపించెదను, (తెరవంకఁజూచి) మీశిష్యుఁడు మిమ్మున్నాన
మునకు లేం డనుటకుఁ గాఁబోలును వచ్చుచున్నాఁడు.

(శిష్యుఁడుప్రవేశించి)

శిష్యు—(తనలో) ప్రృథినమును నీవేళకు నభ్యవహార మగుటయేకాక యొక్కంత విశ్ర
మించుట గూడ నయ్యెడిది. ఈదిన మీవఱకు స్నానమునకే లేవక ప్రచండమిశ్రుని
తో నేదియో యాలోచించుచుఁ గూర్చున్నారు. పోయి విన్నవింతునా? పదార్థ
ములు చల్లనావిపుచ్చుచున్నవి. ఇంకను పార్థివలింగార్చనము మిగిలియే యున్నది.
(సమీపమునకు వెళ్లును)

రాయ—(విదూషకునితో) మావిద్యార్థి వచ్చుచున్నాఁడు. ఇంక నీప్రసంగము మన
కుచిరము కాదు. అట్లే యొనరింపుము పొమ్ము. (శిష్యునిఁజూచి) ఇదిగో వచ్చు
చున్నాఁడను నీవు రానక్కఱ లేదు. వెళ్లుము.

చి—శిష్యుత్తము. ఇంకను దమరు యమునకుదయచేయవలయును గాఁబోలును. పార్థివ
లింగార్చనకుఁ బుష్పములు సిద్ధము చేసియుంచినది.

(నిష్క్రమించును)

విదూ—(మెల్లఁగా) మీ రీవిద్యార్థుల నెంచునకుఁ దీసికొనివచ్చినారు? వీండ్లు మీ
సాయంకాలపుఁ బ్రయాణమునకు నంతరాయము గాకుండమాత్రము చేసికొనుండు.
నేను బోవుచున్నాను (నిష్క్రమించును).

రాయ—(తనలో) నాకు స్నానమును దోచుచు పానమును దోచుచు. వీఁడతవంచ
కుఁడు, అయినను గడునమ్మికగలవానివలెఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఏదో వీని యొద్దకుఁ
గొంచుము నావిషయమై వార్తమాత్రము వచ్చియుండుట తప్పదు. లేనిచో నంతఃపుర
జనులు సంచరించునుద్యానస్థునకుఁ గొంపో నేర్పునే. కానిమ్ము “యద్భావి తద్భ
వత్యేవ” (నిట్టూర్పునించి)

ఉ. ఈవిషయమ్ము మానుకొనుటే కడుసౌఖ్య మటంచు నెంచి లో
నావిధి చేయ నిశ్చయము నందినయంతన మోహ మగ్గలం

వై వెనువెంట సెంటు నటు లైనను జేయుదు నన్నఁ దోడనే
భావము వేనవేలు ప్రతిబంధక ముల్ గనఁ జేయు నద్దిరా.

(నిష్క్రమించును).

గద్య.

ఇదిశ్రీ... పంపంక లేర్పరవిరచితంబగుపండితరాజమున

ద్వితీయాంకము.

తృతీయాంకము.

(తెరలో)

మ. అదే సంధ్యాసమీ సానురాగ యయి తా నయ్యాళి వెల్గొందె నె
 వ్వుది దానికొ గుఱుంచెన్? యనగా సంబంధించె దాదృక్షుడై
 యదనుక వ మొనిరింప కర్వముఁడు, తా నవ్వారిమోహంపుచుం
 పద సూచించెను నాఁగఁ జీకటియుఁ బర్వజొచ్చె నర్దిక్కులక.
 ఇదిమాళిక.

(అనంతర ముద్వానవనములో లవంగియును, జైలిక స్త్రీయమ్మలీకి యును, రాయలును
 విమామకుఁడును వెనువెంటడి చెటియొకచోటుగాఁ బ్రవేశింతురు.)

లవంగ—(తనలో) వృద్ధయమా! కాల మక్రమించుచున్నయది. ఇంక నీయాని నిరాశ
 యగుటకేమి సందియము, (ప్రకాశము)చెలీ! మన మీసాటికి వెనుక కల మరలఁ
 గూడదు?

యల్లి—ఏమి యీనాఁ డింతత త్రరపడియొదవు? మనప్రచండమిశ్రుఁ డప్పండితసార్వ
 ఘోము నియ్యొడకుఁ దోడ్కొని వచ్చువేళ కావచ్చినది. ఇంకఁ గొండొక తాళి
 పోవుదము.

రాయ—సఖా! అటు గనుఁగొనుము.

యల్లి. చీకటి పోవుచున్నయది శీతకరుం డుదయించుచున్ననాఁ
 డేకడఁ జూడ వెన్నెలలు హెచ్చుఁ దొండగె నిఁ కేటిమాట యా
 కోకకుచుం గనుంగొనెడిలోక్కె ఫలించునె? యింతనేపు తా
 రా కెటు లూరకుండు ననురాగము గల్గుట నిక్కమేనియుక?

విదూ—మన మిప్పుడకదా! యింకలకు వచ్చితిమి. ఇంతలోనే యింతత త్రటపాటా?
 ఎంతయనురాగము గల దైనను బ్రభమసమాగమమున “భర్త సెదగొనవచ్చు”
 ననినేను విన లేదు. మీరు మహాకవిశ్వరులు మీ రెక్కడ నేని యట్లు చదివి
 యుండురేమా!

రాయ—సఖా! నాతాత్పర్యము చక్కఁగాఁ దెలిసికొనక యేలవృథాపరిహసించెదవు?
 తే. సంజప్రాగ్ధన కిటకు నక్షసకియ తోడి, తె వ్వునుచు నీకు వార్త నందించెనంటి
 వదియ నిజ మేని యబల దా నంతకన్న, మున్న రావలె నదియ ప్రేమమడికిగుఱుకు.

విదూ—వచ్చియే గుండునుగాని యెయ్యెడల నేవిసోదమునఁ బ్రాప్త పుచ్చుచున్నదియో?

నలు దెసలు పరికించినకా గాని మన కట్లు తెలిసెడిని?

రాయ—ఇంతవఱకుఁ ద్రిప్పినది చాలకా యేమి?

విదూ—ఇది యంతయు నాకే యుపకారముగా నున్నదే.

రాయ—(తనలో) వీని నూతఁ జేసికొని యిచ్చునోవిషయమునఁ బ్రవర్తించుట గొట్టె

తోక పట్టుకొని గోదావరి కడ్డపడినట్లున్నది. (ప్రకాశము) త్రోవ దీయుము

నీవెంబడి వచ్చుచున్నాను.

విదూ—ఇనుగో యీసంపంగివృక్షములచాలు ననుసరించి పోవుదము (పరిక్రమింతురు)

లవం—(తనలో) ఓహో! యేమి యీవెన్నెలలు నాకు మిగుల నవశతి గలిగించు

చున్నవి. వీనికఁ బో దీమలయానిలము లెందులకో (నిట్టూర్పుపుచ్చి ప్రకాశము)

చెలీ! స్వప్నము నిజ మని యెంచిక దా మన కీవెట్టియడియాస.

మల్లి—ఏ మట్లనుచున్నావు? ఇంతలో ననత్య మేల కావలయును?

లవం—నిశ్చయముగా ననత్యమే కాని స్వప్న మైనతత్త్వము మాత్రము నిగుర లేచు

లోపల నంతయుఁ బ్రత్యక్షమగుభవమువలెఁ బొడక ట్టెను.

మల్లి—అగునుజామీ నాటకముగూడ నిదేమాదిరి; చూచు చున్నంతసేపు నిజ మైన

కథా నాయకులు సుఖసఖ్యము లనుభవించునట్లే యాత్మ తన్వయమై తదనుగుణ

భావము లనుభవించును. సిమ్మట నిట్లులే క్రమముగాఁ బరిణమించెడిని.

లవం—నాటక మనిన చేతఁ యున్నదా మనబ్రతు కంతయు నిట్టిదే; ఐనను నేదో

శాశ్వత మని వెట్టివెట్టిప్రయత్నములు సలుపు చుండుము. తనకు పైత్యధ్రువము

గలిగి జగముదిరిగినట్లు బొడకట్టినను నిజమున కయ్యది నిశ్చలమే సుమా,

మల్లి—అట్లేల యనవలయును? స్రాప్తికొలమునకుఁ గాక తాళీయమ్మ కాంగూడదా?

అది కాక నీవంటిజగదేశుండరిచే స్వయముగ నాకాంక్షింపఁబడియు వికృతి

మొంద గుండుటకు నాయన మనం జేమి శిలయా?

లవం—(కోపముతో) సుగ్రూర్ధరాణా! అయ్యనఘ సత్తేల యనవలయును.

ఉ. జననము నందితి గడుఁ బ్రశస్తము గాని తురుష్కజాతియం

దనఘకులోద్భవుం డతఁ డహా! యెటు నాచపలాంతరంగవ

ర్తన కనుకూలుఁడో? నిది వృథాశ్రమ మింతకుఁ దారతమ్యముల్

మన మెఱుంగంగ నీయ దనుమానము మాన దిఁ కేమి నేయుగట.

మల్లి—సఖీ! యింకను గాలాత్మక్రమణము కా లేదు. నీ వేల యిట్లు తలపాటు చెం దెదవు. ఈవఱకే మనప్రచండమిత్రుఁ డయ్యనగ్గుం దోడ్కొని వచ్చి యుండ వలెను. నిన్నిదివఱకే యాతఁడు చూచి విరాళి గొని యున్నవాఁ డనికదా నాతోనాతఁడు చెప్పి యున్నాఁడు. నిన్నెందులకు వృథా నిందించికొనియేదవు. ఈశ్రీదాసగోవరము సెడ్డున నుండి నలు దెసలు నిరీక్షింతము రమ్మ (అట్లొనరింతురు) గారు—(విసువుతో) నన్నుఁ గుజనునిగా నూహించి కాఁబోలును మిన్నక యీకుజు నులవెంటఁ ద్రిప్పుచున్నాడెవు. నీవెంట వచ్చినందుల కీప్రాయశ్చిత్తము నాకుఁ గావలసినదియే.

విదూ—ఓహో! ఇది మఱియుం బాగుగ నున్నదే. వచ్చినది యుద్యానవనము కదా? ఎయ్యెడల నేత్రేదామృగములఁ గాంచుచు నేయేవినోదముల మసలుచున్నదియో యొక్కంత పరికిలింపక యెట్లు కన్పట్టెడిని.

రాయ—ఇదివఱ కొకసారి యిట్లు పరికిలివి. అప్పు డెందులకని యూరకుంటిని కాని యిప్పుడు నీరసవిహీనతకు నాకుఁ గోపము పుట్టుచున్నది.

స. దయితు నధీన మైనమదిఁ దాల్చునెలంతల కెందు సెందుగో

రక్క యుదయ మంద, దెయ్యెడలఁ బ్రీతి జనింపదు నేము నేల? ని

శ్చయముగ స్వర్గలోకసుఖసంపద తా నెను రేగుదెంచిన

గయికిన నిచ్చపుట్ట, దొక కాంతునిసం స్మరణంబై సర్వమున్.

విదూ—అసత్యవాను లగుమీవంటికవీశ్వరు లంత వెట్టిగా వర్ణించుమాత్రమే కాని నిజమున కంతయుం గన్పట్టెను “ఇదిగో పులియంటే, అదుగో తోక” యన్నట్లు ఒకరినిఁ జూచి యొకరు మఱింత యననుగుణముగ వ్రాముదురు. కాని యవి యన్నియును ననుభవవిరుద్ధము లగుటం జేసి యనాదరణీయములు. పలువురు నెలంతలు కొరి యుండిరి కాని మీరు చెప్పినంత కాకుకదా అందులో శతాంశ మేని వెట్టితనము నాకయ్యెడఁ గన్పట్టలేదు. ఇంత యేల? ఇట్లు చెప్పుచుంటిరి కదా మీ రీదినమున సర్వసంగపరిత్యాగ మేల చేయలేదో?

రాయ—నన్ను నీ వేమి తెలిసికొంటివి?

ఉ. వచ్చినశిష్యులం గనియు వారికిఁ బాఠము నెప్ప నైతి లో

హెచ్చినశాపపుంగరిమ నిండుకయున్ భుజియింప నైతి నా

పచ్చనివింటిబోదుపయి భారము వైచితి నంతలోన నీ

యిచ్చకము న్నిజం బనుచు నే సెనరించితి సంజ కంజలుల్.

విదూ—అవును. బీద బాపనయ్యకు రాచకన్నయ దొరకొన నున్నప్పుడు శ్రోతః
గొబ్బరికాయ సామెత గలిగినను “చూచినకళ్ల వెట్టి” యన్నట్లాపె మహారాజు
పుత్రి. మేదో కారణమున నననుగుణానురాగము నందినను నయ్యది యేవిసూద
మున నైనను మఱపుం గన వచ్చును.

రాయ—(కోపముతో) ఐనచో సమ్రతమే ఇంత యెఱిగి నుండియు న స్నేహితుల
కిక్కడికిఁ దోడ్కొని వచ్చితివి? కడచినదాని కేమి గాని నా కాకన్నియయు
నక్కఱలేదు. మఱి యొండును వలదు నీపుణ్య మాయె నిక్కడ వేఱొం డవమా
నము లేకుండ యథాస్థానమున కైనఁ గొనిపోము.

తే. మొదలఁ బరిహాసమున కాదిమూర్తి వనుచు, ని స్నేహింగి యునీవల నేను బడితి
దాని కేమి పురాకృత మైనకర్త, ఫలము తప్పఁగఁ జేయ నెవ్వరితరంబు.

విదూ—(వినుట యభినయించి) బ్రాహ్మణోత్తమా! ఇంచుకతడవు నైఁపుము. నే నిదె
కొంచెము పోయి వచ్చెదను.

రాయ—(చేయి వట్టుకొని) చె ట్టెక్కించి నిచ్చెన దీనిన ట్లిదిమాడనా?

ఉ. కత్తులబోనుకన్న నధికమిది న న్నిట డించి పోయి నే
వత్తు నటంచుఁ బల్కెదపు నైఖరియే యిది యెవ్వరేని న
న్నిత్రుతి నేవకుల్ గనిన నేమని యుత్తర మిచ్చువాడ నీ
పాత్తున ముప్పు మూఁడె సరిపో యింక బుద్ధిజనించె నాకొగి.

విదూ—(నవ్వుచు) తెలుఁగుదేశపు బ్రాహ్మణులు మిక్కిలి పిరికివాండ్రని వినుటయే
కాని నేఁటికిఁ బ్రత్యక్షము కూడ నైనది. ఈగఁజేని చొర నశకన్య మృగునంతిపుర
మున జగదీశుపుత్రతోఁ గలయ నుంకించుచుంటివికదా! నీ కట్టిమహారోగము
చేహరినను “పిరికితనము తుద నెక్గొంచెడినా” యని నాకు సందేహముగా నున్న
యది. కొంచె మేదో అలుకుదు విన వచ్చుచున్నది చూచి వత్తు ననినఁ బోనీకున్న
నే నెట్లు కార్యము పొసఁగింపఁ గలను?

రాయ—(చెవియొగ్గి) నీ కేమి విన నైనదో కాని నా కాయాతటాకములదరిక గూయు
చున్న మండూకములును, గీమరాళ్లును దక్క వే తెయ్యదియుఁ గాన రాదు.
పృథాగా న న్నిట డించి పోకుము

లవం—చెలీ? నిక్కముగా నాస్వప్నమునఁ జూపట్టిన మహానుభావుఁడు మనప్రచండ
మిత్రునికి మిత్రుఁ డనియేనా నీనన్నకము?

మల్లి—సందియ మెందుకు? నిన్ను స్వప్నమున మరులుకొల్పిన యతఁడే సౌధమ్మన. నుండఁగాఁ జూచి పరవశత్వము నందినట్లుకదా యాతఁడు నాతోఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

లవం—(తనలో) ఇది యెంతవఱకు సత్య మైయుండునో! (స్వప్తి నభినయించి) (ప్రకాశము) అవును మొన్న సంజప్రాదుల నేను సౌభాగ్యమ్మన నిలిచి యమునానదీ సౌభాగ్యమ్మ విలోకించుచుండ నెవ్వరో యొకరు మాత్ర మావీధిఁ జనుచుండిరి. నేను జూచులోపల నే నగరరక్షకు “లిది యంతఃపురపువీధి” గనుక నీ వియ్యెడ కెందులకు వచ్చితివి? రాఁ గూడ దని యవలకుఁ బంపిరి. ఆయన యవ్వుహాను భావుఁడై యుండఁడు కదా!

లే. స్వప్నము నిజం బగుట పెద్ద సందియమ్మ, గాని నీమాట విశ్వాస మూనఁ జేయు నైన నేమి ఫల మ్ముహూమహుండు, సమ్మతించుట తెలియ దోసకియ మనకు.

మల్లి—స్వప్నమును నిజమే. పదపడి విన్నవంగఁగి బట్టి నిన్నాయన కామించుట యును నిజమే, ఒక్కొంత తాల్చితేని సమాగమానంద మనుభవింపఁ గలవు.

రాయ—ఏదో వినవచ్చిన దంటివి. అది యంతలో నేమి యడఁగి పోయినదా. మరల విన రాజేమి?

విదూ—విన రాజేమి? నా కింకను విన వచ్చుచునే యున్నది. ఏదో పెద్ద ధ్యానము మనస్సులో నుండుటచే మీకుఁ గాన రాకున్నయది. నన్ను విడిచినచో దాని నిశ్చయము లేలఁ గలదు. లేనిచో మన మొక యట వెదకిన వారి లొక యట వెదకుచుండురు. తుదకు కార్యము చెడిపోవును.

రాయ—ఏ మైననను సరే. నేను మాత్రము నిన్ను వదలను. నీవెంట నే వచ్చెదను. తీసికొని పోము.

విదూ—(తనలో) ఇతనికి పిరికితనమ్ము మఱింత హెచ్చించెద (ప్రకాశము) ఇది ఘోషా విహరించెడియ ద్యానవనము కొంపతీసి యొక వేళ వచ్చి ఆయన విహార మొనర్చుచుండెనేమో? మిమ్ము నావెంటఁ దీసికొని పోయిన నాకునుం గూడ మెద మీదికి రాదా?

రాయ—ఓహో! ఎంత మోసపోతిని “నశ్య త్యనాయకు కార్యం తథే వో నత్త నాయకం” అన్న ట్లయినది. ఉన్నతప్రాయుడ వగు నీవలన నా కెట్టియవ మానము వచ్చినను యుక్తమే. అయినను నియ్యెడ నీదోసమేమన్నది? నావిధి యిట్లున్నది.

మ. శిరసే యూడెడినో? శిరోజములకే చేట్టుటు వాటిల్లునో?
మరియాదే చెడునో? మ తేమి యగునో? మానానకే మోసమా?
పరమే వోయెడినో? యిహమై తెగునో? పాపంబె చేకూరునో?
పరకీయాసుఖవాంచలొన నను దూర్ప న్నికు మేలే? విధి.

విదూ—ఊరకే యన్నాను గాని మిప్పుడ జూచినను వా రేమియు ననరు. మీరనిన
నెంతో ఘాయపాగారికి గౌరవము. వీరె వారని యెఱుంగకున్నలోటు తీర్చుటకు
నేనుండియే యున్నాడను గదా

రాయ—ఛీ! అడుసుఁ ద్రొక్కనేల? కాలు కడుగనేల? నీవు సంతేతము మఱి
యొక్కొంట నెంగున కేర్పాటు చేయఁ గూడదు.

ఉ. “స్త్రీలకుఁ దక్క వేటొకరు చేరఁగ రానిప్రదేశ మంచు నీ
వేల యెఱుంగ? వియ్యెడకు నేటికి వచ్చితి” వంచు నెవ్వరే
దూలఁగ నాడ నుత్తరము దోఁపమిఁ గలెడి సిగ్గుకన్నఁ బ్రా
జాలకు భంగ మన్నది ఘన మ్మగునే యభీమానకాలికిఁ?

విదూ—అందువకే మొట్ట మొదట నొక యాలోచన చేసినాడను; గాని చేయనిది
యిప్పుడు చెప్పిన లాభ మేమున్నది,!

రాయ—అది యేమి యాలోచనము?

విదూ—చిన్నయుపాయము చేసినచో మీకును నాకును గూడ భయ ముండక
పోవును. దాని కే మంతవిశేషప్రయత్న మక్కఱయే లేదు. ఒక గాగరాయను
ఒక తైలకయుఁ గండువా యును ఉన్న సరిపోవును.

రాయ—అప్పుడు మాత్ర మియ్యంగన యెవ రిన్న నేమి చెప్పఁ గలవు?

విదూ—ఇప్పుడు మీతో నేల చెప్పవలయును? ఏదో నాపాట్లు నేను పడఁ గలను
“నాయంపుడుక తై యొకసారి యొక్కడకుఁ దీసికొని పా” మ్మని కొరిన దన్న
న న్నేమియు ననక పైపెచ్చు మనయిరువురం జూచి కొంతనే పెంతో యానం
దించును. ఇది వఱ కిట్టి గండము లిక్కడ నే నెన్ని తప్పించుకొనలేదు?

రాయ—ఛీ! మూఢుడా.

చ. గెలిచితి నెల్లపండితులఁ గీర్తి వహించితి నెల్లదిక్కులఁ
గులమున వర్తనమునను గొం కొకయించుక లేనివాడె ని
త్తలఁ పొకఁడే కళంకమును దార్చిన దార్చెడి నిట్టిన నిటుల్
పలుచఁగఁ జూచి చుల్కనకుఁ బాత్రునిఁ జేయఁగ నీకుఁ బాడియే.

విదూ—సర్వము నెఱింగినవారలయ్యుని తేల కోపగించెదరు? కార్యావసరముల పట్ల నప్పటి కనుగుణముగ మెలంగుట గౌరవభంజకము గానేరదు వసుదేవుడు గాడిదకాళ్లు పట్టుకొనుట యెవ్వ రెఱుంగనిది.

రాయ—(శాంతించి) అగును “ భీషే తేపి లశునే న గోగళాంతః ” అన్న ట్టిన్ని పాటులు పడినను ఫలకారి గాని యప్పు డెందుల కీయవమానములు?

చ. తురకది యంట విప్రుఁ డెట దున్దయుఁ డొకవి యంట దానికై
పరు వెడనేసి తాఁబడనిపాటుల కెల్ల సహించె నంట త
త్తరపడుమాత్రమే తనకుఁ దా నదియుఁ లభియింప దంట యం
చఱతురు లోకు లిట్టియడియాసయుఁ జెల్లు నె నన్నుఁ బోటికిఁ.

విదూ—(నవ్వి) ఆర్యవర్యా! నిక్కముగ నీయుద్ధావసరము ఘాతము రాఁ దగినది యనియే నవ్వితి కదా అంతచక్రవర్తికి నెన్ని యుపవనము లుండునో మీరాలా చింప రైతిరి. అంతఃపురచారిణులకై యేర్పఱపఁ బడినవి వేఱే తమకు వేఱే యుభయులకును వేఱే మాఁతులకు వేఱే కొమరులకు వేఱే మొత్తము చేసినదో నెక్క యంతఃపురమునకే కొన్ని నూలులు క్రీడావనము లుండును జాడీ!

రాయ—(ఆశ్చర్యముతో) అయిన నీప్రభువునకు భార్యలు వందలకొలది కాఁబోలును.

విదూ—రెక్కేమిటి? కంటి కింపుగాఁ గనఁబడిన దేవర్ణ మైనను దీసికొని వచ్చుటయే వీరి యాచారము. ఏనాటి కానాఁడు వీరిలసంఖ్యకు వృద్ధియేకాని త్తయములేదు.

రాయ—ఇంచులోఁ గొందఱు బ్రాహ్మణస్త్రీలు గూడ నుందురు కాఁబోలును

తే. బలవిహీనుని కన్యసిభార్య యంచు, దవకి శ్రీతం బలంచు భేదము గాని

సాగనుగల దెల్లఁ దనచేతసామ్రై కాక, బలము గలిగినవాని కేర్పాటు గలదె.
అని చంద్రుడు బృహస్పతిగారి భార్య వపహరించి తన్ను మందలింప నుంకించు నింద్రున కుత్తరము చెప్పిన ట్లున్నది. వీరికిఁ జంద్రుడు దైవము గనుక నతని సిద్ధాంతమునే యవలంబించి పరభార్యల నందఱిని స్వభార్యలుగఁ జేసికొనుట యాచార మైయుండును.

శ్రీశా. ఆరాజేంద్రుడు రాత్రీయం బవలు కామాసక్తుఁడై యుంరిలా

నీరేజేక్షణలక బలాత్కృతిగ నెంతే బాధపెట్టంగ నా

యూరక గాఁపురముండువార లొకనాఁ డొక్కొక్కఁ డాత్మీయయా

దారక బంపెద నన్న నెప్పె నట యాతం డెంతధర్మాభ్యుదయో.

ఇది వీరిలచేతిక్రిందివిన్నిచిన్ని జరాసులు పాలించెడిరాజుం గూర్చి వెనుకటి కవరో

చెప్పిన దంట వారికిని నిట్టి దుర్వృత్తి వీరలవలననే యలవడియుండ నగు “యథా రాజా తథా ప్రజాః” “రాజానుమతో ధర్మః” అనుట కల్గ యెట్లగును?

విమా—ఎవలో యన నేల? మీచే నిష్పాకు కోరఁ బడెడికన్యక బ్రాహ్మణస్త్రీయందు జన్మించినదే యని చెప్పుదురు; కాని పాపము ఈపె గర్భమున నున్నయప్పుడే యేదో యొకయుద్ధపుటలజడిలో నాపెను జెఱఁ దీసికొని వచ్చుకతన నీమెయి యొడనే జన్మించుటచే నిది యంత స్పష్టముగా లోకు లెఱుఁగరు.

రాయ—(సంతోషముతో) చెలికాడా! నీమాట ముమ్మాటికిని నిక్కమే. ఏమనిన చ. పరమపవిత్రుడై మిగులఁ బండితుఁ డైతగు పేరుభొట్లకుఁ

వగరుణ యైనలత్తమ కపత్యము వీఁ డెటు లంత్యజాతి యా

తురక వెలందిఁ గోరెడి విఘ్నప్రతిమానని బ్రహ్మజాతియే

స్థిరియిది నవ్వునయ్యెడిని త్కేత్రమునుం దగు బ్రహ్మజాతియే.

ఇదివఱ కెన్నిసారులో యీప్రశంస వచ్చినను జెప్పవైచి కారణమేమి?

విమా—(వికవికనవ్వి) మీరు కల్లు ద్రావుటకు మడి గట్టుకొనుచందమ్ముని నిట్లు సంత సిండుచున్నారే కాని యీపె తల్లిని ఛాదును నిఖా చేసికొన్నాఁడు. ఏవర్ణమైనను నొకటే అని యైనపిమ్మట వీరిలోఁ జేరుట యాచారము.

రాయ—అంతకు మున్నే యీకన్నియను గన్నయట్లు కదా నీమాటలవలనఁ దేలినది, నా కంటే చాలును. దీని కేమి గాని “నే నిక్కడ నెంటిగా నున్నను భయము లే” దని జెప్పించి గాన నీ వేగి త్వరలో వత్తువా!

విమా—మీ రీమావిగున్నకింద నుండుండు. ఇంతలోఁ బోయి వారలు వచ్చి యెచ్చట నేని యుండిరా సరియే లేనిచో నంతఃపురమున కేనిపోయి వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చుచున్నాను. మీ కియ్యెడల నించుకయు భీతి లేదు.

రాయ—మాట లెక్కడనో విన వచ్చిన వని మరల ని ట్లనియెద వేమి! దీనిలో నేదో మోస మున్న దని నాకు సంశయము, అకన్నియమే యైనయపుడు నేను గూడ వచ్చిన నేమగును.

విమా—రానే వచ్చును గాని, కామినులచిత్తములు త్కణక్షణము లని మీ కెఱుఁగ నది కాదు. అందులోఁ బ్రభుకన్యక, ఎటుపోయిన నెటు వచ్చునో! ముందుఁ బోయి చెప్పఁ దగుసంగతులు చెప్పి వెంటఁ బెట్టికొని పోయెద!

రాయ—అ ట్లయిన నీయిష్టము వచ్చిన ట్లొనరింపుము పొమ్మ.

విమా—(నిష్క్రమించును)

●వం—(నిట్టూర్పు విడిచి)చెలీ! యిక నెంతసేపు చూతుము, పోవుదము రమ్మ.

మల్లి—సఖీ! వచ్చెడివేళ యశ్రమించ లేను, ఇయ్యది యుపవస మని పేరుగాని మహారణ్య మంతయున్నది. యిక్కడికి వత్తు మనియే చెప్పిని గాని స్థలనిర్ణయము చేయ మఱచిని, వచ్చుట మాత్రము నిశ్చయము.

లవం—ఎవరు! ప్రచండమిశ్రుడా?

మల్లి—కాదు, ఇరువురును.

విదూ—ఇనుగో నేను వచ్చిని (ప్రవేశించును)

●లవం—(చూడనియట్లు నటించితాపముసూచించి)

మ. అనురాగం బది కన్నుఁ గానను మనంబా! మిఱుపల్లములన్

గన కచ్చోటకు నైన నేగు నిక వేడ్కల్ మంచియున్ జెడ్డయున్

మునుపే నేరపు మన్నుండు చపలాత్తుం డెంతయున్ మూర్ఖుం డం

గనలన్ లోకువఁ జేసి మీఁదఁ బడు శక్యంచే నివారించగన్.

(మూర్ఖిలు)

విదూ—భర్తృదారికా! నాతోఁ జెప్పముఁ వాఁ డెవఁడో యీదుడ్డుకట్టతోఁ బడ మోఁది వదలిపెట్టెదను.

మల్లి—(తత్తరపాటుతో)తరువాత మోదవచ్చును గాని రాజపుత్ర కతివ్యామోహ ఘ్నన నిట్టియవస్థ సంభవించినది. అదుగో ఆసరోవరముమెడ్డుదరి నున్న లేతతామర పాకులు రెండు తీసికొని రమ్మ.

విదూ—ఇనుగో వెల్లి వచ్చుచున్నాను (నిష్క్రమించిప్రవేశించును)

మల్లి—సఖీ! (అని పిలుచు మెల్లగా వీచును)

లవం—(ఊంచెము మూర్ఖు జెలియుచున్నది.)

మల్లి—(సంతోషముతో)చెలీ! అనుగో వచ్చినాఁడు చూచితివా! నే నసత్యమాడ లేను కదా!

లవం—కను లఱచిప్పి మరల మూయుచున్నది.

విదూ—భర్తృదారికా! నీమనోహరుం గూడ వెంటఁ జెట్టికొనియే వచ్చినాఁడను.

లవం—(మరల కనులు విప్పి నలుదెసలు చూచి వై మనస్వము నభినయించును)

మల్లి—చెలీ! సంతాపము తగ్గినదా!

విదూ—చెటియొకత్రోవ యగుటచే మెక్కింత యాలస్య మగుటకు సహింప వలయు. అదుగో ఆమావిగున్నక్రింద నీప్రియతముఁడు న్నవాఁడు.

లవం—(లజ్జయును శ్రమమును నూచించుచున్నది)

మల్లి—ఆర్యా! మధ్య విడిది యెల చేసితివి! ఇయ్యెడనే తీసికొని రాక పోతివా!

విదూ—నీ కేమి! బానిసకూతురవు, చెప్పెదవు ఇది అంతఃపురపు పువ్వాపారిము
 “నిన్ను జెప్పకుండనే యెవరు తీసికొని రమ్మన్నా” రనినా? నేమి చేయుదును
 ఎఱుంగనట్లు మాటాడితివి కాని, యెఱుంగవా! ప్రాచీనము ఘోషమగుడ వార్త
 నంపి సెల వైనపిమ్మటనే యంతఃపురికి బోవుట? అందులో నెన్నివార్తలు ఘోరా
 యొక్కంటికి సెలవులు మూడు కావలయును.

మల్లి—అవును. అదియును నిజమే.

లవం—(విసుకుతో) ఓహో! మీయిద్దరిముత్తర ప్రత్యుత్తరములు కడు రమ్య
 ముగా నున్నవి. అతడు చెప్పటమను నీవు వినుటను సరిపోయినది. మన కీ
 తురకసంప్రదాయమే కావలెను కాబోలును.

మల్లి—మన కాసంప్రదాయము కాక మఱియొక్కటి యెట్లు వచ్చెడిని. మనము
 మాత్ర మెవరిము?

విదూ—ధర్మదారికా? నీవుట్లువును గూర్చి నాయెఱిగినంత యాతనికి జెప్పి
 నాడను జామి.

లవం—(తనలో) జుగుప్సాకర మని యెఱుంగక చెప్పినను నిక్కడ నిది గొంత యుప
 యోగమే అగును.

మల్లి—సఖి! అది యేమిటి ఇతఁ డేదో చెప్పి ననుచున్నాడు?

లవం—ఏ మున్నది. నాగురవస్థయును, మాతల్లితలవ్రాతయును పరిశుద్ధ మగుకాశీర
 దేశమునకు నొక్కడే సచివుఁ డని పించుకొన్న కుమారభట్టునకు నపజయ మొద
 వించిన భగవంతుని కెంత యక్కటికము లేదో?

విదూ—అయన పేరిదియా? నే నిదిమాత్రము చెప్ప లేదు.

మల్లి—సరి తెలిసినది. అట్లయినచో నిక్కడ నందఱును బ్రాహ్మణకన్యకలే. ఎల్లరును
 మారతలే. ప్రకృతము చూచుకొన వలె మనము వెనుకజన్మమున నేమృగములమో
 యేపక్షులమో ఇప్పు డామాట యేటికి? దీని కేమి మనమే యమృతమహుని దర్శన
 మనకు బోవుదమా? ఈయపరాధమునకు తుమార్పణగా నుండును.

లవం—(ఊరకుండును.)

మల్లి—ఆర్యా! అయ్యెడకు ముమ్మం దీసికొని పొమ్ము.

విదూ—ఇనుగో ఈసురపొన్న చెట్టుల చాలు వెంబడిని పోవుదము రంధు.

మల్లి—చెలీ ! నన్నవలంబించి మెల్లగా నడుపుము

లవ—(అట్లానరించుచున్నది) (అందఱును యథోచితముగా పరిక్రమింతురు)

రాయ—(విసుగుట నూచించి)

కం. చెలికాఁ డెచ్చటి కేగెను ? చెలి యెయ్యెడ నాచురాక చిత్తమునందు

మృలికమెయిఁ గోరుచున్నదా ? కలుగునెకో ? యింత నేని కలికిఁ గనఁగన్.

(నలుదిక్కులు చూచి) ప్రియురాలా ! నే నిక్కడఁబడెడియవస్థ యొకింతేని నీకుఁ

దెలిసిన నింతయాలస్య మొనరింపవుకదా ?

శా. రా నుద్యోగము చేయుచుంటినో వడిక రాఁ బోయి రా లేక శం

కాసిర్విణ్ణత గాంచుచుంటినో ! యెరుక గామింపఁగా రాచు త

ప్పొనంచుక మది నెంచుచుంటినో ? సగంబాయె న్నికాభాగ మె

ట్లెనక వైర్యము పొగుకొల్పి యిటు రమ్మా ! పూర్ణచంద్రాననా.

కా. ఏ నెన్నం డిటువంటికార్యములపై నిచ్చుక బ్రవర్తింపఁ గా

నీ నీమోహము నిక్కమే యనచు ని శ్లేఠెంచితఁ దీనిలో

నానందం బిసుమంత యింకలకు నాయాసంబు బల్ మెండు మో

మైనక తావుఁ గాని వేగ నిటుగమ్మా ! పూర్ణచంద్రాననా.

అయ్యో ! మస్తథా ! నీ వెంతనిర్దయుడ వైతివి. రసాభాసానురాగము గల్పిం

చుట నీకు మెప్పుగునని యెంచినా ? ఇంతకు నీ వేమి చేసెదవు ? నావంటి

దరిద్రున కట్టియదృష్టమా ? నాప్రియురాలు నన్ననుగ్రహించినచో నీలక్ష్మ్య

మెవరికి ? నిన్నుఁ బరమాలింకొనుటకన్న దాప మార్ప గల యక్కలికిమిన్న నే

స్థరించికొనియెదను.

కా. సంకేతమునుజేరి యచ్చటఁ బ్రియాసాక్షాత్కృతిం గోరి యా

శంకక జెంచుచు లోనఁగుండుచుఁ ధృక్ జాలించుచున్నంత నా

రంకూద్యచ్ఛకితాయతాక్షి యరుదేరం గాంచు భాగ్యము నూ

నాంకాశీర్వచనాభిషిక్తులకుఁ గాదా ? కల్లు వల్లుస్తనీ.

(నలు దెనలుపరికించి)

అహ ! యితఁ డేగి యెంత నే పైనది, ఎయ్యెడను నలుకు దైనను విన రాలేదు

ప్రియురాలు రాలే దనుటయే నిక్కువము, అయినచో నితఁ డెందునకు రా కుండె

డిని ? అవును అంతఃపురమున కేని చని వెంటఁ జెట్టుకొని వచ్చె ననికదా ?

అన్నాడు (పెదవి విరచి) ఇదియంతకంటె సంభవింపను. ఎంతయంతిపురములో రాకపోకలు గలవాని నైనను నర్థరాత్రమున నడ్డక పోనిక్తురా? అక్కటా! యీచిగురుటాకులమధ్యనుండి ప్రసరించెడి వెన్నెల గూడ నింత వేడిగ నుండు లేమో? ఏ మైనను సరియే. ఇక నిక్కడ నుండినలాభము లేదు. ఈథలము విడిచి యింటికి పోయెదను (కొంచెము నడిచి) అయ్యో! వెనుకటిత్రోవ గాన రాదే! ఇది యేమో యింద్రజాలముగా నున్నది. (కొంతనిలిచి) కాదు, కాదు, నేను వచ్చినత్రోవ అది కావచ్చును. (మఱియొకవైపునకుజని) ఇదియును గానట్టులున్నదే! (హఠముగాఁ జూపు నించి) అక్కడ నేవో యొకచిన్నిమిదై వలెగాన వచ్చుచున్నది. తటస్థించినచో నయ్యెడఁ బ్రయురాలే తటస్థింప వచ్చును. (ముందునకు నడిచి) ఓహో! నిండుగాఁ బూచిన యీ పెద్దపొదరిల్లు పైపెచ్చు వెన్నెల సహాయము కాఁగా నావ్యామోహమునకుఁ బ్రచండమిశ్రునిమోసము తోడయి చేసినపనినే చేసినది. (మరలఁజూచి) ఇక్కడ నేవో తటాకము గాన వచ్చుచున్నదే! పోయి చూచెదఁ గాక. ఆపొదరిల్లు దీనియావలియొడ్డున నున్నది. అవును, అక్కడికిఁ బోయి విశ్రమించెదఁగాక. (నడచిఅంచుఁజొచ్చి) ఇరుగో! ఇయ్యెడల నభినీదశక్తులు పొడకట్టుచున్నవి. కారణ మేమై యుండునో! (విచారించుచుఁ గూర్చుండును).

లవం—(ఆయాసముతో) చెలీ! యింక నెంతదూర ముండునో కనుగొమ్ము.

మల్లి—అర్యా! ఎక్కడ మన రాకన్నియమనోహరుఁ డుండుతావు?

విమా—(ప్రేలుచాచి) అదుగో! ఆపొగడచెట్లచాలు దాటుపై నశోకపంక్తి కడను ప్రక్క నున్నతీయ్యమావిగున్న.

మల్లి—దగ్గరకు వచ్చితిమి.

లవం—(అభిలాషముతోఁజూచితనలో) అదుగో! ఆర్యపుత్రుఁ డక్కడ నా కెగరు చూచుచున్నాడు. ఏర్పాటుగాఁ దెలియవచ్చును గొంచెము తెలియవచ్చుచున్నది. (ప్రకాశము) చెలీ! మీ రిరువురును జనుఁడు (అక్కడనిలవఁబోవును).

మల్లి—పెండ్లికూతురు “పెండ్లికి నేనుఁ గూడ నెందు” కన్నట్లు చేయించున్నావు.

విమా—(తొందరగాఁ దెట్టుక్రింది కేగి నలుదెసలు పరికించి డిల్లవడి చుట్టుపట్టుల వేదక మొదలు వెట్టును).

లవం—చెలీ! అమృతాక్షునియొడుటకు రాజాలక యన్నమాట కింతసామెత చెప్పువలెనా?

మల్లి—సఖీ! వెనుక నీవంటిసిగ్గురి చేయబట్టియే యిప్పుడని నాడుక గాఁ జెప్పుకొనుచున్నాను.

విదూ—(దైన్యముగా పరుగున వచ్చి కోపముతో) మీరు మెల్లగాఁ బెండ్లిపడకు నడువ మొదలుపెట్టినారు. సరే నాకేమి పెండ్లికొడుకును బిల్లి యెత్తుకొని పోయినది.

లవం—(తనలో) అయ్యో! దైవమా! నాకుఁ గనుపడుట భ్రాంఠియే కాఁబోలును. ప్రత్యక్షముగా నాకుఁ బొడకట్టినది వట్టిమాంశమే మైయుండునా? (ప్రశంసము) మల్లికా! నీవు పోయి చూచి రమ్మ. ఇతనిమాటలు నమ్మఁ గూడదు.

మల్లి—(అట్లానరించి) సఖీ! నిక్కమే చెప్పినాడు. సందియము లేదు.

లవం—అయ్యో మందభాగ్య నగునాకతిన నమ్మహమహుని కంఠయవస్థ వచ్చినదో.

మల్లి—అవస్థ కేమున్నది? ఎక్కడనో నీకై వెదకుచుండునని తోచెడిని.

లవం—త్వరగాఁ బోయి చూచిరివ్వుని యితనితోఁ జెప్పుము.

మల్లి—ఆర్యా! డిల్లపడి పులుసుకాయ నన్నచో (వలెనట్లు) చూచెద వేమి? ఇదియుం జెప్పవలెనా? ఏమి నీ తెలివి? నేను విచ్చునంత వఱకు నేనిక్కడనే యుండఁదగునని చెప్పి రాలేకపోవా?

విదూ—నేను చెప్పకపోవుటచేతనే కాఁబోలు నతఁడు వెళ్లుట. ఏదో మదవిచ్చి యెత్తి పొగడివాండ్రు మనమాటలు భూపక ముండెడినా. నన్నాత్మేపించెదవు కాని నీ తెలి వేమంత తగులఁబడినది. “ఫలానాటోట నుండు” మని మొదట నాతోఁ జెప్పినచో నీచిక్కులుండవు కదా. మీకేమి యిది యంతయు నాకుఁ బట్టుకొన్నది పోయివచ్చెదను ఇక్కడనే యుండుండు (నివ్రిమించును).

లవం—(విదూకునిపోయినసమర్థమున చూచుచు నుండును).

రాయ—అహా! యీపాదరిల్లు తనపుష్పములపరిమళ మట్లుండ నేదియో విలక్షణ మైనయత్తరువుం గూడఁ బూసికొన్నట్లుతోచుచున్నదే. కాదు కాదు. ఈచిహ్నములంబట్టి నాకై పోయి రా లియ్యెడల వేచి వినివి యెయ్యెడకేనియుం జనినట్లు లూహింప నయ్యెడిది. అంతవ్యక్తిముగాఁ గాకున్నను నియ్యెడఁ గొంచెము పాద చిహ్నములు గూడఁ గానవచ్చుచున్నవని. ఇంక నెంతయు నేనిచ్చట నుండ వలయును.

కా. సంకేతస్థు లటంచు నిచ్చటఁ బ్రియ సాంగత్య మంచుక గవుల్
బొంకుల్ భొంకిరి గాని యెట్లుపొసగుక? బోరాక పొంగెన్గనక

బంకేశాస్య యోగంబు నేగు సెకటన్ బ్రాణ్యైవం డేగు నా
తంకం బందుటదక్క నింసు సుఖసంధానమునన్ గల్గు నే?

(వినువు నూచించి)

1. కవులకు బుద్ధి లేదు పలు గాకులఁ జేయుదు రెల్లరన్ మరుల్
దవులఁగఁ జేయుకబ్బములు తా గొనరింతు రవే నిజములం
చెవఁడు మదిన్ దలంచు నతఁ డెంచులకుం గొఱగఁడు నాకు నీ
యవిధికిఁ గారణం బటుల నాత్మఁ దలంచుట కాక యున్నదే.

సోనిమ్ము చెలికాఁడేనిఁ గానరాఁడే? పాపము! మోసము చేసె నని యను
కొంటిని గాని నాయద్వైఖోపమున కతఁ డేమి చేయును.

విదూ—ఇగుగో నేను వచ్చుచున్నాను (ప్రవేశించి) చక్కఁగఁ జేసిరియ్యా! ఏమి
యింతలో మునిఁగిపోయినదని యయ్యెడ విడువవలయును?

రాయ—(అభీలాషముతో) ప్రియురాలు నీకు బాడకట్టినదా? నీరాకకుఁ జూచి
చూచి యింటి కేనియున్ బోవ నెంచి వ్రోవఁ దప్పి యయ్యెడకుఁ జేరినీ.

విదూ—బాగుగ నే యున్నది “కుక్కదొంగితే బెడ్డదొరకదు. బెడ్డదొంగితే కుక్క
దొరకదు. చెండుదొరకితే రాజుగఁగరుక్క” అను సామెతవలె నున్నది.

రాయ—(తనలో) ఏమి వీనివాక్పరువ్యము! శుద్ధసీమండే. దిక్కుమాలిననీచోపమాన
ములకు విధియు విరామమును లేదు. తప్పేమి? ఇదియంతయు జారులకు బుద్ధి
చెప్పట కాని మఱియొకటికాదు.

ఉ. మానము పోవు స్వాంత మవమానమునన్ సహించు రాగియే
గానికి మారవట్టిపలుగాకి ను గౌరవపాత్రుడై తనున్
న్యూనతపాలు చేయు సెక నూతన చింతఘటిల్లు నెంచుచున్
దా నధముండ, దుర్లభపుండన్నికిఁ లోంగు నెవం డభిరుడై.

(ప్రకాశము) ఇంతకు నిప్పుడు మన మెక్కడి కేగుదము?

విదూ—ఎక్కడి కన్నట్లే యున్నది. మునుపు మన మెక్కడనుంటిమో అక్కడికి
పోవుదము.

(ఇరువురను యథోచితముగాఁ బరిక్రమింతురు.)

లవం—(తాపమును నూచించి) చెలీ! అక్క-విచగ్రుండు మనల నిట్లవమానమొనర్ప
నెంచెనేమో కదా. కానిదో నియ్యెడకుఁ దీసికొనివచ్చెద నని చెప్పినప్రచండ
మిశ్రునిమాటఁ జీరికిం గొనక యేల యరిగెడిని?

తే. దుర్లభజనాసురాగంబు దొడరు నాకు, నిదియ యొక యవమాన మంచెంచరాదు
ఇయ్యది యెఱింగనేని మాయయ్యయేమి, నేయసున్నా డో? యే నేమి నేయదాన.

(కొండొకయోజించి)

కం. పోనిమ్ము ప్రాణ మేనియు, దా నిది కాశ్వతమే? యెట్టిదశ వచ్చిననుక

రానిమ్ము నాకు సెకపరి, కాని మ్మయ్యనఘుఁ జూడఁగల భాగ్యమ్ముక.

మల్లి—భర్తృదారికా! అన్నిటికినిభగవతియే యన్నయది. ఏటికి భయపడియెదవు.

స్వప్నమున బొడకట్టి మీయిరువురికి వినాహ మగు నని చెప్పి ఘోషాకు నంగీ
కార మేల కల్పింపదు?

లవం—(విసువుతో)

శ్లో/క. ఎక్కడిదేవి స్వప్నమున నేటికి దాఁ బొడకట్టె? నంతఁ బో
కక్కవిఠల్లజ్జాఁ జెలిపి యాకృతి నేటికి జూపె? జూపుఁగా

కక్కట నీ కిఠండు మగఁడొనని చెప్పఁగ నేల? చెప్పెఁ బో

యిక్కడి కాగఁతుండయిన యిట్లు మఱొక్కడ కంప నేటికి?

మల్లి—సఖీ! ఇట్లనర్చుట యంతయును మిత్రేయస్సునకే. ఏమన నప్రయత్న
లభింపు లగువస్తువులయందుఁ గదా యాదరాధియము చూపట్టుట.

లవం—నన్నానందింపఁజేయుటకు సమయోచితముగ నట్లాడెదవు. చింతితార్థసిద్ధి
యొంతయదృష్టవంతులకుఁ జేకూరెడిని?

మల్లి—(దూరముగాఁజూచి) చెలీ! వచ్చుచున్నట్లు లున్నారు గాని యిప్పుడు మన
మియ్యెడ నుండక కొంచెము తొలఁగి నిన్నుంగూర్చి యాయన యెట్లు తలఁచు
నో యెట్లు పరితపించునో చూడవలయు.

లవం—(తనలో) అయ్యో! మరల నంతరాయ మొనర్చుచున్నదే వలదనినఁ జిన్నఁ
బోయెడిని. (ప్రకాశము) కానిమ్ము. నాకును నది సమృతమే.

మల్లి—అట్లయిన నీపాదరింటిచాటునకుఁ బోవుదమరమ్ము (అట్లనరించు చున్నారు).

రాయ—(విదూషకుంజూచి) ఇదియేకదా? మనము రాఁ దగినదొట.

విదూ—(తేజిపాఱఁ జూచి తనలో) ఇది యేమి యాశ్చర్యము? కదలవల దనిగట్టి
గఁ జెప్పియుంటి నే. (ప్రకాశము) అగును. మనల వంచించ నిక్కడనే సమీపమున
దాఁగియుండు రనితోఁచెడిని. (భిగ్గఁగా) మల్లికా! మల్లికా (అని పిలుచును).

మల్లి—(లవంగిలో) మనము మాటాడ వలదు. ఏమి జరుగునో చూతము.

లవం—జరిగెడిదేమిటి? పాపము. అతనిపై నవ్వుహాత్తునకుఁ గోపమువచ్చును. నీకేమి?

“పిల్లికి నెల గాటమును, నెలుకకుఁ బ్రాణసంకటమును” ననుటిట్టిదే.

రాయ—(తనలో) వీడు నిక్కముగా నన్ను మోసమే చేసెను. కానిప్పు వీని నిఁక సహింపఁగూడదు. (ప్రకాశము కోపముతో)

ఉ. ఎంత యసత్యమాడునరుఁడేవి యొకొనుకవేళ వైనఁ గా

సంతయుఁ గాని సత్య మకటా పొరపాటునఁ జూచినాడు నీ

పంత మదెట్టిదో యెఱుఁగఁ బల్కుచు నుంటివి పూసఁ గ్రుచ్చిన

ట్లంతయుఁ గల్ల గాఁ గ నిది యచ్చెరు వైనవిశేష మె మ్మెయి.

విమా—(వికృతముగా నవ్వుచున్నాడు)

మల్లి—(లవంగితో) అగుగో! నీ ప్రియుని వాగ్వైభవము.

లవం—(తడేకచిత్తయై వినుట నభినయించుచు)

రాయ—(విశేషకోపముతో) ఓరి దుర్మార్గుడా? నాయవస్థకు నవ్వువచ్చుచున్నదేమి?

ఉ. పండితరాయలన్న సొకపాటిగఁ జూచితినేమి? నేడు నీ

గం డడఁగింతు శాపమిడి, కాదని దానిని ద్రిప్ప నీవు న

ట్లుండఁగ నిన్ను నేలేడిమహోన్నతుఁడౌవిభుఁ డట్టులుండ బ్ర

హ్మాండము నేల్చినట్టి పరమాత్తర మ్మగు నేమి చూడుమా.

విమా—(నిరుత్తరుఁడై వడవడవడంతును)

లవం—(తత్తటపాటుతో) చెలీ! ఇక నాలస్య మొనరించితిమేని విరసముగా నుండును.

మల్లి—నేను పోయి ప్రచండమిశ్రుం గాపాడెద. నీవు నావెంటన వచ్చి యయ్యిన ఘుని దర్శింపుము (అని యథోచితముగా నెనుటికి వచ్చుచున్నారు)

రాయ—(విస్తయంబుగాఁ జూచి తనలో) ఓహో! నిష్కారణముగా “నాకబలి నిష్ఠురమునకు” గడంగితి నే.

మల్లి—(వినయముగావంగి) మహాత్మా! చతుస్సముద్రముద్రితధరావలయున్లు నేకచ్ఛత్రము గా నేలు ఘామహూతురు లవంగి నాముఖమున నమస్కరించుచున్నది.

లవం—(లజ్జతో శిరమువంచి తనలో) నేను ఘామహూతురనుగాను. అగుదుంగాక ఏఘామహాలకునులేని నిరంకుశప్రాభవముగల యార్ద్రపుత్రునియొద్ద నీవెట్టినుతి యొందులకు?

రాయ—(తనలో)

తే. ఎంతసోయగ మెంతటివింతతనము, కంఠ నాటవబాణమే కలికిమిన్న

యింతసాగ నుండియంతఘామిశుకూఠు, రియ్యునెటు నేచ్చె? నీవినయంపుగరిమ.

(స్వ. నభినయించి) కోయిల కాకులచే బెనుపబడినను స్వభావయోగ్యత పోవ నేరదుకదా. ఇప్పటికిని నునిక్కలికియెడ బ్రహ్మతేజ మ్మించుకయు నుడివోక చెన్ను మీలుచున్నయని. (ప్రకాశము) అభీష్టావాప్తి రూఢాయాత్.

విమా—(పకివికనవ్వును) మీయాశీర్వచనము మీకే ఫలించుచున్నయని. నన్ను శిషింతులు చేమిచేసిరి. ఎందుకిని యురకున్నాడను, గాని మీమాత్రము కాపము నాకును జేతనగును. ఇసుగో బ్రహ్మసూత్రము. (పెదవివిరచి) ఇప్పటిబ్రాహ్మణుల యాశీర్వాదములును, ఇప్పటికవులకాపములును నేనెఱుంగనివికావు.

లవం—(విదూషకునివలె నివారించునట్లు మాచును)

రాయ—(నిరుత్తురై డగుచున్నాడు)

మల్లి—ఇప్పుడేమిటి అప్పుడేమిటి వస్తువులయొక్క సహజస్మృతి లెన్నటికిని మాత్రము.

విమా—మల్లికా! అటుమాచివా నేను నామిత్రు నేదియోయనిన మనరాకన్నయ కేందుకో?

లవం—(మఱింత తలవంచి దృష్టిమగలించుచున్నది)

మల్లి—ఇక నీమిత్రు డాయనముంగాడు నాసఖురా లీపేయం గాను. ఇంత వఱకే మన యావశ్యకత.

రాయ—(చిఱునవ్వు నూచించును)

లవం—(తనలో) కలలో నా కప్పరిదేవత ప్రసాదించిన ప్రాముఖ్యము నిష్ఠుహృత్తునకును లవమైన భేదము కన్నట్టదు.

విమా—అవును “దూతికా నూతికా చైవ కార్యాంతే” అని మన మింతట నవలకుం బోదము రా.

లవం—(మెల్లగా) నీవు పోవలను.

మల్లి—(చిఱునవ్వుతో) ఇక నేనెందుకు? నీ కఠండు చెలియుం గాఁగలడు.

రాయ—(ఉత్కంఠతో)

కం. చెలిఁ జేసెదో? దాసునిఁగాఁ, జలిపెదో? నీసఖికి నన్నసాధ్యప్రజ్ఞా కలితమతి వైననీవే, గల వన్నిటి కింక మాకుఁ గళవళమేలా?

విదూ—ఈ బానిస కూతురే కాబోలును చేసెడిది. నేను మన్నుగొట్టుకొని పోయెడి వాడనే ?

రాయ—(చేయి పట్టికొని) నీవే నేను.

విదూ—(మల్లికాకిని చూపి) “త్వమేవాహం త్వమేవాహం త్వమేవాహం నసంశయః”
(చేయిపట్టుకొంటోవును)

మల్లి—(ప్రహరించి) ఓహో! ముట్టబ్రాహ్మణా! ఏమి నీయాగడము.

విదూ—అగడ మేమిటి? మన మిద్దరమును దూతలమని తెలుపుటకు జదివితిని.

మల్లి—ఓహో! యెంతిందర్శముగ నూ యున్నది.

రాయ—మల్లికా! పోవించుకొనకుము. ఈమహాబ్రాహ్మణునకువచ్చిన కారికలన్నియును నర్థము తెలిసినవి కాకపోబట్టి “కుర్వీత బుధసోమయో” అన్నట్లుపఠించుచుండును.

మల్లి—ఈతఁ డెప్పుడును మా యంతఃపురపరిచారికలచే మొట్టికాయలు పడుటకు సంకల్పించెడు క్రానిండు. సర్వజ్ఞులగుదేవతలు నీమాధురా లొక విజ్ఞాపనమున కౌజ్ఞువేడుచున్నయది.

విదూ—(తన్నుఁగానియట్లూరకుండును.)

రాయ—నీ వేమిచెప్పినను నంగీకరించువాడనే.

లవం—(తనలో) తెల్లవారుసంతకు నేదో యిట్లు గొడవ పెంచును గాబోలును.

మల్లి—నేను చెప్పవలసిన దేమియును లేదు. స్వప్నమున మిమ్ముఁ జూపి పరశక్తి సంబంధనిశ్చయము చేసినదట. అది యెట్లునుం దప్పుగు గానఁ బిదప ఘోషావివాహ మొనరింపఁబూనుచో మీరు వర్ణభేద మెంచఁగూడకునుగదా!

లవం—(తనలో) కాలశూపన మొనర్చినను మంచిప్రసక్తిఁ దెచ్చినది.

రాయ—(తనలో) ఓహో! నన్నీలతాంగి కలలోనా చూచినది! (ప్రకాశము)
ఇది పునరుక్తి అంటికియే ధ్రువపఱచినప్పుడు మనమెవరము?

లవం—(తనలో) హృదయమా! ఇక్కడికి నీవు సగము కృతార్థమవు. తక్కినది ఘోషావివాహమగునగునామనఁ గావలయు.

మల్లి—ఊరక యట్లునట కాను. మాచెలిచేతిలోఁ జెయి వేయ వేడెదను.

రాయ—(సంభ్రమముతో) ఇగుగో వేసితిని (అనిస్పృశించి స్పృశ్యునుభమును చూచించి)

బ్రాహ్మణోత్తములెల్లను బంక్తిబాహ్యుఁ, డనుచువెలిఁ జెట్టుగరుగాక యంతఃబోక
పరముచెడుఁగాక యే మైన వచ్చుఁగాక, అబలరో! నిన్న నేను బెండ్లాడువాడ.

లవం—(లజ్జతో స్పర్శసుఖమును బ్రకటించును.)

విదూ—ఇరుగో నే నిక్కడ బ్రాహ్మణోత్తముడ నుండఁగా నామంత్రతంత్రములు లేకయే మీరు పాణిగ్రహణము నెట్లు నెఱవేర్చికొన్నారు. (పండితరాయల కండునాచెంగు మాత్రము వట్టుకొనును).

లవం—(కొంచెము దూరముగాఁ దొలఁగును)

మల్లి—నీకుం దగుబహుమతి లే పిప్పించెదఁ గాని యింక నిక్కడనుండి తొలఁగుము.

విదూ—నేనేకాదు నాకు నీవా యిప్పించెడిదానవు? బానిసకూతురా!

లవం—(మెల్లఁగా మల్లికతో) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లు లున్నది.

(అంతట మాతంగియును వృద్ధపరిచారక ప్రవేశించును)

మాతం—(తనలో) దేవిగారు నా కాజ్ఞయిచ్చి యెంతసేవో కావచ్చినది. ఎక్కడ వెదకినను భర్తృహరికటాడ గానరాకున్నది. ఎప్పుడు నుండనిదియ్యెడ నీదిన మింతమసలునా? ఇదివఱకే వెల్లియుండునా? లేక మఱియొకక్రీడావనమునకే వెల్లినదా? (దెసలు పరికించును)

విదూ—(మెల్లగా) మల్లికా! ఇక్కడికిఁ గునిరినదా మీజ్వరము?

మల్లి—(లేఱపాఱఁజూచి) చెలీ! మఱియేమియునులేదు. చూచిరమ్మని మాతంగిని కాఁబోలును బంపినారు. అది మనల గుఱుతింపక మఱియొకప్రక్కకుఁ బోవు చున్నది. ఇక్కడకుఁ దిరిగియువచ్చునాలో నార్యపుత్రునియొద్ద నిప్పటికి నెలవు వేడుకొనుము.

లవం—(తనలో) ప్రాప్తపోయినది కాఁబోలును అయ్యో! శ్రేయస్సుల కన్నియ విఘ్నములే.

రాయ—(లవంగిక్రై చూచి) సఖి! మరల నినుఁ గనుభాగ్య మెప్పుడోకదా!

లవం—(విచారముతో నిరుత్తర యగుచున్నది.)

మల్లి—పరమాత్మనికృపవలన శీఘ్రముననే కాఁగలదు.

విదూ—తథాస్తు.

లవం—(తనలో) ఇతఁ డెట్టివాఁడైనను నిప్పట్ల సత్యవచనం దగుఁగాక.

మల్లి—చెలీ! మనము దానికెను లేగి తత్సహితముగా నగరి కరిగి మేని పిదపతిరు పోవుటకు వీలుగా నుండును. నెలవు తీసికొనినట్లే. పోవుదము రమ్మ (అని ముందుకు వడతురు.)

మాతం—(సమీపించి) ఏ మమ్మా! యీనాఁడింతతడవుంటిరి? కోళ్లు కూయుచుండుట యొక వివేకమునైనదా?

మల్లి—పోవుదమురా. త్రోవలోఁ జెప్పెదము. (నడచుచు) ఈవేళ మేమొక యుత్సవము చేసికొన్నాము తెలిసినదా! అది కోడికూతవఱకును గావలసినదని యీకాలపు బాలికల యేర్పాటు.

లవం—(తనలో) బొంకినను దడవికొనకుండ బొంకవలెను.

మాతం—ఏమో మానాఁడీకర్త మెఱుంగుము; మీవన్నియుఁ గ్రోత్తగ్రోత్తయాటలు! గ్రోత్తగ్రోత్తపాటలు! పోనిండు త్వరగాఁ బోవుదము రండు దేవిగా రెదురుచూచుచుండురు. (ముగ్ధులను నిష్క్రమింతురు.)

రాయ—(వారలు పోవువైపునకు దృష్టి జొన్పి తీవ్రముతో) చెలికాఁడా!

మ. తగుకాంతఁ దగుకాంతుతోఁ గలుపఁగా దాత్పర్యముఁ బూనఁ డ
తగు రెట్లే మది సెప్పికొన్నఁ బ్రతిబంధముల్ శత మ్మందఁ బు
ట్టఁగఁ జేయున్ సహియింపలేక విధి కట్టా! యిట్టిగుర్తార్థ నే
మిగ భావించి పరాంబ లోకగురుఁగా మీఁదెన్నకే చేసెనో.

విదూ—రాజపుత్ర మచ్చుమంచు చల్లినట్లు మీకు వచ్చియున్నది. ఇంకొక్కడికిఁ బోవఁ గలము. అబ్బో! ఈపిల్లకు వివాహమునకై ఘోషణ యెంతమంది యువరాజుల పటములు తెప్పించి చూపుచున్నాఁడనుకొంటిరి. మీవంటి బీదబాపని కింతలో లోఁబడినది. మీయదృష్టము మంచిది. మీకు గొప్పజహగీరు కూడఁ దొరకును. మన మీపాటికిఁ బోవుదము రండు.

రాయ—

తే. ఘోషణకుఁబాసంపర్కమున నె, కలిగెఁబో నాకు లోకాధికారగరిమ

అదియు నెడయైనయంత నే యదియకాక, సకలమునులేకయున్నట్టి చందమయ్యె.

విదూ—అదుగో నే నేమిచెప్పిని. దర్శనమాత్రమున కదా సంతసించెద నంటిరి.

స్వర్ణము గూడ సంఘటించితిని. మీ రెంతపండితులైనను నేననుభవజ్ఞుఁడను.

రాయ—(అనాకర్ణితముగా)

తే. అందములుండఁ జందమునట్లులుండ, సోయగమటుండ సాగసాక్కచోటనుండ

నక్షాచా తనచెలితోడ నయ్యబల వల్కు, ప్రోడతనమంతయింతని పొగడఁదరమె.

విదూ—మనమునకు నచ్చినపట్టున నన్నియును రమణీయములే యగును. మీరు వినుచుండఁగా నాపిల్ల యొక్కమాటయైనమాటాడక తెల్లముగొట్టినరాయివలె నుండెను

గదా. అదే కాబోలును; ప్రోడతన మని పెద్దగా వర్ణించుచున్నారు. అందము; చందము, సోయగము, సొగసు, అని నాల్గుపర్యాయపదముల సెక్కతోట మీరు ప్రయోగించి నామాటసహితము వినక వర్ణించినను మీప్రియురాలి కొక్కచెవినున్న కుట్టుకాడలగుట్ట వర్ణనముకైనను నవి చాలవుకదా. ఆదమపక్షము రెండింటువదులు నలుబది పదములైన సెక్కలే యర్థమునిచ్చునవి యుండక తప్పదు.

రాయ—ఓయి రసవిహీనుడా! ప్రోడతన మనఁగా మితభాషిత్య మగుఁగాని నీవూ హించినట్లు వటవట వాగుటకాదు. ఇంక గుట్టుకాడలఁగూర్చి పరిహసించుట బొత్తిగాఁ బొరబాటు. ద్రామిడాంగనల కతీష్ఠాలతాటంకములంబలె యవ నాంగలకివి సామాన్యములు. తావన్నాత్రమున సహజాలవణ్యగణ్యలకు వికార ముగోపింప సెప్పదు.

విమా—అవును. అలాగు సంతోషింపవలెను. “తావలచినది రంభ, తా మునింగినది గంగ” పోనిండు రెండవకోడికూతి వినవచ్చెడివేళ కావచ్చినది. మనమీపాటికిం బోయినిద్రొత్తము.

రాయ—సఖా! నీకు నిద్రపట్టినను బట్టుంగాక

చ. చెలి యరుదేరఁ గాంచిని జే యొకభంగి స్ఫుకించితి మరుల్

సెలకొలుపంగఁ జాలునలనీరజలోచన ముద్దుఁగుల్కు పఁ

ల్కుల సెక్కొన్ని వింటి సమూహె సుఖం బనుకొంటినింతలోఁ

గలిగెను విష్ణు మెక్కరణిఁ గాంచెద నిద్రుర? నెట్లునిల్చెదన్?

విమా—(చేయిపట్టుకొని) పోవుదము గండు. మీకిప్పుడే యచ్చేడియతో సఖ్యము గలిగించెద.

రాయ—(అభీలాంతో) ఇంతలో నెట్లు పాసఁగింతువు (ఇరువురును బరిక్రమింపురు.)

విమా—దానికి సుశువైనయ సాయ మాలోచించిని.

రాయ—సుశువే కానక్కఱలేదు.

కా. స్త్రీజేషమును వేసికోవలయునో? సిగ్గింతయున్ లేక య

య్యావాసమును జేరుపాంటె ఘనమ్మా ప్రాకారపుంగోడ నెం

తే వేగమున కాటఁగావలయునో? నీచక్రమున్ జూడకే

యావార్లంటియనుంగుదాసి నెవతెన్ బ్రార్థింతునో? తెల్పుమా.

విమా—ఇంతవఱ కక్కఱలేదు.

రాయ—ఇంక నెయ్యది?

విదూ—మహాయోగు లీశ్వరుభ్యానించున ట్లమగువ నంతరంగమున నిడికొని కొంచము కనులుమూసికొని పర్వండువలయు.

రాయ—నిక్కమే! అయ్యదిచక్కనియుపాయమే యైనను “శ్లో. యద్వక్త్రం యద్దురాపం యద్దుర్గం యచ్చ సుధరం తత్సర్వం తపసా ప్రాప్యం తపోహి యరతీక్రమం.” అన్నట్లున్నది. ఒక్కచో నట్టిదైనను సాధించి నేనియు మంగభాగ్యుడనగు నా కక్కన్నియ యప్పట్లునను బాడకట్టదు. బాడకట్టినను నేదియో యంతరాయము మూడక మానదు.

విదూ—సకలాంతరాయములను నివర్తించుటకు లంబోదరునంతవాడను నేనుండగా మీకేలోపమును రాదు. నాయుపాసనము మాత్రము మఱవక యుండవలె.

రాయ—అంతవాడ వననీల? సాక్షాత్తుగా లంబోదరుడవే కదా? “దూతీగహితా ఇవ లే న కామినీమనసి నివశంతి” నీవు లేకున్నచో నా కియ్యెడగతియే లేదు.

విదూ—అదుగో! న న్నాడుదానిగాఁ జెప్పటచే గోపమువచ్చుచున్నది. యిప్పటి కాపుకొనెదను గాని యింక నెన్నడును నట్టిప్రసంగము పనికిరాదు.

రాయ—ఆడువారల కొఱకేకదా యిన్నిపాటులు పడుట?

విదూ—ఇంక మీవెట్టిసమర్థులకు కట్టిపెట్టుడు “అయ్యవా రెమిచేయుచున్నారంటే అబద్ధాలాడి దిద్దుకొనుచున్నారంటే”. మీపండితులకున్న దర్శక్షణమే యిది. అదుగో తూర్పు తెల్లవాలుచున్నది. పోవుదము రండు.

రాయ—(చూచి)

ఉ. నామనమందునుంబలె ఘనంబగురాగము దోచుచున్న దీ
యామిని నన్నుబోలెఁ గననయ్యెడు రిత్తగ, రిక్కలున్ జ్యోతి
గ్రామములై ననున్ బలె సెకాసెక్కడై కనువట్టె, ఘూకవుల్
దామినభీతిఁ బోదొడఁగెఁ దద్దయు నీకవిఁ బోలెఁ గుంచుచున్.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

ఇదిశ్రీ...తరుపతివేంకటేశ్వర విరచితంబగు పండితరాజమృనందఁ

దృతీయాంకము.

పండితరాజము - చతుర్థాంకము.

(అంతట నిరువురు వైతాళికులు ప్రవేశింతురు.)

ప్రధ—చెలికాఁడా మనకు వేశకావచ్చినది. మన మీపాటికీఁ బోయి మనకృత్య మేల నెఱవేర్చికొనఁ గూడదు ?

ద్వితీ—కావచ్చినదనుచున్నావేమి ? అయినది (వినుటనభినయించి) అయ్యగో ! గడి యారము వినవచ్చెడిని; నాలుగుకాఁబోలును కొట్టుచున్నాఁడు.

ప్రధ—(తూర్పుకేసిచూచి) నాలుగేకాగు. సూర్యోదయమే యగుచున్నది. ఈపడ మట్టిపునఁ గొంచెము వెలవెలఁ బోవుచుండ్రునిలేజ ముండుటంబట్టి రాత్రియున్న దనుకొన్నారము గాని యటుఁ జూడుము అయినదని తోచుచున్నది.

ద్వితీ—అయిన నేమియునిఁగిపోయినదిలే; త్వరిగాఁబడ; ఏవో రెండుపద్యములు చదివి వత్తము. వినువా రెవరు ? మనకుఁ గాలాత్రకమణశంక కవకాశముండదు.

ప్రధ—అవును. నీవనినట్లు తురకదర్బారు. మనలో మనమాట ఎవఁ డేమిచేసినను సరే. చూచువారే లేరు. ఇంతగ్రుడ్డిరాజ్యము మఱియొకటి యుండదుసుమా !

ద్వితీ—అసంగతి మనకెందుకుఁగాని అదియే మనము కూర్చుండుచోటు. పోయి యా నాబత్తు గొడవతో పాటు రెండుపద్యములు చదువుదము పద (యథోచితముగా పరిక్రమింతురు.)

ప్రధ—(కంతముసవరించి)

సీ. అభిసారి కాంగనా వ్యభిచారములుతగ్గఁ దమముతూరుపు పర్వతస్తుడిగ్గె
కువలయమ్ములరంగు దవుదవ్యులముడింగె వెడవింటివానియాగడ మడంగె
పద్మినీకాంతకుఁ బ్రాయంబు నిండాఁరె నంబుజారికి వైభవంబు తీతై
నేకీభవించుచుఁ గోకముల్ చెలరేగె గుడ్లగూబలు కొండగుహలఁ డాఁగె
తే. రంగుమెయి మత్తువస్తువుల్ మ్రింగిమ్రింగి, యొడలెఱుంగని రతముల బడలిబడలి
తెలివి గనలేనిబలుసోమరులకుఁ దక్కఁ, దెల్లముగ నెల్లవారికిఁ దెల్లవాతై.

ద్వితీ—ఇది యొక్కడిదో క్రొత్తపద్యములా గున్నదే ? దీనిలో గీతిలోనియర్థము ఛాదుపాగారు వినినచో మనకుఁ జక్క దెఁగలదుసుమా.

ప్రధ—ఇది రాయలవారి నడిగి చేయించుకొన్నది. అవును నీ వన్నట్లు ఇది శుద్ధ తురుష్క-చర్యను బోధించుచున్నది. అయినను గవులొకరికి మిత్రులును వేటొకరికి శత్రువులును గారు. వారు లోకానుభవమునుబట్టి వచించుచున్నారు. అయ్యది నిజముగాఁ దమకే యన్వయించినను వివేకులు పైఁబెట్టికొనరు. అట్లులైన భార తాను లెక్కడను జదువుటకే వీలుండదు.

ద్వితీ—మన కంతనిరాఘాటత కూడదు. స్తుతిపద్యములు మాత్రమే చదువవలయును.

శా. నీరాజ్యము రమావిలాసవతికి నీర్షిరేజ మైయొప్ప నీ
పేరుద్యత్కవిరాజమండలి బహుప్రీతి జపింపక మహా
వీరాగ్రేసరు లెల్ల నీదుబలిమికి వేనోళ్ల క్లాఘింపఁగా
ధారాశముగ రాజ్య మేలెడినినుక దైవంబు రక్షించెడిక.

ప్రధ—

శా. ఆకానాథుల నెల్ల లోఁబఱచి లోకాలొకపర్యంతమై
నాశం బెన్నఁచులేనిదై విమలమై నానాటికి వృద్ధి నా
దేశింపం దగునీనుశమునకు నేదీ సాటి? యూహింప నా
కాశీ నేతుధరాతిలేశ్వర! తురుష్కశ్రేయ మాడామణి.

ద్వితీ—(చూపునిగిడ్చి) ఇంకఁ జాలింపుము. మనము కాలాతిక్రమణముగా వచ్చినట్లే
ఫాదుసాగారు పెందలకడ మేల్కొంచి నట్లున్నది. అడుగో అంతఃపురమునకు
వెళ్లుచున్నారు. ఇక్కడ మన మెంచుకు? పోదము రమ్మ (నిష్క్రమింతురు.)
(అంతఃపురము ఫాదుసాయును, దేవియు, లవంగియును, పరిచారికలును
బ్రవేశింతురు).

ఫాదు—దేవి! ఇదివఱలోనే సంపినప్రతిమ లన్నియుఁ గొమిరెఱుఁ జూపితివా?

దేవి—చూపకేమి. ఎందును నాదర మున్నట్లు మాత్రము కనుపట్టదు.

లవం—(ఈనలో) ఈపాడుగడ్డాలును, బోడితలలే కావా యేమిటి? వీరలపైనాదర
మెట్లుకలుగునో?

ఫాదు—అయినచో నిక సంబంధ మే కుదురదుకదా? ఉన్నయవరాజుల వన్నియును
వ్రాయించి తెప్పించితిని.

దేవి—అగును అయిననేమి యేదో వెఱ్ఱిగాఁ గూర్చుండి యాలోచించుటయే కాని
ఏది చూపినను నిష్ప్రమున్నట్లు కన్పట్టదు. పోనీ అనివినువెత్తి నేను చాలదినముల
క్రిందటనే యాగొడవఁ దలపెట్ట మానితిని.

ఫారు—తనయక్కలను చెల్లెండను జూచియైన నేర్పుకొనరాదుకాబోలును (కూతురు నుద్దేశించి) నీరీతిజూడగా నీవు వివాహమే మానునట్లు తోచుచున్నదే.

లవం—(తనలో) నాకాతురక బీబీ లెక్కడి యక్కలు? (ఊరకుండును)

ఫారు—(దగ్గరగాఁ దీసికొని) తల్లీ! యెల్లలోకము లేరడినాకుఁ గొమిరవై యేదో. యుల్లయునఁ దీఱరానికోర్కె యున్నదానిం బోలె నట్లేల కృశించెదవు?

లవం—(తనలో) హృదయమా! నీలోనీవుగుండవలెఁ గాని నీవికారమును లైటికిఁ గూడ నేల నూచించెదవు? (ప్రకాశము) జగదీశు ననుగ్రహింపున నాకు సకలమును గలగు. తీఱరానికోర్కె యెట్లుండును?

ఫారు—పోనీ యెవరిని బెండ్లాడవలెననియో నాకుఁ గొంచెము చెప్పుము. అతం డెవఁడైననుం దెచ్చి యొసంగెదను.

లవం—(తనలో) నాకుఁ బరాంబికయే యనుగ్రహించి యున్నది. నీవు నిమిత్తమాత్రము కావలెను.

(అంతట సుకపరిచారికప్రవేశించి కాగితము చేతికిచ్చును.)

ఫారు—(చువుకొని స్త్రోతనభీనయించి) అవును. మఱచి పోయినది. ఓసీ! నీవు పోయి నే నిప్పుడే వచ్చుచున్నాననియు నప్పండితకవీంబ్రునిం బిలిపింపుమనియును మంత్రితోఁ జెప్పుము

పరి—చిత్తము. (వెళ్లఁబోవును.)

దేవి—ఆర్యపుత్ర! యెవ రాపండితుఁడు?

ఫారు—తెలుఁగుదేశమునుండి యొక పండితుఁడు కొన్ని సెలలక్రిందట నే దర్శనార్థ మై వచ్చియున్నాఁడు. ఆయనక క్తి మిగుల నర్చుతమని చెప్పుచున్నాఁడు. ఒకసారిచది వివతోడనే తనకు రానిభాషయైనను దిరిగియు హెచ్చుతగ్గులు లేకుండఁజూపు నట దేవి—ఓసీ! కొంచెము నిలుపుము పోవుచువు గాని (ఫారుమావంకదిరిగి) ఆసభ నేఁ డియ్యోవఁ గాఁ గూడదా?

పరి—(అగుచున్నది.)

లవం—(తనలో) ఈనాటిసభలో నామనోహరుఁడు తనక క్తికి బహుమానముగా నన్నే కొరుకొనుఁగాక (స్త్రోతనభీనయించి) నిన్న నీమాట చెప్ప మఱచితినిగా? ఆప్పు డు సిగ్గునాకేమియు నోటికి రానిచ్చినదికాదు.

ఫారు—అట్లే కావచ్చును. ఓసీ! వారినందఱిని సభ యిచ్చటనే జరుగుననిచెప్పి వచ్చు నట్లు చేయుము.

పరి—చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

లవం—(తనలో) ఇదియంతయు జగదంబ చేయుచున్న సంఘటనమే; లేనిచో సభ యంతఃపురమున నెంతలకు జరగడిని?

పరి—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! అందఱును వచ్చుచున్నారు.

ఫాగు—దేవి నేను సభకుఁ బోదానా?

దేవి—చిత్తము (అందఱును నిలిచియుందురు.)

ఫాగు—(దగ్గర నే యున్న సావణిలో నుచితాసనమునఁ గూర్చుండును.)

పరి—ఓసీ! మాతంగీ! యీతెరను కొంచము పట్టుకొనుము.

(దేవికిని లవంగికిని ఘోషగా నన్న తెర గట్టుచున్నారు.)

(అంతట మంత్రులును, కవులును, మతీకొందఱు దోష్టగులును ప్రవేశింతురు.)

అందఱును సలాములు చేయుదురు కూర్చుందురు.)

ఫాగు—(కవులవంక దిగి) పండితరాయలం గుఱించి మీయభిప్రాయ మేమి?

కవు—వారికి కాస్త్రము వచ్చునట. కవిత్వమునకుఁ బెట్టిన పేరే కదా? ఏకసంధా గ్రాహిత్య మన్నిటికంటె నత్యాశ్చర్యకరము.

మంత్రు—మనభాషలోఁ గూడఁ గొలఁది దివిములలోఁ గివియగునని వాడుకగా నున్నదే?

కవు—కాకేమి? త్వరలోనే యభ్యాసము కావచ్చును. భాష వచ్చినపిమ్మట ధార యున్నవారికి నన్నిటిలో నెకటే రీతిగా నడచును.

దేవి—(కొమరం జూచి) అమ్మా! నీ కీపండితరాయలను నెండ్లిచేయుదుమా?

లవం—(తనలో) “బుద్ధి కర్తానుసారిణీ” అని యూరకే యన్నమాటయైనను నిది వ్యర్థముకాదు. (ప్రకాశము) నా కెవ్వరును నక్కఱలేదు.

దేవి—(మెల్లగా) మల్లికా! అందులోఁ బండితరాయ లెవరో యెఱుఁగుదువా?

మల్లి—అమ్మా! ఇంకను రాజే దని తోచుచున్నది. వీరందఱును నిక్కడివారే.

లవం—(తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండును.)

మల్లి—(లవంగి ప్రక్కనే కూర్చుండును.)

ఫాగు—మనలో ననాదిగాఁ గవులున్నారకదా! ఇట్టికై గలవారున్నట్లు మీరు విని యున్నారా?

కవు—కవిత్వమున కేమి చెప్పువారున్నారు గాని ఏకసంధాగ్రాహిత్యమునకు మాత్ర మున్నట్లు వినుము.

ఉద్యోగ—కవిత్వమునకైనను నంతవా రుండురని నన్ను వలనుపడును. ఆయనప్రతిజ్ఞ వీరు విన్నట్లు తోచదు ఇరుగో!

చ. అమరగిరీంధ్రమాది మలయాచలమంతముగాఁ జతుస్సము

ద్రములకు మధ్యఁ గల్గిన ధరాతలమందలి మేటిసత్కవుల్
గుమిగొని రండు నేనెక్కడ లోకమునక గవి నంటి నెప్పరే
ని మదిని దాప నేల? నను నెట్లన గెల్వఁడు వాదసంగతి.

చ. కవు లని పేరు పెట్టుకొని కంకురుకూతలతోడఁ బద్మమల్
చివుకనితాటియాకులను జెక్కఁడు డూరక, చెప్పఁగల్గినక
జవి గలుగంగఁ జెప్పఁ డటుసాగనిచోఁ దమయంతఁ జేయుపా
పవిధులు వోలె లోపలనె పాఠతటవేయుట కొంతమేలగుక.

ఫారు—ఓహో! ఇట్టిప్రతిజ్ఞతో నీతఁడు మనరాజధాని వఱకు నున్నకవుల నందఱిని జయించుకొనుచునే వచ్చెను గాఁబోలును.

ఉద్యోగ—అట్లు చేయుటచేతనే కదా దేవరీచేక్రింద నుండినక్షత్రియసంస్థానాధి పతులందఱును పండితరాయ లన బిరుదు నిచ్చియుండిరి.

కవు—(అనుయతో) అది స్వమతాభిమానముచే జెప్పెడిసంగతియేకొని నిజమని దేవరవారు నమ్మఁదగియుండును.

మంత్ర—విద్యకును మతిమనకును సంబంధమేమి? అయినచోఁ గావచ్చును. మరమత మలోమాత్ర మిట్టివా రిదివఱలో లేకపోయినను ముందు బయలుదేరఁగూడదా?

ఫారు—అవును విద్య యొకరిసొమ్ము కాదుకదా.

ఉద్యోగ—తినఁబోవుచు రుచులడుగ నేల? వీరు ప్రత్యక్షములోనే చూచి సర్కారుతో మనవిచేసికొందురు గాక.

(అంతలో నొకనౌకరు ప్రవేశించి సలాముచేసి)

నౌక—అయ్యా! ఎవరో యొకపండితుని వెంటఁబెట్టుకొని ప్రచండమిశ్రుఁడు వచ్చి యున్నాడు.

ఫారు—ప్రవేశింపఁ జేయము.

లవం—(తనలో) ఆయన నామనోహరుఁడే యైయుండును. ప్రచండమిశ్రుఁ డెవరిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చును? హృదయమా! ఒక్కింతలోనన పరాంబ నిన్నుఁ దద ధీనునిగాఁ జేయుకొలము సమీప మగుచున్నది.

నౌక—(నిర్గమించి సహితముగాఁ బ్రవేశించును.)

(సభ యావత్తును లేచి గౌరవింతురు.)

లవం—(తెరలోనుండి తడేకదృష్టిగాఁ దలవంచుకొని చూడనియట్లు చూచును.)

మల్లి—(జనాంతికము) సభీ! ఆదుగో నీమనోహగుఁడు, రాత్రి నిదురలేమిని సహజా
రుణమ్ములగు నేత్రములు మఱిత యెఱ్ఱబాట నెగిలినమేనితో సభ నలంకించి
నాఁడు.

లవం—(వినన ట్లూరకుండును.)

(అందఱును కూర్చుందురు.)

ఫాదు—(తనలో) ఆహ! ఏమి యీమాత్రివిశేషము! ఎవరో మహారాజున కుండఁ
దగిన లక్షణములన్నియు నియ్యెడనే పాడకట్లుచున్నయవి.

రాయ—(నిల్చి)

శ్లో. శ్రీ రస్తు శ్రీతరక్షణక్షణగుణశ్రీ రస్తు నిత్యోత్సవ
శ్రీ రస్తు ప్రథమానకీర్తివిభవశ్రీ రస్తు గీ రస్తు తే
శ్రీ రస్త్యి త్యోనేలపండితవచ శ్రీ రస్తు భూర స్త్విహో
శ్రీదిల్లిశ శహాబదీన విపులస్థేమాభిరామాకృతే.

(అందఱును కరతాళములనుగొట్టి యానందమును నూచింతురు.)

ఫాదు—(తనలో)నా కీభాషలో స్వల్పజ్ఞానమున్నను ఈమహాకవికైలి యానంద
మిచ్చుచున్నయది. పరిపూర్ణజ్ఞానముకలవారి కెట్టిసంతోష మొసంగెడినో?

విదూ—తథాస్తు.

మంత్రి—మహాపండితుఁడవు నీ వాశీర్వదింపవలసినదే.

రాయ—

శా. ఏభూమింద్రునిఁ జూడఁ బోయినను నీవే పద్యముకా జెప్పి నీ
వే భావమును జెప్పికోవలయు నిం కేఘావిభుండన్నఁ దా
నే భావము గ్రహించువాఁ డగుట నీ కీకవ్యమిడేతె నా
హా! భో సత్కవిపూర్వజన్మసుకృతంబా! నీకు దీర్ఘాయుషా.

(పువ్వులు లాసగి యాచితాసనమునఁ గూర్చుండును.)

కవు—మహాప్రభూ! సంస్కృతమున నంతవిశేషపరిశ్రమము లేకపోయినను దానిమా
ధుర్యమున కితరభాషలు చాల వని మాయభిప్రాయము.

ఫాదు—సంశయమేమి? అన్ని భాషలును దానినుండియే కదా యుద్భవించినవి. ఏదైనను
నాశ్రయముంబట్టి యెక్కుఁడు శోభించును.

విదూ—మీరు పెద్దకవీశ్వరులని పేరు పెట్టుకొని జవాగీ ర్లనుభవించుచున్నారు కదా!
 రెల్లు కలసులును, పీచు కాగితములును లేకుండ నిట్లు ఆశుగాఁ గవనము చెప్పఁ
 గలరా.

మంత్రి—(సంజ్ఞ చే వారించును.)

ఫారు—పండితాఖండలా! మీ శభాష్యయైన సుకపరి వినినతోడన చనువుదురంట.
 నిజమేకదా?

రాయ—నాకట్టిశక్తి యింతకుమున్నున్నది లేదు దానికేమి? దేవరసాన్నిధ్యబలమున
 నైనఁ జనువఁగల నని మనవిచేసికొనుచున్నాఁడను.

కవు—వినయము విద్యకు భూషణమేకదా? అయినను దను కట్టిప్రజ్ఞ నిరాఘాట
 ముగా నున్నయెడల నే వచియింపుఁడు లేనినో మీకు నిది విధియాయేమి?

లవం—(తనలో) వినయమును బ్రకటించుటకుఁ జెప్పినమాటయని యెఱింగియును
 గవనని పేరుపెట్టుకొని యాయూర్థుఁ డేమి పానకములోని పుల్లవలె నడ్డువచ్చు
 టకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడు.

రాయ—ప్రభు వగుటం బట్టి యట్లు మనవిచేసికొంటిని. ఇరుగో చెప్పుచున్నాఁడ
 నిరాఘాటముగా నేభాయైనను నెన్నిపుటలైనను సుకపరి విని నిరాశ్చర్యముగా
 తూ, చా తప్పకుండఁ జదువఁ జాలుదు. ఇగులకుఁ దప్పిన నా కున్న పండిత
 రాజబిరుదము నిక్కడనే తీసివేసికొనియెదను.

లవం—(తనలో) అమంగళము కాంచించుఁగాక.

ఫారు—(వినయముగా) కవివరా! మీకు ఘోరీగాని, శూరుడుగాని, అరీబీగాని
 వచ్చునా?

రాయ—సంస్కృత మధ్యసింఛినభాషయే కదా. ఇంకఁ దెలుఁగు దేశభాష ఇక్క
 డికి వచ్చినది మొదలు తఱచు వినమండుటచే మీభాషయును దగుమాత్రము
 వచ్చెడిని.

మంత్రి—ఖురా నకర్బీభి పలో నున్నదికదా? దానిలోఁ గొంత వినిపింతమా?

ఫారు—అవును దానికిని దేశభాషకును విశేష భేదమే యుండును. (రాయలవంకదిరిగి)
 పండిత! మేము విని చూచుటకే యాయడుగుటకాని పరీక్షార్థముగా భావింపకుఁడు.

లవం—(తనలో) ఆహ! తండ్రియును నీతినియెడ విధేయుఁ డైనాఁడే! ఇదియంత
 యును నా కనుకూలమే. జగదంబికా! బహుమాన మనుమాట వచ్చునప్పటికి
 నన్నే స్తుతికిఁ దెచ్చెదవుగాక.

రాయ—చిత్తము. సభాస్థలమున నేకదా! విద్వాంసులకు గౌరవాగౌరములు రాదగినది. ఇంటగూర్చుండి యెన్ని ప్రతిజ్ఞలుకొట్టిన నెవరికిఁ గావలయును?

కవు—(పుస్తకమువిప్పి) ఇదిగో సావధానముగా వినుడు.

బిస్మిల్లా హిర్రహమాన్ హిర్రహీమ్ సభ్యహిష్తారబ్బిక్ ల్ ఆలల్లజీ ఖలఖఫ సౌవ్యా వల్లజి ఖద్దగఫహద వల్లజీ అఖరజల్ మగ ఆఫజీఅలహు గుసాఅన్ అహ్వా సన్నఖ్ రిజిక్ ఫలాతెన్ సా ఇల్లమాహ అల్లాహు ఇన్నహు యఅలముల్ జహర వమాయఖువ నేయస్రాక్ లిల్ ముస్రా ఫజఖిర్ ఇన్ననఫఅత్తజ్జి రా సయజ్జక్కరు మన్యఖ్ని వయతజన్నబౌహల్ ఆఫ్ఫల్లజీ యస్ లన్ నారల్ కుబ్రా సుమ్మలాయెమూలొ హఫీ తలాయహఫాకద్ ఫలహ్ తహమన్ తజక్కా వజకర్స్తా ర బ్బహిఫస్ల్లా బల్ తూ సే రూనల్ హయా త్తుద్ యన్యా వరె ఆఖరతు ఖయరున్ వ అఖయిన్నా హజలఫీ సాహుఫుల్ వూలా సాహు ఫేయిబ్రాహీమా వో మూసా హిర్రహిమాన్ హిర్రహీమ్॥

బిస్మిల్లా హిర్రహమా నిర్రహీమ్.

అప్పు యతేనా అలున అనిన్నబయల్ అజీమిల్లజిహుంఫీ హెముఖరెహూన్ కల్లాసయ అలమానసుమ్మ కల్ల సయ అలమాన్ అలంబజ్ అలిల్ అరజమిహాదన్ వల్లి బాల అవుతాదన్ వఖలనాకుమ్ అజవాజ. వజఅల్నా నౌమకుంసుబాతెన్ వజ అల్ నల్ల యిలరెబాసవజ అల్నన్నహారమ ఆష. వబనైనాపుఖుం సబ్ అన్ షిదాద వజఅల్నాసిరాజన్ వహజ. వ అన్ జల్నామిసల్ మె అసిరాతె మా అన్ సజ్జాజ. రెసుఖరిజబెహి హబ్బన్ వనబాతెన్ వజన్నాతిన్ అల్ హా హా. ఇన్నియోమల్ ఫసరె కానమీ ఖాతెన్ యోమ యున్ ఫఖుస్సారె. పతాతూన అపవాజ. నపుతె హతిస్సమావో వకానత్ అబ్బాబ వసుయ్యెరత్ జిబాలా పకానత్ సరాబ యిన్నజహన్నమకానత్ మిర్నాద ల్లిత్రాగీనమ అబ. లాబెసేనఫీహా అహఖాబ. లాయజాఖూనఫీహబర్దన్ వలాష రాబ యిల్లాహమీరున్ వగ స్సాఖజజాఅన్ వెహాక. యిన్నహుం కాసులాయర్దూన హిసాబ వకజ్జబుబె ఆయా తెనాకిజ్జాబవకుల ష్షెయిన్ అహనైనాహుకితాబ.

చక్కగా వింటిరికదా?

రాయ—వినకేమి. మఱి కొంత చదువుడు. ఈకొంచెమునకు నేను చదువుట యెందుకు? మాదేశమున సామాన్యముగా బడులలోఁ జదివికొనెడిపిల్లలే వ్యస్తాక్షరియని ముక్కులమీఁద నంకెలువేసి యిచ్చినచోఁ జదువుచుండురు.

ఫాదు— ఇంతే చాలును, మీ రేదో అంకలు వేయవలయునని యంటిరికదా !
వరుస వెంబడిగనా?

రాయ—అవును కాని ఇచ్చునప్పుడు వరుస అక్కఱలేదు. మీకు దైవము తోపించినది యీవచ్చును.

ఫాదు—ఇదియును నాశ్చర్యమే. కానిండు పాపముమీకు వేఱుప్రసంగములవలఁ
భారణకు భంగము కల్గ నేమో ?

రాయ—(కన్నులు కొంచెము మూసికొని యోజించుచున్నాఁడు.)

కవు—(తమలో మెల్లగా) పైకి ధైర్యముగానే చెప్పినను మాటలా ఇది చదువుట ?
పేగు తెగును.

(అందఱును సెకరితో సెకరు గుసగుసలాడుదురు.)

లవం—(తనలో) అయ్యో! తప్పజరుపునేమొ గదా. జగజ్జననీ! నీసాహాయ్య
మిప్పు డావశ్యకము.

రాయ—(కనులువిప్పి) ఇనుగో చదువుచున్నాఁడను. మీరు పుస్తకము చూచు
చుండుడు.

కవు—(కడు శ్రద్ధగా వినుచుఁ బుస్తకము చూతురు.)

(అందఱును నిశ్శబ్దముగా విందురు.)

రాయ—బిస్మిల్లా.....వైనాహుకితాబ. (మొదటినుండి చిగురువఱకును జూచును.)

(అందఱును విని కరతాళములు వైచుచున్నారు.)

లవం—(పరమానందమును బొందుచుఁ జూచును.)

మల్లి—సభీ! యిక నిన్నుఁ గోరుకొనెడి వేళ వచ్చుచున్నయది.

రాయ—చేయొత్త వారింది మరల వినుడు. దీని నే తలక్రించుగాఁ జదివెదను.

(అని పదముల వెంబడిని గాక యక్షరముల వరుసగాఁ జూచును.)

ఫాదు—(పరమానందమును బొందుచు స్వయముగా లేచి వచ్చి కాఁగిలిండుకొని
సింహాసనముమీఁదఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

(అందఱును గరతాళములు వైచి యానందింతురు.)

లవం—(పరవశయై తెరయెత్తును.)

మల్లి—(ఎఱుంగనియట్లు మరల దాని సవరించును.)

రాయ—సింహాసనముననుండి లవంగిక జూచి (తనలో) నాప్రియురాలు సభీసహితయై యచ్చటనే యున్నదే! కానిప్పు కోరుకొమ్మన్నచో మఱియొకటిఁ గోరుకొనక యీనిధానముం గోరెన.

ఫాదు—(రాయలవంక దిరిగి) మీ కింతకుమున్నే మా సామంతరాజు లాసంగిన పండిత రాజబిరుదమును మరల నేమెసంగుటకు స్థితిలుచున్నాడను.

మంత్రి—అట్లేల యనవలయును? బిరుదు లిచ్చుటకు వా రెవరు? ఒకవేళ నిచ్చినను అది యిక్కడస్థిరపడవలయును. గనుక తాము స్థిరపఱచుట పునరుక్తియు కాదు.

కవు—దేవరవారు మున్ను మమ్మ వర్ణింపుడని యాజ్ఞాపించిన విషయ మిమ్మహాకవి వరుస కిచ్చిననెట్లు పూర్తియగునో?

విదూ—ఇహిహి ఇదే కదా! చిటికెలోఁ బూర్తి చేయించఁగలను. మీకు లక్ష్యము కాని మాకు లక్ష్యమా? అయ్యా! వినుఁడు స్త్రీలకు శృంగారరసోపకరణము లగు నవయవములెల్లఁ బురోభాగమందున్నవి కదా? జడకూడ నట్టిదియై యగుటచే నదివెనుక నుండుట కేమికారణమని యడిగియున్నారు.

ఫాదు—(నవ్వి) మనప్రచండమిత్రునకు సర్వమును హృద్గతమే. అందులో నిట్టిసంగ తులు బొత్తిగా మఱవఁడు.

మంత్రి—(వారించి) నీకేమి బుద్ధియున్నదా? లేదా? ఇయ్యది యెచ్చటనగుచున్న సభయని నీతాత్పర్యము?

ఫాదు—వీరి నడిగి తెలిసికొనఁ దగినదే యైనను నింక శ్రమ కలుగఁజేయుటకు నామన సాప్యకున్నయది.

కవు—శ్రమమైనను నియ్యది వారికి నాశుభారాశుద్ధికి గొప్పనిదర్శనముకదా?

రాయ—ఇచుగో వినుఁడు.

నీ. పురుషాయిత మొనర్చుపూఁబోడికటిమీఁద నాట్యమ్మనల్పు పుణ్యమ్మకొఱకొ
ఘననితంబస్థల మ్మనుపెన్నిధానంబు బచుభద్రముగను గాపాడుకొఱకొ
తా నాశ్రయించుకొంతకు వెన్నభాగమ్మననుగూడ సౌందర్య మునుచుకొఱకొ
పదిమందిదృష్టులు వడినఁ గంటకమంచు నూహించి కనుపడ కుండుకొఱకొ
లే. వేణి కొంతలవెన్నంటి వ్రేలుచుండె లేకయుండిన నిధువనలీల కుపవ
రించు నంగమ్మలెదుట నే సంచునించ దాని కట్లుండ నేయుపద్రవము వచ్చె.

(అందఱును సంతసించుచున్నారు.)

ఫాదు—పాపము వానికేమియుపద్రవము వచ్చినదో? మన పెట్టు గుర్తింతుము ?

రాయ—(తనలో) అఖండరసికుడు గదా ప్రభువు! (ప్రకాశము) గుర్తింపకేమి ?

చ. ఎదుటకు వర్తిలునట్టి యంగముల కెంతేని స్వభాదిక్షతా

పద పల్లారును గల్గుసంగతిని దాఁ బ్రత్యక్షముక జూచి నె

వ్వుదిలో భీతి చాటుకొంటునును సంభావించి వెన్నంటుచుకొ

బాదలకు బోలును వేణి లేకునికీ దాముండుండ కట్టుండునె?

(అందఱును మఱింత సంతసించురు.)

ఫాదు—(సింహాసనమునుండి లేచి) పండితరాయా! నీవు మనుష్యమాత్రులలోఁ బరి

గణింపఁ దగినవాడవు కావు. నన్ను నీ వేమికోరుకొనినను నిచ్చుటకు సిద్ధముగా

నున్నాడను.

(అంగఱును లేచి నిల్చురు.)

లవం—(తనలో) దేవీ! నీ వియ్యోడల నన్నుఁ బ్రార్థింపుము.

రాయ(లేచి)నే నేమి యడిగినను మీ రిచ్చువారే కదా?

లవం—(తనలో) అవును ఇట్లు ముమ్మాటికి ననిపించుకొనవలసినదే!

ఫాదు—ఈసార్వభౌమపదవి యివ్వున్నను నిచ్చుటకు నాకు సంశయములేదు.

రాయ—

చ. గజముల సెల్ల మేటితుంగముల సెల్లఁ బురము లొల్ల నీ

భుజపరిపాలితం బభిలఘామియు సెల్ల మఱిండు సెల్ల భూ

భుజ! విను మాడియొన్నటికీ బొంకనివాడవయే సెసంగుమ

య్య! జగదతీతమైన సొబ గంది చెలంగు లవంగి నీసుతక.

ఫాదు—(అశ్చర్యమును సెకింతకోపముం గూడ నూచించును.)

(ఎల్లరును విస్తయాతులులగుచున్నారు.)

లవం—(భయసంతోషములతోఁ తండ్రివంకఁ జూచుచున్నది.)

రాయ—

చ. నరవరులెల్ల నెవ్వనికనర్పదపీఠము నాశ్రయింతు లే

ధరణిపుఁ జూచు మాత్రమునఁ దాఁజనులేమి దివంబునేలు నా

సురభి యెవ్వనిక వినినచోఁ దలయుంచు నరండు మామయై

పరంగుటకన్ననుక గలదె? భాగ్యము భోగ్యము లేక యోగ్యముక

ఫాదు—(చిలునవ్వు నవ్వుచున్నాడు.)

రాయ—

కా. డిల్లీ యేలేడిరాజధానియట! థాటిక్ విన్నమాత్రమునక
గొల్లర్ వోలే నృపాలకుల్ దలఁతుమక గోటానకో ట్లర్పుదాల్
సల్లాభములు తెచ్చిపూర్తుగట! యీసామ్రాజ్యముక గాదునీ
యల్లం డన్నపదములతోడసరి నాయాహ్లాదమట్లుండుటక.

నీ. అన్నమాటకుఁ దప్ప కఖిలమిచ్చిన హరిశ్చంద్రధూపాలుతో సాటి గనుము
అడితప్పక ధూమి నఖిలము సెసఁగిన బలిచక్రవర్తితోఁ గులకుఁజనుము
కొంకక దేహము కోసిత్రాసునఁదూచి మాంసమిచ్చిన శివమాద్రెఁ బడుము
వెనుక దీయక తనవెన్నెమునిచ్చిన యలదధీచివ్రసెన్తి నందుకొనుము

తే. అన్నిటను వారిసెల్లఱ నవలఁద్రోయఁ జాలియిష్టట్లునందు నీసాహసంబు
జితముగాదని యెంచి గోరితనిజుమ్మి యనుపమితమానదాన! శహాబదీన!

నీ. పరదేశసంపాదనర... మీకు నరేంద్ర! పాదేశసంపాదనర... మాకు
లసగుత్తమపదాభిలాష మీకు నరేంద్ర! లసగుత్తమపదాభిలాష... మాకు
సకలనుత్యశ్లోకసక్తి మీకు నరేంద్ర! సకలనుత్యశ్లోకసక్తి మాకు
మనుమార్గవర్తనం బనువు మీకు నరేంద్ర! మనుమార్గవర్తనం బనువు మాకు

తే. మీకు రాజపదము మాకును గవిరాజపదము గల దిఁకెందుఁ గొనువ లేదు
గాన సామ్య మిచ్చి మానించు టొప్పదే! యమితదాన! యోశహాబదీన!

నీ. ఒకరాజు మున్నెచ్చె సకలంకచరితయా కన్నెమిన్నను మాయగస్త్యమునికి
మఱియొక్కరా జిచ్చె మహిళాశిరోవతంసము నాత్మజాత మాచ్యవనమునికి
నిక సొక్కరా జిచ్చె నిందిరాసుందరాకృతి గూఁతు మాబుశ్యశృంగమునికి
నేటొక్కరా జిచ్చె వెలలేనిచెలువ మింపగుకూఁతు మాజమదగ్నిమునికి

తే. మొన్నమనాదభిరాముడొక్కఁడూపుఁడొసఁగె నాఁడనకూఁతుమాబిల్లొక విమణికి
ద్విజాల కిలఁజక్రవర్తు లాత్తజల నిడుట అపుడు గల దిల్లుగలను శహాబదీన.

ఫాదు—కవిసర్వభౌమా! నీకుఁ గన్నీయనిచ్చుటకు సందియము మాకెందుకుఁ గలుగ
వలయును. ఇందుగో యిచ్చిని.

మంత్రి—పరిగ్రహించుటలో వారికి సంశయ ముండనిదో నియ్యది సర్వోత్తమమే.

క. రూపముననిష్ఠులుండు గఁదా! పాండితి నసదృశుండు తరుణవయస్కుం
దీపురసోత్తముఁ డేమిట లోపం బక్కన్నెయైన లోశంకింపక.

లవం—(తనలో) మంత్రి చక్కగాఁ బలికినాఁడు న న్నిదివఱకే యిచ్చుకొంటిని.

వీరు సమిత్తమాత్రులు.

మల్లి—(జనాంకము) ఇక్కడికి నీకోర్కె ఫలించినదికదా? పెండ్లియాడుట కొప్పు
దువో లేదో యని మీతండ్రిగారికి సంశయము బాధించుచున్నదేమో అది నేను
పోయి తీర్చునా?

లవం—(చురచురమారుచున్నది.)

రాయ—(కూర్చుండును.)

ఫాను—(ప్రక్కనే కూర్చుండును.) (అందఱును గూర్చుండురు.)

విదూ—(లేచి) అయ్యా! వరుఁడు మాజావఁడు గనుక వివాహము మామతాను
సారముగా జరగవలెను జాడీ! (అందఱును నవ్వుచురు.)

లవం—(తనలో) ఈవెడఁగుబాపఁ డీమాటలలో గుట్టుబయలుఁ బెట్టఁడుకదా!

విదూ—అయ్యా! నవ్వుకుండు. నాదొక్క చిన్నమనవి; ఈయన మీపిల్లను పెండ్లాడు
చున్నాఁడు కదా! పెండ్లిలో మీరు పులాపు చేయించినప్పుడు వద్దనునేమో!

కవు—మాకన్యను పెండ్లాడునపుడు దానినిమాత్ర మేల్కొనఁగూడను?

మత్రి—ఎవఁడురా అక్కడ?

ప్రతిహారి—(ప్రవేశించి) ఆజ్ఞాపింపుఁడు.

మంత్రి—

మ. నిలువక జేయఁ డనంతికంబములు పన్నీరత్తరుల్ కోటలోఁ

గలముక జల్లుండు తోరణములకు వే గట్టుండొగ్గి దోరణార్

పిలువక బంపుఁ డమీరులక బుర్రమునక వేట్వేట సాటింపుడే

కలిగె న్నేటికిఁ జక్రవర్తితమజాక శ్యాణముక జూడఁగక.

ఇట్లు నేనానతిచ్చితి నని యాయా యుద్యోగులకు వేర్వేలుగాఁ జెప్పుము.

ప్రతి—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

విదూ—సరే! మీ రప్పుడే మాహిందూమతములోఁ జేరుచున్నారే. ఇంతకుమున్ను
మమ్ము మీలోఁ గలిపికొనుటయే కాని మీరు మాలోఁ గలియుట లేదు.

మంత్రి—ఇది హించువులకును దురకలకును జరగునివాహ మని తెలియుటకే యిట్లేర్ప
ఱచితిని.

(తెరలో.)

కం. ఇటుకై యెత్తగుమేడల, వరుసల నలగారు సందుపట్టులఁ గూడఁ
సరసిజబాంధవకిరణోత్కర మది వాహ్యళిఁ జేయఁగాఁ దొరకొనియెత్.

ఫాదు—(చూచి) మధ్యాహ్నముగూడ నతీక్రమించుచున్నదే, ఇంకనిప్పటికిఁ గచ్చేరి
చాలింతము.

(అందఱును స్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇదిశ్రీ...తరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితంబగు పండితరాజమునందుఁ
చతుర్థాంకము.

పంజీత రాజము - పంచమాంకము.

(అంతట గోదావరియుఁ గంపయుఁ బ్రవేశింతురు.)

గోదా—సఖి! కంపా! మీ ఆప్తయ్యదీక్షీతులును, భాగీరథిగారి భర్త్యాదీక్షీతులును

గలిసి మాజగ న్నాపండితగాయలను వెలిఁబెట్టినారట.

కంప—మానాఁడేమియు నెఱుంగఁడట, భర్త్యాదీక్షీతులే దీనికి ముఖ్యకారకుఁడు.

గోదా—ఈనీ యెవరు కారకులైన నేమి? వంశపరంపరగా నాయొడ్డున నుండి స్వతః
పవిత్రతఁ గాంచియు నెప్పెడికులమ్మునఁ బుట్టి యేమా చిన్నతనముచే నెక్కింత
లోపము చేసినంతమాత్రమున నా మొగమైనఁ జూడక వెలిఁబెట్టించుట భాగీరథికి
సంగీకారముగా నున్నదికదా!

కంప—అయినను గాక పోయినను మనవానిని మన మనుకొనఁగూడదుగాని ముట్టుకొని
నన్నఁ దనువు గోసికొనఁ దగు పాతులపిల్ల నేమనకట్టుకొనలేదు? ఆవిడయైనను
మనకన్నఁ గొంచె మెక్కుడుమహత్త్వము గలదికాని, యిట్టిపాపాత్మునిఁ బవిత్రునిఁ
జేయఁగలిగినదా? అదిగాక, యీయగమందు నులయందేమి, దేవతలయందేమి
మహత్త్వము తగునని విశేషజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు.

గోదా—ఆసంగంబో గంగను వదలి వేయవలెను జామా.

కంప—పోనిమ్ము. ఆలాగైనను నెకిరా? యిద్దరా? అందఱును నపాత్రులే బయలుదేరు
చుండుట నీవెఱుంగనిది కాదు గదా? ఎందఱనని పవిత్రులఁ జేయఁగలదు. పాపము!
అదిగాక నీవిట్లు చెప్పుచున్నావు కాని భాగీరథినిఁగూడ నెలయేటితోఁ బాటుగానే
తలఁచువారు నీయొడ్డుననే యున్నారని విన్నాను.

గోదా—ఇక నాయవస్థ తలపెట్టకుము. “కడుపు చింపుకొంటే కాలమిదఁ బడుతుం
ద” న్నట్లున్నది, ఏమి నేయునును. అందులో నీమధ్య నెక కొందఱు గుండగులు
బయలు దేరినారు. మడిలేదు, మైలలేదు. గ్రహణపుష్కరాదులలోఁ గూడఁ దాము
మునుగరు సరికద, పూర్వాచారపరాయణు లెవరేని యక్కడివారుగాని దూరదే
శస్థులుగాని వచ్చుటకు యోచించిన నేదో యొకప్రతిబంధము కల్పింతురు మనకును
నూతనీటికిని భేదమే లేదని వారలవాదము.

కంప—అట్లయినచో నీప్పుడు నీయపయోగ మే వారలకు లేనట్లున్నది.

గోదా—లే కేమి నేను లేకపోనేని మాఁడి చత్తురు. విశేషించి ప్రపహించినప్పుడు చెరువులలోఁ బెట్టుకొని పంటలు పండించుకొందురు. కొన్ని మెఱక భూములు నా సంపర్కమున బలమెక్కి మిక్కిలిగా ఫలించును. వంటచెఱకు తీసికొని నిలువచేసి కొందురు. బ్రతుకే నాతోనున్నది. భక్తివిశ్వాసములు మాత్రము లేవు.

కంప—“ఈ లాచ్చిమద్దెలలో మొఱపెట్టుకొంది.” అన్నట్లు నేను జెప్పినచో నాకృత్య పడవలసివచ్చును. నాయొడ్డునను నదియే కర్తము. మొన్నఁగా వేరియుఁ, గృష్ణయు మొకదినమున నిదే సంగతిని గుఱించి మాటలాడికొన్నారు. ఇందులో నిప్పటికి మనమే మెఱుంగు. కావేరిపని ముఱియుఁ దేలికగా నున్నదట. అక్కడివాండ్రందఱును సకలకర్తృలములును దనలోనే కలుపుదుఁని విచారింప మొదలుపెట్టినది.

గోదా—అభిమానముచేత దాచిపెట్టుచున్నావుగాని యీయరాచారిమునిన్ను మొదలు కొనియే ప్రారంభము. భాగీరథికి మాత్ర మిక్కర్తమిప్పటికి లేదు; సరికదా ముందైననుండనువారలకు భక్తియొక్కవ, మునుపు లేదుగాని యిప్పుడునాకును, గృష్ణకుమగూడ నిట్టిగురవధి వచ్చినది.

కంప—బాగుగ నెఱుంగవుగాని కాశిలోఁ జూడవలెను గంగ ముగిసినతలఁచుకొనినచో మొదలు పులకరించెడిని. ఏమైనను నీవన్నట్లు వారలకు భక్తియొక్కవ. అభక్తి మావైపు వాండ్రును గలదు. కావేరివాండ్రుఁ జెప్పనే యక్కఱలేదు. అడుగ మఱచిని నీయొడ్డుననిప్పుడు యజ్ఞశాల లేమైన నున్నవా?

గోదా—“కరిపోసినను నుట్టివంకకే చూచిన” ట్లున్నది. ఎక్కడనో యొక యజ్ఞము జరిగిన నేమిలెక్క; నాయవస్థయడుగకు. సిగ్గువొడముచున్నది.

కంప—అట్లయినచో నీవు మావలె నసమర్థురాలవు కావుగాదా ఎందు కూరకుంటివి?

గోదా—అనాదిసుప్రసిద్ధులగు మనకు వీరల యాదరానాదరములతో నేమిపని? ఊరక యట్లుంటినిగాని పట్టణములలోఁ దప్ప పల్లెలలో నింకను నాయొడల మునుపటివలె భక్తి గలవారనేకులున్నారు. కొందఱు మూఢులున్నంతమాత్రన తక్కినవారి మొగము చూడవలదా? ఇఁకఁ గొంతకాలమునకుమాత్రము సర్వశూన్యమగునని తోచుచున్నది.

కంప—ఈయరాచారిములు సహింపలేకయే క్రూరతలఁ గృష్ణ యొక సారి నాథునితోఁ జెప్పినదట. అప్పుడు లోలోపల మండిపడి దానియొడ్డుననున్నయూళ్లు కొన్ని దిబ్బచేసెనట.

గోదా—వెట్టిపని చేసినది. మనమే కొంచెము తెదరించవలెను గాని అట్లు చేయవచ్చునా? తల్లికున్నంతయోరుపు పిల్లలయెడఁ దండ్రీ కుండునా? నే నభ్యుదయము కొంచెము ద్రేకము చూపఁగా నంతకే సకలమైన చిక్కలును బడియెత్తరు. అట్టిసంగతిలో నాథునియ్యద్రేకముసహింప వీరలెంతవారలు.

కంప—మన మెంతదాచిపెట్టినను నుదకాయనకుఁ దెలియకపోవునా అప్పుడెట్లును బ్రపంచము నశించును.

గోదా—పోనీ, అంతవఱ కుండునుకదా. అది యింతలో జరగదులే. సంద్రెండు వత్సరము లేకరీతిగా వేదశాస్త్రప్రచారము బొత్తిగా లేకయుండవలయునని కదా పురాణములు చెప్పుచున్నవి. దీనికేమి, అంతగాఁ జిక్కియున్నావేమి?

కంప—“ఏనుఁగు లేటఁ గొట్టుకపోగా నక్క పాటులే వడిగిందఁట” మీవంటిస్థూల విగ్రహాలే చిక్కి రిప్పలఁ బడెడియీమండువేసవిని మామాటయడుగవలయునా.

గోదా—మనమాట కేమిగాని పుట్టింటిచలువను బట్టి కాలబోలును గంగమాత్ర మింతసుష్కింపదు. ఈపాటి కప్పుడే తండ్రీ మంచుమంచుగడ్డ పంపించుమండు నఁట. నాలుగడుగులు పోయివత్తమురా. భాగీరథితో మారాయలను గుఱించి కొంచెము మాటలాడవలసియున్నది.

కంప—నేనును బోయినాలకాల మైనదివచ్చెదను. బహిష్కారావమానమునుసహింపక తనలోఁ బడఁబోయినప్పుడేనిఁ గరుణింపుమనియే గా నీవుచెప్పవలసినది.

గోదా—అంతపని చేయఁడు గాని, యేదో విధముగాస్తుతిచేసి ప్రసన్నురాలనుజేసి కొనఁగలడు. నేను వేతే చెప్పనే అక్కఱలేదు. ఎందుకేనియు సొకసారి పోవలె ననియున్నది. తెల్లవారుజాము కావచ్చినది. స్నానసమయమునకు బోఁగలుగుచుమా?

కంప—పోకేమి పదు. (అనినిక్రిమింతురు) (ఇది విష్ణుంభము.)

(అంతటరాయలు లవంగితో సౌధసమీపమున సోపానములపైఁ గూర్చుండి ప్రవేశించును.)

రాయ—తరువాతి. తరువాతి.

లవం—వెనుకఁ దమతోఁ జెప్పినచొప్పుననే యంభిక పొడకట్టినది.

రాయ—పునరుక్తి గాభావించక యాపెరూపమును విస్తరించవచ్చును.

లవం—(తనలో) ఏమో ఈనాఁ డిట్లుడిగినదేయడుగుట (ప్రకాశము) అజగజ్జనని రూప మిట్లున్నదని నేను వివరింపఁ జాలను చూచుమాత్రమునన నాకుఁ గనులమిఱుమిట్లు గొల్పినవి.

రాయ—పోనిమ్మ నాగుబాహువులున్నవి కదా.

లవం—అంతవఱకుఁ జూచితిని. ఒక చేత మీప్రతిమధరించినది. దానిలో నే పద్మము కూడనున్నట్లున్నది. తక్కినచేతులలో నాయుధాదులున్నవి.

రాయ—అట్లయిన నాపెత్రిమూర్తిజవనియగుట కింమకయు సందియముండదు. కానిమ్మ స్త్రీపునపుంసకభేదికూన్యాయమై లోకప్రవాదమ్ము ననుసరించి కాఁబోలు నీ యెడఁ బక్షిపాతము గనఁజేసినది. ఇంతకు నాపెచ్చెప్పినముఖ్యాంశమేమి?

లవం—నీవు హీనజాతీయందుఁ గారిణమాశ్రయజన్తవనియు, నియ్యదియేని యపరాధ మాశ్రమే యనియు నీకు నగ్రవర్ణసంజాతుండును, నఖండరూపయావనో వేతుం డును, సకలవిద్యాసాగరుండును నగునొక మహాపురుషుండు కొలఁదికొల మ్మునఁబతి కాఁడగి యిప్పట్టినమ్మునకు వచ్చియున్నవాఁడు అతనిరూపరేఖావిలాసమ్ము లిట్టివి యనియు మీప్రతిమఁ జూపెను.

రాయ—తరువాత. తరువాత.

లవం—నే నంతమూర్ఖువడి కొంతవడికిఁ దెలిసి నాపూర్వజన్త వృత్తాంతము సాంత ముగా నెఱుఁపుమనియు నాకాప్రతిమ నిమ్మనియు నెంతప్రార్థించినను నంగీకరింపక తునకు రెంటు నొక్కవరంబు ప్రసాదించెదఁ గోరుకొమ్మనియెను.

రాయ—నీ వేదికోరితివి?

లవం—ఆర్యపుత్రునియంద మొక్కసారి మామమాత్రముని నాకుమనోగతమగుకలన నిఁక నీపరమరహస్య మొరులవలనఁ దెలియఁబడఁదనియెంచి యదియే కోరితి.

రాయ—అసంగతియే యిప్పుడు మనకుఁ గావలసినది. యామె యేమని యానతిచ్చినది?

లవం—పూర్వముననీవు సరస్వతివనియును నాపె యొకనాఁడు తనభర్తఁ జూచి “లక్ష్మి కింతయైశ్వర్యమేల నా కేలలే” దని యడుగుడు నాచతురాననుఁడు హేలగా “నీ కట్టి యిచ్చయేని తురుష్కకులమ్మునఁ బొడమెదవా”యని యడుగ, నందుల కాపె స్త్రీస్వభావసులభమ్ముగుచాపలమ్మున నెడఁబడియును, “అజన్తమ్మునను నీవ నాకుఁ బతిగాకతీఱ దనుడు నతఁడు తనకుఁ “దురుష్కకన్యాసమాగమము పొడఁగుకదా” యని చింతించి దాని కిదివఱలాఁ బ్రచండమిత్రునివలనఁ దాము వినినవిధమ్ముగ నే సంఘటింపఁజే సెననియును జెప్పి యంతర్నిత యయ్యె.

రాయ—(తనలో)ఇండు సందియ మే ముండును(ప్రకాశము)చెలీ! నే నీవుడు నీకు వేతే చెప్పనక్కఱలేదు గాని మనయాధార్థ్యము ప్రపంచమునకు వెల్లడించి వచ్చి యపయశముం బోగొట్టుకొన నేనీగంకామహాదేవిని సాక్షిగాఁగోరుచున్నాఁడను.

ఆపెయొకవేళఁ గలుగఁజేసికొనిచోఁ బ్రాణత్యాగంబొసరించెదను. ఇందులకు నీకును నంగీకారమేకదా.

లవం— నే ననివేటుగ నున్నచోఁ దమ రట్లు సెలవీఁ దగును. నూర్చుని విడిచికాంఁ యెచ్చట నుండును.

రాయ—(తేటిపాటఁ జూచి) అయ్యో, భట్టాజీదీక్షితులును, అప్పయ్యదీక్షితులును, శిష్యులును, మఱికొందఱు మహావిద్వాంసులును స్నానార్థమరుదెంచుచున్నారు. దీని కిదియే సుసమయము.

(అంతటపైవారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

లవం—నాథా! నేనవియగుటచేఁ గాఁబోలుఁ గంగ కడుఁజక్కియున్నయది.

రాయ—ఆలోపమే యిప్పుడు నేను దీర్ఘబానిసది. ఏకాగ్రచిత్తురాలపై యమృహా దేవిని స్మరించుచుఁ గూర్చుండుము. (అనిబిగ్గిరగా)

కా. గంగాతీరనివాసు లెల్లరుఁ బ్రశ్నజ్ఞా జక్కి నాలింపుఁడీ

శృంగారాంగిఁ దురుష్కకన్యకను నే నిల్లాలిఁ గాఁ గొంటినం

చుం గాలువ్యము నిర్ణయించి నను శిష్టల్ బాహ్యుఁగాఁ జేసినా

రంగీకారమె నాకు స్వర్థునికి రాదా? బోప మిప్పట్టునె.

(అందఱునువినివారివంక చూతురు.)

భట్టా—(అప్పయ్యదీక్షితులతో) అయ్యో, రాయలు సిగ్గులేక తానే కౌక యాతురక దానిఁ గూడఁ దగుదునంచు దగ్గరఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొనియున్నాఁడు.

అప్ప—ఆహాహా! బ్రాహ్మణ్యమున కేమిగాని, ఈయనకు స్రవణుచెడినను ఫలముమాత్రమా దక్కినదనుట కించుకయు సందిశుములేదు. ఏమియీచక్కదనము.

రాయ—(దోసలిఘటించి)

(1) తే.ఆవనివ్హటిభాగ్యంబు శివునిరేఖ, అగమధనంబు కవులభాగ్యాశయము
సుధకుఁ బుట్టిల్లు నీనీటిసోయగంబు, తల్లి! నాయశుభంబుల డొల్లఁ జేయు.

(2) తే.ఆతిదరిద్రుల పాపము పతితజనుల, తాపము మెకింతలోఁ బాపుత్వత్రిపావా
మనుపమాజ్ఞానవృక్ష భంజనఁ ధాయి, నా కొసఁగుఁగాక పరితరంకంద మంబ.

(3) క.హరునిశిరమున గొరీ, తరుణారుణదృష్టిశిఖలతాఁకున త్కోభం
బొరయుచు మెల నెడినీదగుఁ, తరఁగలు జగదంబ! జగము దనువుం గారత.

(4) క.ఈ వుంటివ నెడిగర్వము, చే విష్ణ్వలను లెక్కఁజేసియెటుఁగ నో
దేవి! యిపు డడ్డపడవే, నేవారికి మొట్టలిడును నెవ్వరువినుర్.

- (5) క. స్తరియించినంత నే దు, శ్చరితాత్మల నకృతసుకృతసంబంధుల ను
ధరణ మొనరించునీలహరి నాతాపత్రయమ్ము నడచుకొ దట్టి !
- (6) తే. ప్రాజ్య మగురాజ్యమునుగడ్డిపరక వోలె, సెకటద్యజయించి నీతీర మొగిదిజించి
కడుపునిండఁగ నినుఁగ్రోలఁగలుగువారి, మోదమంబనో! ముక్తికొముఁడురెట్టు.
- (7) తే. రావరమణులు స్నానమ్ము లాచరించు, నెడల మృగమద మదినిన్ను నెనసియెంత
దనుక నుండు సెయంబ! యందనుక నామృ, గములనందనవనమునఁగాంచుసుఖము.
- (8) క. స్తరణమునకాంస సావో, త్రరణం బొకమాటు పలుక, దక్కించెడి య
క్కురములు “గంగ” యనునీవి, మరణమున నెంబ! వదనమండలి నుండుకొ.
- (9) క. ఏ నీదంకొక ముల, కేనికొ స్పర్శచేమియే నిక్కమొ నా
కానీతీరము జనిమర, జానంత్యహరమ్ము శ్రమము నడచదె జననీ.
- (10) క. శ్రుతివాక్యతీతమై, ముక్తి నగోచరమునై స్వమహిమహృతతమో
గడ్డిమై శుద్ధంబగునా, త్రతత్త్వ మననీవ యంతతథ్యము జననీ!
- భట్ట— (ఆశ్చర్యముతో) ఇది యేమో! గంగ నేడకొలయున నింతవృద్ధిచెందున్నది.
అప్ప— ఈవేసవియొండలకు హిమగిరియందు మంచుగడ్డలు కరిగి యిట్లుగుట కలఁగుదా?
భట్ట— అదియే యైనచో నింతలోనింతవృద్ధికిఁ గారణముకాదు. మాడుఁడు ఒకటియో!
రెండో! అప్పుడేషరిమె క్లెక్కినది.
అప్ప— అగును. కాని మేమైయుండునో.
(అందఱును గ్రింది మెట్లనుండిపైకితప్పకొనుట నభినయింతురు.)
- రాయ—
- (11) తే. జన్మములు చేసి, తపములు సలిపి, దానములు పొనర్చియు బడయనిముక్తిపదము
సర్వసా సారణముగా నెఱపంగునిన్ను, నెవరితో బోల్పనెత్త లోకైక జనని!
- (12) క. ఏ ని స్పర్ధాగిక్కిం, లేనిదలఁకుగొనక నెత్తి నిడుకొనె హరుఁడీ
తొనాకితకల్ప మంబా! నీమూర్తి మహిమ మది వాచ్యంబగునే.
- (13) తే. ప్రాత్యులకును వాతులకుఁ బాతులకును, భిక్షులకుఁ గూడ నేపమ్ము పెంచుపాత
కము లొనగ్చునీమలఁ బ్రోవఁగా నెకఁపు, విసుపు గాంచని దానవీచే మదంబ!
- (14) తే. జనులతాపంబు హరియింప జగతి కురుకు, నిన్ను బంధించె జడలలో నీలకంఠ
డంబ! యదినీదుగుజనులయందుఁ గలుగు, దోసమేకాక లోభియే యాసవారి.
- (15) తే. జడులు మొదలగువారల శక్తిహీనులగుచు సుర లూరకున్న నయ్యదనుఁ జూచి
నరకమునఁ బడకుండ గ్రన్నన సుగతికి, ననుచుపరమాధంబ వోయంబ! నీవు.

- (16) తే. సహజశీతలమును శుద్ధిబహుళమునగు, నీజలంపు మహత్వ మనీద్యశంబు
దీని నేకద! సగరజాల్ దివినుతింతు, రిప్పటికి మేనబులకములెసక మెసగ.
- (17) శు. ఇంతలు నంతలుకా దొసంగు లేనరులే మెనరించి యేనదీ
ప్రాంతముజేరి యేనియును బావనతే గవవచ్చు నంబరీ
యెంతకు నెంతలో దొసంగు లెట్టిప్రతిక్రియకు న్నశింపకు
న్నంతటి వాచరించుఖలులందఱి కీ చొక్కాయావ ప్రావగ.
- (18) తే. ధర్మనిధి, మోదదాయి, తీర్థమణి, భ్రువ, నీసంకి వెల్లచీర, మనీ. తెలుపు
దుర్గతిని నాశకాలంబు, దూతసిరికి, నంబర నారావ మడచు నీయంగకంబు.
- (19) తే. ధనసురాపానమత్తుల ధరణిపతుల, నాస్రయించుచు నిను వీడి యఖిలవిధము
లైనభేదము లంగుచు నాత్మహితము, నెఱుంగనిజడండు దీనిసహింపు మమ్!
- (20) తే. గాలిచే దూఁగుతరంగల గదలుతమ్మి, పుష్పాదుల మెప్పి యచ్చరపూవుబోండ్ల
గుబ్బలందలియగుగున గుబురుకొనెడి, నీజలము నాజననబాధ నీఱునేయు.
- అప్పు—(పరమాశ్చర్యముతో) దీక్షితులు గారూ! చూచుచున్నారా యెంతలో నిరువది
మెట్లెక్కినదో పర్యతములలో నొకప్పు డకాలవర్షములు గురియటచేత
జామండీ యిట్లు తటస్థించుట.
- భట్ట—అకాలమేకాదు. తొలకరి సమీపించినదికదా కొంచె మించుమించుగా
బుతుధర్మములు పూర్వులు వ్రానియున్నారు గాని, అందులోఁ గొన్ని వెనుకముందు
బుతువులలోఁ గూడఁ గన్పట్టుచునే యుండును. కానినీటియంగు గాలుఁబ్బ మించు
కయఁ గన్పట్తు.
- అప్పు—అవును. తా మనినట్లు బహుస్వచ్ఛముగా నున్నది. ఇదియేదో విచిత్రముగా
నున్నదే!
- లవం—(మెల్లఁగా) నాథా! అప్పుడే గంగ యెన్ని మెట్లెక్కినదో చూడుడు. జను
లందఱును బైకి బరుగులెత్తుచున్నారు.
- రాయ—(వినక తడవదృష్టితో.)
- (21) శు. పుట్టినపుట్టువా ! జలధిభూధవపాదనఖాగ్రసీమ, పై
మెట్టినచోటు సాంబునియ మేయజటాధవనంబు! వర్తనం
బెట్టియఘమ్మలేని హరియించి మరాత్తులప్రోపు నీకు నె
ప్పట్టున గొప్పలే దఖిలపావనీ ! దేవనివాసధావనీ!

- (22) చ. నగములనుండి తా మనుదినమును బాటునదీగణము రె
 న్నిగలవు సాంబుత్తీర్షమున నిల్వంగ నేర్చెను శ్రీశుపాదప
 ద్దుగతరజంబు వో గడుగుధన్యత గాంచెను? యొక్కడేని, నిక
 బొగడిననోట నేనదిని బోలు నుంప? నవీశిగోమణి.
- (23) తే. అజనిఁ దపమాచరింపలి వృహిశయమని, నిద్రఁ బోనిప్పు హయ నాడనీ ప్రతిక్రి
 యనున దానయజ్ఞాదులు నడుగుబట్ట, ని వృఖిల మిచ్చునీవ మాయవు! చాలు.
- (24) సీ. అనవలలోన నే నగ్రగణ్యుండ నీహృదయంబు ప్రేమసంపదకుఁ దావు
 ఎందును గతి లేనినీనుండ నేను వివ్యగతిప్రదంబు నీవైనపట్టు
 పడుచు లేచుచు నున్ననాండ నే నీవు విశ్వోద్ధారణమున బద్ధదీక్ష
 వాధిబాధాధిజ్ఞతాంతరుండను నేను నిర్భోషణంబు నీవేవనంబు
- తే. తృప్తిచేఁ దీక్షితుండ నే నమృతమ వీవు, నేను బుత్రుండఁ దల్లివి నీవు నిన్నుఁ
 జేర వచ్చితి నేటునేయఁ జెల్లు నట్లు, నర్పంగన వత్తు! దేవి! జాహ్నువి! మదంబ!
- (25) తే. అణఁ గెఁగోలాహలము యమాలయమున, నెందుఁజూచిరో శిటులు దుష్కృతుల
 వెదక, నీకుఁగభ్రామి నెప్పుడు పాచుకొనియె, నష్టయిజుకయ్యెనంబ! స్వర్గ పురవీధి.
- (26) క. కామక్రోధజ్వరముల, చే మలముల మఱుంగుచున్న శీతలవాయు
 శ్రీమహితము గంగాజల, మోముక సంతాప మెల్ల నుక్కడఁచి కృపక.
- (27) తే. అఖిల భవవస్తులుండు బ్రహ్మాండ మెచటఁ, దుమికిపండునుబో రెభంగములనడుమఁ
 బొరలు శ్రీకంఠజడల నెప్పుగను నాప్ర, వాచాముహరించు నాదుతాపంబునంబ!
- (28) మ. ఎవనికొ వైశమ పూతుఁ జేయమికిఁ దీర్థేంద్రములెల్లక ద్రపా
 భవనం బయ్యె భవానిదేవత “అహో! పాపాత్ముఁ నె” ట్లంచుఁ గేల
 చెవి సంధించిరి దేవలోక ధుని! యీచెట్ట న్ననుక శుద్ధఁ జే
 ని విదారించెను వారివారియగువిచ్చేదంపుదర్శములక.
- (29) ఉ. నుక్కలఁజంపి భక్షణము కొంకక చేయంగ రోయ రెవ్వ రా
 పక్కణవాసులుక సలుపఁ బొల్పడలేని యగుములెల్ల నే
 మొక్కటిఁ దక్కకే సలిపి గుంటి ననుక బరిశుద్ధఁ జేయ నీ
 వెక్కటిఁ గట్టుచుంటి నడు మీ పశు వంబ! నిను స్మరించు నే.
- (30) శా. “మాచుచునుంటి నెన్నడును జొప్పడఁ డెక్కడు పాపశాలి చే
 నీచునిఁ బ్రోచి యీజగము నేను బలీ! యనిమెచ్చు జేతు నం”

చే చిర మున్న నీమనసునిచ్చ ఫలింపఁగ నచ్చినాఁడ నక

బ్రోచుట నీకుఁ బెద్దయశ మోజగదంబ ! బహూక్తు లేటికిఁ.

భట్ట—(వినుట యభినయించి) అప్పయ్యదీక్షితులు గారూ ! ఆప్రవాహధ్వని వినుచున్నారకదా ! యేమి యీపరమవిరుద్ధము, కలియం దెల్లరకబోలె నడులును, గట్టునకుం దప్పుటకొఁబోలును.

అప్ప—బహుసంరంభముమీఁద వచ్చుచున్నయది. ఆదరినిఁ జైకినీడ్చి బాగుచేయఁ బడుపడవలన్నియుఁ గొట్టుకొని పోవుచున్నవి. మనమింకను చైకిఁ బోవుదము రండు. (లేక్కించి) అప్పుడే ముప్పది మెట్లు మునిగినవి. (అట్లానరింతురు.)

రాయ—

(81) మ. శునక ముక్ బలెఁ బొట్ట కేడ్చుట దయాశూన్యత్వముకొనూన్యతిం బునకుకొ దక్కుటయుకొ గుతర్కములతోఁ బోరాట నుచ్చారదర్శనముకొ నాగుగుణంబు లియ్యవచ్చెవికొ దాఁకించి నికొదక్క నొక్క నిమేషమును నామొగమ్ము గనఁ దొక్కిండు న్నిజం బంబరొ !

(82) లే. కన్ను లెంతలుగల్గినఁ గార్య మేమి, ని స్మైక ఛేదనిఁ జూడఁగ నేరవేనిఁ నీదుకలకలమును విననేరకుంట, చెవుల కది వంచనం బంబ ! నిద్ధ మింత.

(83) చ. సుకృత మొనర్చువారు చనుచోటు దివం బఘముల్ పొనర్చువా రికి నరకం బ టంట యురరీకృతమాట భవత్ప్రచారనా స్తికమగుదేశమంద నినుఁ జెందిన దేశము లీవిభాగ మొప్పకయ చరించుఁ బాపములు నాపెడితల్లిని నీవు గల్గుటకొ.

(84) లే. విప్రులను గ్రుంచి గురుసతీవిటత మించి, కల్లు చెడగ్రోలికనకతస్కరతఁదూలి యును నుదకు నీదరినిఁ దను వూడ్చి జనుదు, రంబ ! సోమయాజులు చనునట్టిగఁకి.

(85) క. సుమనస్సైరభిచోరుండు మనోబాగ్దాసుహరుఁడునుకొ గద ! యనిలం దమలం బగునీసంపర్కమున జగము శుద్ధి చేయుఁ గలిగెడి నంబా !

(86) శ. ఈధరఁ గొంతమంది పర మేగఁ బరొపకృతుల్ పొనర్తు రా స్థాధృతి యజ్ఞకర్తములు సల్పుదు రింకొకకొంద టీజగ న్నాథుఁడుమాత్ర మంబ ! భువనద్వయభారము నిన్నుఁ బూన్చి యే గాధయు లేక దాసుఖముగా నిదురించుచు నున్నవాఁ డవహో.

(87) లే. వ్రాత్యు లధములు నగునట్టివారిఁ జేరి, పావనము నేయ నీ కంఠపట్టుదలయొ నాకు నంతయొ పాప మొనర్చుపట్ల, సహజగుణ మేరికేని దుష్టజము జనని !

(38) తే. సంజపట్టన నటియించుచుగ్రహళి, జడలఁ దనవారిమోతకు సరిగ లహరు
ల నెడిభుజముల నభీనయం బమర నీ వొ, నర్చునటినంబు నాతాపమేర్పుఁ దల్లి !

(39) ఉ. అన్నిటి కీవ యుంటి వని యాగడముల్ కడుఁ జేసిచేసి యా
పన్నుఁడ నైతి నీవిషమవర్తనపుందఱియందు నాకు నీ
మన్ననసున్నయేని యిలమ్రగ్గనె నమ్మిక ! నిశ్చలానుకం
పోన్నత మన్నగాదె ! జగ మూడదె ? నీవ యెఱుంగుదంబరో !

(40) చ. హరునిక వర్తమందు నడయాడుచు నాడుచు మధ్యమధ్య సేన్
హ రసమిశ్రతదర్శనమౌనల పార్వతిపాపటక గళ
స్ఫురణముచూప నాపెయు ననూయ కనుంగొనలందుఁ దోపఁ గే
ల రహి నదల్పు నీలహరులక జయనీమల నెంతు నంబరో !

అప్ప—ఓహోహో ! పట్టణ మంతయు మేడల నెక్కి చూచుచున్నది. ఇయ్యది
యకాల ప్రళయమో యనునట్లు తోచుచున్నది. ఇప్పటికి నలుబదిమొ ట్లెక్కినది.
భట్టో—అవును, ఇయ్యత్త లేకుంట చే నెవరును స్నాన మొనరింపజంకి వెనుక కేగుచున్నారు
కాని అటుచూడుఁడు రాయలుమాత్ర మాతురక బీబీతోఁ గడలకయేదో పెద్ద
సింహవరునివలెఁ బరించుచు నాఘట్టముకఁ దన మేడవరిం గూర్చిండి యట్లే చలింపక
యున్నవాఁడు. ఇంతకు నిది యాయనక విత్వమాహాత్మ్యము కాదుకదా ?

అప్ప—(అటుచూచివిని) గంగమీఁద నేవో శ్లోకము లిదివఱలోఁ జేసినవో యిప్పుడు
జేయుచున్నవియో కాని పరించుచున్నాడు. ఇది హేతు వగునా ? ప్రతిదినమును
మహర్షి ప్రవరులచే రంచింపఁబడినశ్లోకములచే నెండును నుతించుటలేను.

భట్టో—అట్లనకుఁడు. చూడుఁడు. ఆయన మొగమున నెట్టిదీక్ష పాడకట్టుచున్నదో.

అప్ప—ఆయనకే కాదు. అబిడకుఁ గూడ నట్టిదీక్ష యేక న్నట్టుచున్నది. సమీపమునకుఁ
బోయి విని పరిశీలింతము రండు. (అట్లొనరించి యచ్చేరువుగా వినుచున్నారు.)

రాయ—

(41) క. ఎందఱు రా రిచటికిఁ గో, ర్కెం దీర్తువటన్నయాసఁ గృత్రిమర త్తిక
జెంద న్నీతోడే నీయం దిది సహజంబ నా కనాదిగ జననీ.

(42) క. వినీమృత్తికఁ దా మజ్ఞానహృతికి నుడుటఁదాల్చఁగా విధిలిఖితం
బైనయనిష్ట మ్మడుగునె, దానన నాతాపమెల్లఁ దఱులఁ దల్లి !

(43) చ. జనపదసత్తులక గని యెసంగెడిహాసమునాఁ జెలంగుతె
ల్లనికుసుమంబులం దగి విలాసగతిక మలినాళిపుంజముక

దనతనదివ్యసౌరభవిధమ్మనఁ బూతముగా నెనర్చుచే
వనదికఁ దాపునఁ దనరుపాదముల్ చెలికొండ్రు నా కగుట.

(44) శు. ఎంతకును గరంగని చరీహులు దేవతలన్నఁ గర్తముల్
సంతతనిలక సలుపఁ జాలిన మేటులుఁ జేయరాని వీ
చింతలఁ గొందఁ యింక రిక్కఁ జీరికినికొ గొననీ జగంబు జ
న్మాంతము సేయునీ స్థరామంద సమస్తము గాంచి తల్లిరో!

(45) శు. పుట్టిన దాదిగాఁ దనువు వోయెడునంతకుఁ బుణ్యకర్తముల్
గట్టినవారికె బ్రోవఁ దగుకౌశుణికుల్ శతముల్ సహస్రముల్
పట్టికయింతలేని గురుపాతకులకె గడతేర్చుపొంతు నీ
యట్టికృపాధికుల్ పృథివియందు మఱెందును లేరు జాహ్నువీ.

(46) చ. జనని పయస్సుగ్రోలి జడసంగతి నాటల నాడఁ బోయి క్రాం
తినెఱుంగకే చిరమ్మనెనుదీయక యాడిత బుద్ధివచ్చెని
ద్రను గొన నెంతు నంకమునఁ దారిచి పూర్తిగ వామువీజనం
బున నిమరింపఁజేయు మిటుమున్నరకం బొనరింప నెన్నడుకొ.

(47) శు. గాథలకేమి వే నడుముగట్టుము లే నెలతోడ గూఢపా
న్నాథుని హాళిఁదాల్చి మొకనాటికి “నా కిదియెంత” యంచు నీ
విభ్రతోడినాటు మది హేల యొనర్చునీ మంబరో! జగ
న్నాథునినుద్ధరించెడిక్షణం బిది యీతవ వేల? జాహ్నువీ.

(48) చ. పరి మథయంబు కుంభమును బద్ధము నాచుగు సేతులకె సుధా
కరశకలంబుమాళి సుధఁ గాదనుపుట్టము భూపలుకె శరీ
రరుచికి వన్నెఁ బెట్టి మకరమ్మున నెక్కుడు పేర్చి సెప్పనికె
బరగతిదాయనికె దలఁచువారు పరాధవ మంద రంబరో.

(49) శు. అంతటఁ జిన్నిన వోలయునాస్యరుచుల్ సుధతై భవాగ్నివి
క్రాంతుల తాప మార్చ నెటుగాంచినఁ జిత్తేశ లొక్కపెట్ట బి
వ్వింతగ నింతయంతనని వెన్నెల నెల్కొంగఁ జేయ డాయు నా
శంతమభార్య నా కిడు భృశంతనుసౌఖ్య మనంతమైతగకె

(50) శు. మండులు జంకు మంత్రములు మ్రాన్పడు చైవతవర్గ మక్కటా!
సంగల గొందులకె బడు నసార మగుకె సుధ వేయు నేల? పే

రందుగరు త్తదశ్శములు వ్యర్థములౌ భవవహ్నికీలలఁ
గండెడినాడుతాపము పాకాలను నీడయలేక తల్లిగో.

భట్టో—(నమికితో) చూచితిరా? యింక రెండుమెట్లెక్కిన రాయలున్న మెట్టు
గూడ మునిగెడిని.

అప్ప—అవును ఆ యనకుఁగాని, యూపెకుఁగాని యీభయమిందుకయు నున్నట్లులేదే?

భట్టో—వారికెందుకు భయముండవలయును. ఇది వారలమహత్వమే కదా? ఆపద్య
ములు వింటిరా? అవి విలిగంగయే యనకుఁడు ఎవ్వరేని యుప్పొంగవలసినదే.

అప్ప—యదనంతరన్యాయముచే దమరన్నట్లు హింపవలసియే యున్నది గాని నిజ
మునకు మాత్రము సంగీతమునకుఁ జింతకాయలు రాలవు.

భట్టో—మన మనూయచే నట్లనుకొనుమాత్రమే కానిగంగకు నిజమైన పశితపాపం
రాలన్న బిరుదున్నదో నమహాకవిభక్తి కేలయుప్పొంగు? అట్లయినచో వేద
శాస్త్రాదుల సత్యములే కావలసివచ్చును.

అప్ప—అవును మొన్న మొన్న నేకదా! విద్యారణ్యులవారు కనకధారాస్తవ మొన
రించి బంగారువర్షము గురిపించిరని వినుచున్నారము కాని ఆయనకును ఈయన
కును యోగ్యతకేమి పాండిత్యమునకేమి హస్తీమకాంతరముకలను. నక్కెక్కడ?
దేవలోకమెక్కడ?

భట్టో—ఇంకను మీయనూయ మొదలంట నకంచినదికాదు భక్తికిని పాండిత్యము
నకును గడుదవ్వు ఏపుట్టలో నేసాయున్నరో యెవరికెఱుక! పయి కిట్లున్న
వారలే మహానుభావులు కావచ్చును. సత్తాత్రేయులవారిని వినుచుంటిమా? లేదా?
మన మిట్లు మీనమేలములు లెక్కించుచు నుంటిమేని యింక మెకత్తణములోఁ గాకి
గంగపాలు కాక తీరను. దానంజేసి మనకిరువురకును నప్రత్యక్ష శాశ్వతమగును.
మన మొనరించినయవమానమునకు రోసికదా! యీయనపూర్వుఁ డిట్లొనరించు
చున్నాఁడు. గంగయుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జెప్పకున్నను మహానుభావుఁడే యని
మనకు బోధించుచున్నది. ఇప్పటికి నేఁబది మెట్లెక్కినది. యింకఁ దక్కిన వాపెకు
లక్ష్యమా?

అప్ప—కాకి కప్పుదును భంగముండదు. ఉన్నచో నానామము నేతిబీరకాయయే
కదా! కాశ్యతి ఇహ కాశీ, అనువృత్పత్తికిఁ బ్రళయకాలమందు సయిత మిట్లున్న
యెడల నే సార్థక్యము.

భట్ట—మీకాస్థానిర్థములుగట్టిపెట్టుడు. భక్తులబ్రోచుపట్లభగవంతుడుకాస్త్రములు.
 చూచువాడు కాదు. మనమీపాటికి నయ్యనఘనఁ బ్రార్థింతము పడుడు.
 (బలవంతముగాఁ జేయివట్టుకొని దగ్గఱగాఁ దీసికొనిపోవును.)

రాయ—

(51) మ. తనచర్తమును బాములుకొ శశియు రుద్రాక్షలో మొదలొ సర్వ మొ
 క్కని మేషమున శంభుఁ డోడి లభముకొ గన్పట్టమిఁ గారి నె
 డ్దను నుంకింపుడు నాపె నవ్వలయఁ జూడక జూడ జూదంబు గ
 ల్పినయా నాటి భవన్తహానటన ముచ్చేదించు నాకర్తముల్.

భట్ట—అప్పుడే పాదములున్న వెట్టిక్కి పాటుచున్నయది. కాశిక పోకిపోయినను
 నితఁడైన నిప్పట్టన నీఫాదుపాపటితో నశ్టేటఁ గలయక తప్పదు.

అప్ప—అవును అట్లే పాడకట్టుచున్నయది. ఉపాయమేమి?

భట్ట—ఇతఁ డీసమాధిలో మనమాటలను వినిపించుకొనునట్లు తోచును. ఈపెను
 బ్రార్థింతము. (అపె నుద్దేశించి) అమ్మా! మహాపత్రప్రతా! నీకు మే మందఱమును
 ననుష్ఠరించుచున్నారము. నీభర్త నెత్తేని యిగంగామహోపప్లవము వారింపఁ
 బ్రార్థింపుము.

అప్ప—కాగు నీయక యిట్లునరింపక తప్పదు.

లవం—(తనలో)అయ్యో! నీచురాలనగు నన్నువీట్లు బ్రార్థించెదరే! నే నేమిసేయు
 దును (ప్రకాశము) నాథా! నాథా! (శరీరము స్పృశించి పిలుచును).

రాయ—(విననివిధమున)

(52) క. గంగ విఘాపితలింగవ, రాంగ సకృత్కృతపాతకాహంగ లస
 ద్భంగ సరోజప్రాంచ, ద్భంగ మదీయాంగములు పవిత్రము సేయుకొ.

లవం—(గంగకంజలిఘటించి) అమ్మా! నీవైన నామనవిచేకొని నన్ను వీ రభ్యర్థించిన
 దానికి ఫలము గల్గింపుము.

గంగ—(అంతటితో నాగుచున్నది) (అందఱును నాశ్చర్యపడుచున్నారు)

రాయ—(తనలో) ఏమిది!

(53) ఉ. గోపితాశనాన్వయజగ్గొంకక యీశతపత్రనేత్ర నీ

కాపురుషుడు గట్టికొ నెఁ గా? యని శంక యొకింత లేక మా

దాపునకేగుదెంచితి వృథా మరలకొ జన దేల బాల? మీ

యేపున లోనఁ జేర్చికొను మిందఱు నివ్వఁగంద జాహ్నువీ.

(54) కా. శుద్ధాంతకరణుండ నేనిఁ గవితాశూరుండ నేనిఁ గళా

రాధాంతస్తులఁ బ్రోడ నేని నిను నారాధింతు నేనిఁ ఋత
శ్రద్ధావద్వచనుండ నే నుపనిషత్సారస్వరూపుండ నే
సుద్ధారం బొనరింపుమా? నను మహాయోగీంద్రమాడామణి.

(55) ఉ. ఎన్నఁడు నించుకేని దొసఁ గెట్టిదొ నేరనివారు నీవు లే
కున్నఁ బవిత్రులే కడు నయోగ్యులఁ బ్రోచినప్రోపు ప్రోపు సం
పన్నుల కే గొసంగవలె భాగ్యవిహీనుల కీగియిగి ము
న్నన్నద్రతిష్ఠ నిల్పుకొను మోజగదంబ! బహూక్తు లేటికిఁ.

(56) ఉ. శ్రీ గరియించు టెప్పు డిక్క? గ్రీవ, శిరస్తునఁ జంద్రుఁ డేడి? గం
గాధరముల్ జటావళులు గల్పననేయ వదేమి? నీకు నా
భూధరరాజకన్యకకుఁ బో రడఁప న్వలదే! కటా! జగ
న్నాధుని నుద్ధరించెడిక్షణం బిది యీతడ వేల? బాహ్మవీ.

గంగ—(అల్లలే హెచ్చక యుండును) అందఱును నిశ్చేష్టులై యుందురు.)

రాయ—(కొంచెము కోపముతో లవంగిం జూచి)

కా. ఇంకుఁ గాల మటంచు నెంచ కెటులో యీనిన్నును న్నన్నని
ప్పుంకావేశులఁ జేయఁబూని కృప నాభాగీరథీదేవి రా
సుంకించెఁ మనకేమి కేర్తొగించి యిట్లుండఁ దగుంగాక యే
కాంకాస్యా? బ్రతు కెంత శాశ్వతము? లో నారాట మింతేటికిఁ?

లవం—(భయముతో) నాథా! వీరిమాటకుఁ బ్రతిచెప్పఁజాలక యే నిట్లు ప్రార్థించితిని.

రాయ—వీ రెవరు? (దెసలు పరికించి ఓహో! వీరా, అట్లయిన వీరియెదుట నే మనయా
ధార్మ్య మీగంగాముఖమునఁ దేలుంగాక.

(తెరలో)

గంగ—(రత్నభూషణసహితమగు కరద్యయము పైకెత్తి)

(1) తే. ఈజగన్మాధుచే రచియింపఁబడిన, యట్టి పీయూషలహరిఁ దా మహారహంబు
పకన చేసెడివారికి భాగ్య మబ్బు, సౌఖ్యముల్ గల్గ దుఃఖముల్ శాంతిఁజెందు.
(అందఱును నాశ్చర్యముతోఁ జూచుచు విందురు.)

రాయ—(తనలోసంతోషముతో) ఓహో! అంబిక తనదేవతాత్వత్వము గూడ వెల్ల
డి చేయుటయేకాక నాయీగంగాలహరీస్తోత్రమునకుఁ బీయూషలహరి యని కూడ
విరుద మిచ్చినదే?

(మరలచెరలో)

వత్సా! జగన్నాథ!

(3) కా.సాక్షాదృచ్చువు నీవు, నీసతి సరస్వత్యంశసంజాత, మి

మ్మాత్మేపించెడివారునుం గలరుగా! యైశ్వర్యపర్యాప్తికై

యీక్షోజీస్థలి ఘామసాగృహమునం దేబాక్షి పుట్టెన్, సతీ

త్యక్షోభం బదిగాక యుండుటకుఁ దాత్పర్యంబు నీరాకరున్.

(భట్టోజీదీక్షితాదు లొకరి మొగమువంక సుకరుమాచికొనుచు నిశ్చేష్టులై విందుగు.)

రాయ—(తనలో) స్వప్నమునఁ జెప్పినట్లే యిప్పుడును జెప్పచున్నది, శక్తి యా

యాభేదములచే ననేకగతుల నుండినను చుదకు సుక్కటియేకదా?

లవం—(తనలో) గృహమందుఁ బుట్టినదియనియే చెప్పచున్నది. కానిసాక్షాత్పూరిక

యని చెప్పలేదు, సర్వజ్ఞయగునాపె కొకరహస్యము దాఁగునా?

(మరలచెరలో)

తల్లీ! లవంగి!

(8) ఉ.పుట్టినదాది యాపయిని బుద్ధియొశింగినదాది యెన్నఁడున్

జెట్టము మాంసభక్షణము చేసియెఱుంగవు నీదుతండ్రి యీ

పట్టపురాజు కాఁడు సుమి? బ్రాహ్మణవర్యుఁడు, మిమ్మునున్ వెలిన్

బెట్టిగా? అటైన, ననుఁ బెట్టె? సాహసికుల్ బుధాగ్రణుల్.

లవం—(తనలో) ఇప్పటికి నన్నుఁగూడ విస్మయముగాఁ బరిత్రుకాలిఁగా సమర్థించినది.

(మరలచెరలో)

బౌనోయి! భట్టాజీ! ఏమోయి? అప్పయ్యా!

(4) చ.చదివితీ రేటి కీచరువు, సత్తము లెవ్వఁగా? యేరితేజ మె

ట్టిదియో? యెఱుంగఁగావలదె! డీకొని వాద మొనర్చుటే మహా

ప్రదవియోకో! జగత్త్రయము పావన మెవ్వరిక ల్లి నట్టివా

బుద్ధవతీయున్ విధాత యును మాన్యతకున్ దగఁగొక్కొక్కొక్కడన్.

(ఇరువురును నంజలి ఘటించి వడవడ నణఁకుదురు.)

(మరలచెరలో)

(5) తే.బ్రాహ్మణక్షత్రియులయందుఁ బరఁగులేజ, మెల్లయవనులయం దిప్పుదిమిడె నింక

హూణులనుబొందుఁగలియుగ మొక్కకొంత, జరగుపిమ్మటమియాటసాగుటెట్లు?

- (6) మ.పయి నేనో నీరియో సరస్వతియో యంబాదేవియో పేర్ని నిం
డియకున్ రాణిగ హూణవంశమున జన్మింపవలెన్ నాఁ డొకిం
తయు వద్దాశ్రమధర్మముల్ నడువ “వీధార్ష ట్యమ్ములన్ మానుడ
య్య” యటంపున్ లిఖియింపుఁ డీరలు భవిష్య ద్ద్రాంధ్రనందర్శముల్.
- (7) చ.శురకలఁ బోలె హూణు లొక కుంభకున్ గలిగింప రూరకే
నరులు కులానువర్తనలు నాశి మొనర్తురు వారిమీఁద నె
వ్వకుఁ గనలంగ రాను యగ్రవైఖరు లట్టటువోవు వైవతా
దగ మడుగంటు సర్వమును దప్పు సుకంఠనిచెప్ప నేటికిన్.
- (8) చ.బడుల నెపమునన్ బని నెపమునఁ బాట నెపమునన్ ధనం
బుడుగక యయ్యి హేతువున నూరక ప్రాప్తాణు లొక్క పెట్టుగాఁ
జెడి మత మేదియున్ గనక చేయని చెట్ట యొకింతలేక పో
విశుతురు సర్వకర్తములు, వేదము లప్పుడు దుర్బవాదముల్.
- (9) కా.పూర్వచారపరాయణత్వముననే పోవంగ మీకిచ్చయే
నర్వాచీను లొకళ్లతోలి యదియేలా మీకు? మీయంత మీ
గుర్వగములు సాగఁ జేసికొనుఁ డేగుండు త్తమగపుంగతుల్
గర్వంబున్ గని యొడ్ల నెంచకుఁ డిదే కాగ్యము గాకుండెడున్.
- (10) ఉ.ఇంత వచింప నేల? యిపు డిందఱునున్ విను చుండ నేను మీ
చెంతవచించుసంగతులె చెప్పు గురింకొక ఫక్కి మార్చి “తా
నంతము నందె రాయలును నంగవసున్ నదిలో” నటందు రీ
విత లనేకముల్ వొడము వెక్క సమందకుఁ డయ్యి వెట్టులై.
- (11) ఉ.కొందఱు రాయ లుంచుకొనెఁ గోమలి సుక్కతె యావనాన్వయన్
మంగులు దానినే యనిరి మానవనాయకు పుష్రియంచుఁ దా
మందుగు, నాగురాక యినియంత ను రిత్త యటంచు నవ్వుచు
గుందకుఁ డిట్టిపట్టులను గ్రూరయుగం బిది దీనిచైదముల్.
- (12) ఉ.ఏమన? మాకు నీగతిని నీయుగమం దగుటే హితము మా
కీమెయి సంచరించు ద్విజులే కడునిష్ఠులు, కాల మాపుడు
రీతుహితుల్ భవాదృశులు ద్వేషులు, పుణ్యముగంపురాకకే
మే మొనరింపఁజేయుదుము మీతిననుష్ఠుతులెంతలెంతలున్.

(18) తే. ఐదువేలవత్సరముల కగును నంక, గల బటంబు వచించుపురాణవాక్య
మెఱుంగుండప్పటి కాచారమెల్లఁబోవు, నిలుచుబలలైతె నెక్కడేని మును నెదిగి

(18) కా. విద్యావంతులుగూడ ద్రవ్యములనే ప్రేమించు రాచారముల్
సద్యస్తాగమొనర్తు రంటకు సరస్వత్యంబయ సాక్షి, యీ
మొద్యోగమునకే కదా! యవనియా టొప్పెన్ వచోమాత, యీ
విద్యల్ నేర్చిన పొట్టకే! యింక వృణా వేదములున్ కాస్త్రముల్.

లవం—(తనలో) నాచాపలమునకు మృదువుగనే చివాట్లు వైచినది.

భట్టా—దేవీ! మాయపరాధము పైఁచి యనంతర్ధిగా దర్శన మొకపరి ప్రసాదింపఁ
గోరెదము.

అప్ప—అంబా! సురాగ్రహమున నీభక్తుల కపచా మొనర్చు ట్లుండ నీకింత శ్రమ
మిచ్చినందులకుఁ గూడ త్నమింప వేడెదము.

గాయ—జననీ! అట్లానరింపవేని యప్పుడు మాచినదానినే కొంతసేపటికి లేదనెడి
యాయుగమునందు “నిక్కముగా గంగ వచ్చిచెప్పెనా, యెదో యింక గపట
మున్నది” యని శేలి సలుపక మానరు.

గంగ—ఇదిగో ఇచ్చుచున్నాను సీరిక్షింపుడు (పటాక్షేపమునఁ బ్రవేశించును.)
(ఎల్లరు నంజలిఘటించి భక్తిపారవశ్యమును గనుపఱుతురు.)

(14) గంగ—ఉ. అల్లుండవైతి వీజగమునంతయునేలెడి ఘోషాను, నీ
మా శ్లతఁ డిచ్చెగాదె ప్రాభోన్నతై కడుమెచ్చి, యాజమీ
నెల్ల నరేంద్రశబ్దమున కింకొకయగ్ధ మిదల? యేలు మీ
హల్లక పాణియున్ గవిత యైదువున్ నినుఁ గొల్పి మెప్పుగన్.

(15) తే. అపయిని మీరిరువురు సత్యభువనము, చేరుగుగుగాత, నీచేతఁ జేయఁబడిన
గ్రంథములు భువి నున్నంతకాలమును స్వర్గంపఁ జేసెడిఁగాతఁ గీరితి యిదెల్ల.

నీకింకను నావలనఁ గాదగునునోరథం జేమి?

రాయ—కృతానుని జేసితివి. ఐనను ఇదియగుఁగాక.

(భరతవాక్యము.)

తే. రాజులకు వృద్ధి, యగ్రవర్తనలకును, బుద్ధి వేదాలనాసక్తి బుధుల కక్తి,
సకలజనుల కారోగ్యంబు జగతిభాగ్య, మెల్లెడల మల్లసిల్లు మరిచ్చు డొల్ల.

పంచమాంకము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

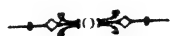
గద్య. ఇది ప్రీతికవీంద్ర ఘటాపంచానన విద్యత్కవిబాల కలానిధి బాలసరస్వతీ
శతావధాని తిరుపతివేంకటేశ్వర విరచితంబగు పండితరాజంబునఁ బంచమాంకము.

శుద్ధ పత్రము.

పుట.పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.	పుట.పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
1 11	రచే	రిగా	26 26	యకు	యకం
5 28	దుగు	ధువు	26 26	నత్త	నత్త
6 5	చిన	చన	26 27	ఉన్న	ఉన్న
7 5	సాత్వి	సాత్వి	28 8	త్తర	త్తర
8 8	జమ్మ	జమ్మ	28 29	జరా	జమి
12 8	మ్య	శిష్య	31 8	పుపువ్యా	పువ్యా
12 17	నజ్జ	నబ్జ	31 22	అయ	అయ
13 11	మల్ల	మర్	34 14	నేనిక్క	నీనిక్క
14 12	వృధి	వృధా	43 2	పర్నం	పరం
14 18	లోనోటి	నోటిలో	44 6	టిపు	టివైపు
14 28	డగు	డను	44 28	జక్క	జిక్క
15 13	వమ్మి	వమి	54 1	వాని	దాని
15 16	రెగు	రెఱు	55 6	ములలోడ	ములోడ
15 19	నేను	నేను	55 17	గొదు	కొడ
16 11	గుట్టి	గుట్టె	55 28	గఁదా	గదా
16 28	నుంట	నుంటి	55 29	మిఁట	మిట
17 2	మొహ	మోహ	59 19	కరి	కలి
19 9	టకుమా	టమా	61 7	రాధ	వాద
20 16	చి-శిష్యత్తము	శిష్య-చిత్తము	64 10	దీని	వీని
23 5	గొక్కె	కుక్క	65 14	పుడ	పుడ
23 8	ఇదు	ఇది	68 4	నిమ	నిమ్మ
24 6	కుజ	కుజ	72 26	దిమి	డిమి

❧ శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లొనర్చిన తెలుగు పుస్తకములు. ❧

1 శ్రీవేంకటేశ్వరు.	ఈ 5 - ను ఒకటి	...	0—10—0
2 పాండ్యేశ్వరీతి.	కొకటి తీసిపోని	...	0—18—0
3 లక్ష్మణాపరణయము.	ప్రంగార గ్రంథములు.	...	0—6—0
4 కవికానందము		...	0—1—6
5 శకుంతలానందము		...	0—3—0
6 పాండవజననము		...	0—9—0
7 పాండవప్రసవానము	ఈ 4-ను భారతనా	...	0—12—0
8 పాండవవిజయము	టకములు	...	0—10—0
9 పాండవాల్వమేళము*		...	0—12—0
10 సుకన్య	* 1911 వ సం॥	...	0—5—0
11 పండితరాయచరిత్ర	సమస్త పతనము	...	0—10—0
12 మృచ్చకతిక	6 మొ॥ 14 పేరి వగ	...	0—12—0
13 ముద్రారాశినము	గురు వాటకములు	...	0—8—0
14 అనన్త వాడము		...	0—8—0
15 బుద్ధచరిత్ర	0—10—0
16 వేంకటేశ్వరు విజయము (చెల్లపిల్ల సోపనిక రచితము.)		...	0—10—0
17 సుల్లాటాల్లపట్టుదలలు (చక్కని సమాసము.)		...	0—4—0
18 అపూర్వకవితావివేచనము (నూర్పులు పిల్లల భాగ్యసహితము.)...		...	0—4—0
19 కాలీసహస్రము	ఈ గ్రంథము	...	0—8—0
20 ఆంధ్రకములు	సంస్కృతములు.	...	0—4—0
21 విక్రమాంక శేషచరిత్ర	ఈ గ్రంథము చరితములు	...	0—8—0
22 మృద్రప్రభుచరిత్ర	చరితములు	...	0—8—0
23 రామేశ్వరీతాతము (సర్వసంగ్రహము.)...		...	0—2—0
24 కవిగ్రహము (ప్రసిద్ధి కెక్కినది.)		...	0—1—0
25 శ్రీవానమామల శతావధానము	0—3—0
26 నానాగాజు సందర్శనము (రాజుల రత్నము.)		...	1—0—0
27 శతావధానసాగము	0—12—0
28 దేవీభాగవతము (ప్రతిమస్కందము.)	0—10—0

❧ అద్భుతముగను పుస్తకములు. ❧

1 పాండ్యేశ్వరీతాతము. 2 సంధివామనము. 3 కలగూరిగింప, మొదలైనవి.

చెల్లపిల్ల వేంకటేశ్వరీ, శతావధాని,

శ్రీ భైరవప్రసాద, బండరు

